

A
A
0
0
1
4
6
7
2
9
9
2

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

TERENCE

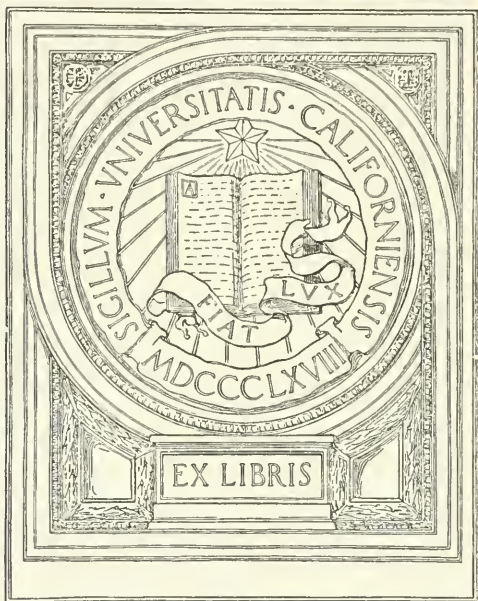
PHORMIO

HEAUTON TIMORUMENOS

ADELPHOS

GINN & COMPANY

UNIVERSITY OF CALIFORNIA
AT LOS ANGELES

EX LIBRIS

GIFT OF
R. L. Linscott

P. TERENTI AFRI

PHORMIO

Text, with Stage Directions

BY

FRANK W. NICOLSON, A.M.

INSTRUCTOR IN LATIN IN HARVARD UNIVERSITY

PREPARED FOR USE IN SIGHT READING

BOSTON, U.S.A.

PUBLISHED BY GINN & COMPANY

1900

COPYRIGHT, 1890,

By FRANK W. NICOLSON.

ALL RIGHTS RESERVED.

ABOLITION OF
SINCE 1848
THE

TYPOGRAPHY BY J. S. CUSHING & Co., BOSTON, U.S.A.

PRESSWORK BY GINN & Co., BOSTON, U.S.A.

Gift of R. L. Dinicott 6-17-42

P. 1
67.55
1900

PREFACE.

THIS edition of the PHORMIO, while prepared especially to meet the needs of the Freshman Latin Classes in HARVARD COLLEGE, will, it is hoped, be found useful in other institutions where attention is given to sight-reading.

With the exception of a few minor changes in punctuation, the text of CARL DZIATZKO (Leipzig, 1884) has been followed without deviation.

My thanks are due to PROF. J. B. GREENOUGH for valuable suggestions, and to PROF. J. C. ROLFE, of the UNIVERSITY OF MICHIGAN, for assistance in proof-reading.

FRANK W. NICOLSON.

CAMBRIDGE, MASS., October, 1890.

407269

P. TERENTI AFRI
PHORMIO.

INCIPIT TERENTI PHORMIO	
ACTA LVDIS ROMANIS	
L-POSTVMIO ALBINO L-CORNELIO MERVLA	
AEDILIB. CVRVLIB.	
EGIT L-AMBIVIVS TVRPIO [L-HATILIVS PRAENESTINVS]	5
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI	
TIBIS INPARIB. TOTA	
GRAECA APOLLODORV EPIDICAZOMENOS	
FACTA IIII.	
C-FANNIO M-VALERIO COS.	10

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Chremétis frater áberat peregre Démipho
Relicto Athenis Ántiphone filio.
Chremés clam habebat Lémni uxorem et filiam,
Athénis aliam cóniugem et amantem únice
5 Gnatúm fidicinam. máter e Lemno áduenit
Athénas; moritur; úirgo sola (aberát Chremes)
Funús procurat. íbi eam cum uisam Ántipho
Amáret, opera párasiti uxorem áccipit.
10 Pater ét Chremes reuérsti fremere. deín minas
Trigínta dant parasíto, ut illam cóniugem
Habéret ipse: argénto hoc emitur fidicina.
Vxórem retinet Ántipho a patruo ádgnitam.

PERSONAE.

PROLOGVS.

DAVOS (SERVUS).

GETA (SERVUS to Demipho).

ANTIPHO (ADVLESCENS, son of Demipho).

PHAEDRIA (ADVLESCENS, son of Chremes).

DEMIPIO (SENEX).

PHORMIO (PARASITVS).

HEGIO
CRATINVS } (ADVOCATI).
CRITO }

DORIO (LENO).

CHREMES (SENEX, brother of Demipho).

SOPHRONA (NVTRIX).

NAVSISTRATA (MATRONA, wife of Chremes)

CANTOR.

NOTE. The Prologus and Cantor do not appear in the play proper. Davus is a *πρόσωπον προτατικόν*, appearing only in the first and second scenes, and serving merely to introduce the play.

PROLOGVS.

Postquám poëta uétus poëtam nón potest
 Retráhere a studio et tránsclere hominem in ótium,
 Maledíctis deterrére ne scribát parat ;
 Qui ita díctitat, quas ántehac fecit fábulas,
 5 Tenui ésse oratióne et scripturá leui : 5
 Quia núsquam insanum scripsit adulescéntulum
 Ceruám uidere fúgere et sectarí canes
 Et eám plorare, oráre ut subueniát sibi.
 Quod si íntellegeret, quóm stetit olím noua,
 10 Actóris opera mágis stetisse quám sua, 10
 Minus múlto audacter, quám nunc lædit, laéderet.
 Nunc sí quis est, qui hoc dícat aut sic cógitet :
 ‘ Vetus sí poëta nón lacessissét prior,
 Nullum ínuenire prólogum possét nouos ’ :
 15 [Quem diceret, nisi haberet cui male diceret :] 15
 Is síbi responsum hoc hábeat, in medio ómnibus
 Palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
 Ille ad famem hunc a stúdio studuit réicere :
 Hic réspendere uóluit, non lacéssere.
 20 Benedictis si certásset, audissét bene : 20
 Quod ab illo adlatumst, [id] síbi esse rellatúm putet.
 De illó iam finem fáciam dicundí mihi,
 Peccándi quom ipse dé se finem nón facit.
 Nunc quíd uelim animum atténdite : adportó nouam
 25 Epídica zomenon quám uocant comoédiam 25
 Graecí, Latini Phórmionem nóminant,
 Quia prímas partis qui áget, is erit Phórmio
 Parasítus, per quem rés geretur máxume,

Volúntas uostra si ád poëtam accésserit.

30

Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium,

30

Ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus

Quom pér tumultum nóster grex motús locost :

Quem actóris uirtus nóbis restituít locum

Bonitásque uostra adiútans atque aequánimitas

P. TERENTI AFRI

PHORMIO.

INTRODUCTION.

Two old Athenian citizens, DEMIPHO and CHREMES, brothers, have left Athens, the former to go to Cilicia, the latter to Lemnos. On departing they placed their sons, named respectively ANTIPHO and PHAEDRIA, in charge of DEMIPHO'S slave GETA. The ostensible object of CHREMES'S journey to Lemnos was to collect the rents of some estates owned there by his rich wife NAUSISTRATA; his real purpose to bring back with him to Athens a young girl, PHANIUM, his daughter by a second wife whom he has secretly married, under the name of STILPO, in one of his previous visits to that island. It has been previously arranged between the two old men that the girl on her arrival shall be married to ANTIPHO, and they hope to carry out this plan in such a way that no suspicion shall arise in Athens as to her parentage. Here begins the action of the play, while the fathers are still absent.

[STAGE SETTING: *Street in Athens, leading R. to Forum (market-place, Agora), L. to Harbor. Back of stage represents three houses, that of CHREMES, L., DEMIPHO'S in the middle adjoining the former; from these the house of DORIO, R., is separated by an alley (angiportus, v. 891). In the middle of the stage an altar.*]

ACT I.

SCENE I.

DAVUS, a slave, comes to pay a debt to his friend GETA. He conjectures that the money is needed in consequence of the recent marriage of GETA'S young master, ANTIPHO

[*Enter DAVUS from Forum, R., carrying a bag of money.*]

DAVOS

SERVOS

I 1 (*Soliloquizes.*) Amicus summus meus et popularis Geta 35
Heri ad me uenit. erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relicuom pauxillum

- GE. Amó te, et non necléxisse habeo grátiam.
- 5 DA. Praesértim ut nunc sunt móres : adeo rés redit : 55
 Si quis quid reddít, mágna habendast grátia.
 Sed quíd tu es tristis? GE. Égone? nescis quo in metu,
 Quanto in periclo símus ! DA. Quid istuc ést? GE. Scies,
 Modo út tacere póssis. DA. Abi sis, insciens :
- 10 Quoius tú fidem in pecúnia perspéxeris, 60
 Verére uerba ei crédere? ubi quid míhi lucrist
 Te fállere? GE. Ergo auscúlta. DA. Hanc operam tíbi dico.
 GE. Senis nóstri, Daue, frátrem maiorém Chremem
 Nostín? DA. Quid ni? GE. Quid? éius gnatum Phaédriam?
- 15 DA. Tam quám te. GE. Euenit sénibus ambobús simul 65
 Iter illi in Lemnum ut ésset, nostro in Ciliciam
 Ad hóspitem antiquom. is senem per epístulas
 Pelléxit, modo non móntis auri pólicens.
 DA. Quoi tánta erat res ét supererat? GE. Désinas :
 20 Sic ést ingenium. DA. Oh, régem me esse opórtuit. 70
 GE. Abeúntes ambo hic tím senes me filiis
 Relínquont quasi magístrum. DA. O Geta, prouínciam
 Cepísti duram. GE. (*with a sigh*) Mi úsus uenit, hóc scio :
 Memini relinqui mé deo irató meo.
- 25 Coepi áduorsari primo : quid uerbís opust? 75
 Sení fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.
 DA. Venére in mentem mi ístaec : namque inscíasti,
 Aduórsurum stimulum cálcés. GE. Coepi eis ómnia
 Facere, óbsequi quae uéllent. DA. Scisti utí foro.
- 30 GE. Nostér mali nil quícquam primo ; hic (*pointing to CHREMES'S* 80
house) Phaédria
 Contínuo quandam náctus est puéllulam
 Citharístriam, hanc amáre coepit pérdite.
 Ea séruiebat lénoni inpuríssumo,
 Neque quód daretur quícquam ; id curaránt patres.
 35 Restábat aliud níl nisi oculos páscere, 85

- Sectári, in ludum dúcere et reddúcere.
 Nos ótiosi operám dabamus Phaédriac.
 In quo haéc discebat lúdo, exaduorsum ílico
 Tonstrína erat quaedam : híc solebanús fere
 90 Plerúmque eam opperíri, dum inde iréť domum. 40
 Intérea dum sedémus illi, intéruenit
 Aduléscens quidam lácrumans. nos mirárier ;
 Rogámus quid sit. ‘ núnquam aeque ’ inquit ‘ ác modo
 Paupértas mihi onus úsumst et miserum ét graue.
 95 Modo quándam uidi úrginem hic uiciniae 45
 Miserám suam matrem lámentari mórtuam.
 Ea síta erat exaduórsum, neque illi bénuiolus
 Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
 Quisquam áderat, qui adiutáret funus : miseritumst.
 100 Virgo ípsa facie egrégia.’ quid uerbís opust? 50
 Commórat omnis nós. ibi continuo Ántiphó
 ‘ Voltísne eamus úsere?’ alius ‘ cénseo :
 Eámus : duc nos sódes.’ imus, uénimus,
 Vidémus. uirgo púlchra, et quo magis díceres,
 105 Nil áderat adiuménti ad pulchritúdinem : 55
 Capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,
 Lacrumaé, uestitus túrpis : ut, ni ús boni
 In ípsa inesset fóрма, haec formam extinguerent.
 Ille qui íllam amabat fidicinam, tantúm modo
 110 ‘ Satis ’ inquit ‘ scitast ’ ; nóster uero . . DA. Iám scio : 60
 Amáre coepit. GE. Scín quam? quo euadát uide.
 Postrídie ad anum récta pergít : óbsecrat,
 Vt síbi eius faciat cópiam. illa enim sé negat
 Neque eum aéquom aít facere : íllam ciuem esse Átticam,
 115 Bonám bonis prognátam : sí uxorém uelit, 65
 Lege íd licere fácere ; sin alitér, negat.
 Nostér quid ageret néscire : et íllam dúcere
 Cupiébat et metuébat absentém patrem.

- DA. Non, sí redisset, eí pater ueniám daret?
- 70 GE. Ille índotatam uirginem atque ignóbilem 120
Daret illi? numquam fáceret. DA. Quid fit dénique?
- GE. Quid fiat? est parasitus quidam Phórmio,
Homó confidens : (*angrily*) qui illum di omnes pérduint!
- DA. Quid is fécit? GE. Hoc consílium quod dicám dedit :
75 ‘Lex ést ut orbae, qui sint genere próxumi, 125
Eis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.
Ego té cognatum dicam et tibi scribám dicam ;
Patérnum amicum me ádsimulabo uirginis :
Ad iúdice s ueniémus : qui fuerit pater,
80 Quae máter, qui cognáta tibi sit, ómnia haec 130
Confingam : quod erit míhi bonum atque cómmodum,
Quom tu hórur nil refélles, uincam scílicet.
Pater áderit : míhi parátae lites : quid mea?
Illá quidem nostra erit.’ DA. Iocularém audáciam !
- 85 GE. Persuásumst homini : fáctumst : uentumst : uíncimur : 135
Duxít. DA. Quid narras? GE. Hóc quod audis. DA. Ó
Geta,
Quid té futurumst? GE. Nésco hercle ; unum hóc scio,
Quod fórs feret, ferémus aequo animó. DA. Placet :
Em, istúc uirist officium. GE. In me omnis spés mihist.
- 90 DA. Laudo. GE. Ád precatorem ádeam credo, qui míhi 140
Sic órét : ‘nunc amítte quaeso hunc ; céterum
Posthác si quicquam, níl precor.’ tantúm modo
Non áddit : ‘ubi ego hinc ábiero, uel occídito.’
- DA. Quid paédagogus ille, qui citharístriam?
95 Quid réi gerit? GE. (*with a shrug*) Sic, ténuiter. DA. Non 145
múltum habet
Quod dé t fortasse? GE. Ímmo níl nisi spém meram.
- DA. Pater eíus rediit án non? GE. Non dum. DA. Quid? senem
Quoad éxpectatis uóstrum? GE. Non certúm scio,
Sed epístulam ab eo adlátam esse audiuí modo

150 Et ad pórtitores ésse delatam : hánc petam. 100

DA. Num quíd, Geta, aliud mé uis? GE. Vt bene sít tibi. (*Exit*

DAVUS *to Forum, R.*)

(*Calls to slave within*) Puer, heís. (*Pauses.*) nemon hoc

pródit? (*Enter boy from DEMIPHO'S house.*

GETA *hands him the purse.*) Cape, da hoc

Dórcio.

(*Exit boy into DEMIPHO'S house ; also GETA to Harbor, L.*)

ACT II.

SCENE I.

ANTIPHO and PHAEDRIA compare their situations, each insisting that he is the more unfortunate of the two.

[*Enter ANTIPHO and PHAEDRIA from CHREMES'S house.*]

ANTIPHO

PHAEDRIA

ADVLESCENTES

II

- I 3 AN. (*despondingly*) Ádeon rem redísse, ut qui mi cónsultum
optumé uelit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi ín mentem eius aduénti
ueniat !
Quód ni fuissem incógitans, ita [eum] éxpectarem, ut pár fuit. 155
- PH. Quid istúc est? AN. Rogítas, qui tam audacis fácinoris mihi
cónsciu's [sis]?
- 5 Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem incidisset
Neú me cupidum eo ímpulisset, quód mihi principiúmst mali !
Nón potitus ésssem : fuisset tum illos mi aegre aliquód dies,
At nón cottidiána cura haec ángeret animum, PH. (*absently*) 160
Aúdio.
- AN. Dum expécto quam mox uéniat qui adimat hánc mihi con-
suetúdinem.
- 10 PH. Aliís quia defit quód amant aegrest ; tibi quia superést dolet :
Amóre abundas, Ántipho.
Nam túa quidem hercle céрто uita haec éxpetenda optán-
daque est.
Ita mé di bene ament, út mi liceat tám diu quod amó frui, 165
Iam dépecisci móрте cupio : tú conicito cétera,

Quid ego éx hac inopiá nunc capiam, et quíd tu ex istac 15
cópia ;

Vt ne áddam, quod sine sumptu ingenuam, liberalem náctus es,
Quod habés, ita ut uoluísti, uxorem sine mala famá palam :

170 Beátus, ni unum désit, animus quí modeste istaec ferat.

(Quod sí tibi res sit cum eó lenone quó mihist, tum séntias.

Ita plérique omnes súm^us ingenio : nóstri nosmet paénitet. 20

AN. At tú mihi contra núnc uidere fórtunatus, Phaédria.

Quoi de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quíd uelis :

175 Retinére amórem an mittere ; ego in eum íncidi infelíx locum,

Vt néque mihi eius sit ámittendi néc retinendi cópia.

(Sees GETA running towards them.) Sed quíd hoc est? uideon 25
égo Getam curréntem huc adueníre?

(as GETA enters) Is est ípsus. ei, timeó miser, quam hic
míhi nunc nuntiét rem.

SCENE 2.

GETA brings the news of DEMIPHO'S approach. ANTIPHIO is persuaded by his friends to wait for him and brave the matter out, but at last loses courage and runs away, leaving PHAEDRIA and GETA to face the angry father.

[Enter GETA, running, from Harbor, L. Does not notice the presence of the others until ANTIPHIO calls out to him (v. 195).]

GETA	ANTIPHIO	PHAEDRIA
SERVOS	ADULESCENTES	II

I 4 GE. (to himself) Núllus es, Getá, nisi iam aliquod tibi consilium
célere reperis :

180 Íta nunc inparátum subito tánta te inpendént mala ;
Quae néque uti deuitém scio neque quó modo me inde éx-
traham ;

Nam nón potest celári nostra díutius iam audácia. 4

AN. (to PHAEDRIA) Quíd illic commotús uenit? 6

GE. (*to himself*) Tum témporis mihi púnctum ad hanc rem est :
 érus adest. AN. (*to PHAEDRIA*) Quid illúc
 malist?

GE. (*to himself*) Quód quom audierit, quód eius remedium ín- 185
 ueniam iracúndiae?

Loquárne? incendam; táceam? instigem; púrgem me? late-
 rém lauem.

10 Heú me miserum! quóm mihi paueo, tum Ántipho me
 excrúciat animi:

Eíus me miseret, eí nunc timeo, is núncc me retinet; nam
 ábsque eo esset,

Récte ego mihi uidíssem et senis essem últus iracúndiam:

Áliquíd conuasássem atque hinc me cónicerem protinam ín 190
 pedes.

AN. (*to PHAEDRIA*) Quam *nam* híc fugam aut furtúm parat?

15 GE. (*to himself, looking around*) Sed ubi Ántiphonem réperiam?
 aut qua quaérere insistám uia?

PH. (*to ANTIPHO*) Te nóminat. AN. (*to PHAEDRIA*) Nescío quod
 magnum hoc núnctio expectó malum. PH. (*to
 ANTIPHO*) Ah!

[Sanusne es?] GE. (*to himself*) Domum íre pergam: ibi
 plúrimumst. (*Starts towards DEMIPHO'S house.*)

PH. (*to ANTIPHO*) Reuocémus hominem. AN.

(*to GETA*) Sta filico. GE. (*without turning
 round*) Hem,

Sátis pro imperio, quísqvis es. AN. (*calls him by name*) 196
 Geta! GE. (*turning round and recognizing
 ANTIPHO*) Ípsest quem uolui óbuiam.

AN. Cédo, quid portas, óbsecro? atque id, sí potes, uerbo éxpedi.

20 GE. Fáciam. AN. Eloquere. GE. Módo apud portum. . . AN.
 Meúmne? GE. Intellexti. AN. (*with a ges-
 ture of despair*) Óccidi! PH. (*in tone of sur-
 prise*) Hem!

- AN. Quid agam? PH. (*to GETA*) Quid ais? GE. (*to PHAEDRIA, pointing to ANTIPHO*) Huíus patrem uidisse me, [et] patruóm tuom.
- 200 AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inueniám miser?
 (*apostrophizing PHANIUM*) Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar,
 Núllast mihi uita éxpetenda. GE. Ergo ístaec quom ita sint, Ántipho,
 Tánto magis te aduígilare aequomst : fórtis fortuna ádiuuat. 25
- AN. Nón sum apud me. GE. Atqui ópus est nunc quom máxume ut sis, Ántipho ;
- 205 Nám si senserít te tímídum páter esse, arbitrábitur Cómmeruisse cúlpan. PH. Hoc uerumst. AN. Nón possum inmutárier.
- GE. Quid faceres, si aliúd quid grauius tibi nunc faciundúm foret?
 AN. Quom hóc non possum, illúd minus possem. GE. Hoc níl 30 est, Phaedria : ílicet.
- Quíd hic conterimus óperam frustra? quín abeo? PH. Et quidem ego? (*GETA and PHAEDRIA start to leave the stage.*) AN. (*calls after them*) Óbscero,
- 210 Quíd si adsimulo? sátinest? GE. (*without turning round*) Garris. AN. Vóltum contemplámini : (*feigning an expression of boldness*) em,
 Sátime sic est? GE. (*turning to look*) Nón. AN. (*with bolder expression*) Quid si sic? GE. Própemodum. AN. (*with still bolder look*) Quid síc? GE. Sat est :
- Ém, istuc serua ; et uérbum uerbo, pár pari ut respónd eas, Né te iratus súis saeuídícis díctis protelét. AN. Scio. 35
- GE. VÍ coactum te ésse inuitum. PH. Lége, iudició. GE. Tenes?
 215 (*Sees DEMIPHO approaching.*) Séd quis hic est senéx, quem uideo in última platea? ípsus est.

AN. Non pōssum adesse. (*Starts to leave the stage.*) GE. (*calls after him*) Ah, quid agis? quo abis, Ántipho?
 Mane inquam. AN. (*without turning*) Egomet me nōui et
 peccatúm meum :

40 Vobís commendo Phánium et uitám meam.

(*Exit hastily to Forum, R.*)

PH. Geta, quíd nunc fiet? GE. Tú iam litis audies ;
 Ego pléctar pendens, nísi quid me fefellerit. 220
 Sed quód modo híc nos Ántiphonem mónuimus,
 Id nōsmet ipsos fácere oportet, Phaédria.

45 PH. Aufér mi 'oportet' : quón tu quid faciam ímpera.

GE. Memínistin, olim ut fúerit uostra orátio
 In re incipiunda ad défendendam nōxiam, 225
 Iustam íllam causam, fácilem, uincibilem, óptumam?

PH. Memini. GE. Ém, nunc ipsast ópus, ea aut, sí quíd potest,
 50 Melióre et callidióre. PH. Fiet sédulo.

GE. Nunc pñor adito tu, égo in insidiis híc ero
 Subcénturiatus, sí quíd deficiás. PH. Age. 230

(PHAEDRIA and GETA retire to back of stage, R., the latter
 round the corner into the alley.)

SCENE 3.

DEMIPHO arrives in a rage, having heard the news of his son's marriage. PHAEDRIA and GETA in vain try to justify themselves. DEMIPHO demands to have his son and PHORMIO brought before him.

[*Enter DEMIPHO from Harbor, L. Soliloquizes, not observing PHAEDRIA and GETA, who converse in low tones at back of stage.*]

DEMIPHO
 SENEX

PHAEDRIA
 ADVLESCENS

GETA
 SERVOS

II 1 DE. (*to himself, angrily*) Ítane tandem uxórem duxit Ántipho
 iniussú meo?

Néc meum imperium, ac mítto imperium, nón simulatém
 meam

Reueréri saltem ! nón pudere ! o fácinus audax, ó Geta

Monitór ! GE. (*aside*) Vix tandem. DE. (*to himself*) Quid mihi dicent aut quam causam réperient?

235 Demíror. GE. (*aside*) Atqui réperiam : aliud cúra. DE. (*to himself*) An hoc dicét mihi : 5

‘ Inuítus feçi. léx coëgit ’? aúdio, fateór. GE. (*aside*) Places.
DE. (*to himself*) Verúm scientem, táctum causam trádere aduor-
sáriis,

Etiámne id lex coëgit? PH. (*aside to GETA*) Illud dúrum.

GE. (*aside to PHAEDRIA*) Ego expediám : sine.

DE. (*to himself*) Incértumst quid agam, quía praeter spem atque
incredibile hoc mi óbtigit :

240 Ita sum ínitatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum in- 10
stitúere.

Quam ob rem ómnis, quom secúndae res sunt máxume, tum
máxume

Meditári secum opórtet, quo pacto áduorsam aerumnám
ferant :

[Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet]

Aut fili peccatum aut uxoris mórtem aut morbum filiae ;

245 Commúnia esse haec, fieri posse, ut né quid animo sít nouom ; 15
Quidquíd praeter spem euéniat, omne id députare esse in lucro.

GE. (*aside to PHAEDRIA*) O Phaédria, incredibile[st] quantum
erum ánte eo sapiéntia.

Meditáta mihi sunt ómnia mea incómmoda, erus si rédierit :

Moléndumst in pistríno, uapulándum, habendae cómpedes,

250 Opus rúri faciundum. hórum nil quicquam áccidet animó 20
nouom.

Quidquíd praeter spem euéniet, omne id députabo esse in
lucro.

Séd quid cessas hóminem adire et blánde in principio ádlo-
qui? (PHAEDRIA comes forward to meet DE-
MIPHO.)

DE. (*to himself*) Phaédriam mei frátris uideo filium mi ire óbuiam.

PH. (*to DEMPHIO*) Mi pátrúe, salúe. DE. Sálúe ; sed ubist Ántiphó ?

25 PH. (*pretending not to hear the question*) Saluóm uenire . . DE. 255
(*interrupting*) Crédo ; hoc respondé mihi.

PH. Valet, híc est ; sed satin ómnia ex senténtia ?

DE. Vellém quidem. PH. Quid istúe est ? DE. Rogitas, Phaédria ?

(*ironically*) Bonás me absente hic cónfecistis náptias.

PH. (*affecting surprise*) Eho, an íd suscenses núnc illi ? GE.
(*aside, from his hiding-place*) Artificém próbum !

30 DE. (*angrily*) Egon ílli non suscénseam ? ípsum géstio 260
Dari mi ín conspectum, núnc sua culpa út sciat
Leném patrem illum fáctum me esse acérrunum.

PH. Atquí nihil fecit, pátrúe, quod suscénseas.

DE. Ecce aútem similia ómnia ! omnes cóngruont :

35 VNúm quom noris, ómnis noris. PH. Haúd itast. 265

DE. Hic in nóxiast, ille ád dícendam caúsam adest ;
Quom illést, hic praestost : tráduñt operas mútuas.

GE. (*aside, as before*) Probe hórum facta inprúdens depinxít
senex.

DE. Nam ní haéc ita essent, cum íllo haud stares, Phaédria.

40 PH. Si est, pátrúe, culpam ut Ántiphó in se admiserit, 270
Ex quá re minus rei fóret aut famae témpérans,
Non caúsam dico quín quod meritus sít ferat.

Sed sí quis forte málitia fretús sua
Insídias nostrae fécit adulescéntiae

45 Ac uicít, nostran cúlpa east an iúdicum, 275
Qui saépe própter inuidiam adimunt díuiti
Aut própter misericórdiam addunt paúperi ?

GE. (*still aside*) Ní nóssem causam, créderem uera húnce loqui.

DE. An quisquam iudex ést, qui possit nóscere

- 280 Tua iústa, ubi tute uérbum non respóndecas, 50
Ita ut ille fecit? PH. Fúñctus adulescéntulist
Offícium liberális : postquam ad iúdíces
Ventúmst, non potuit cógitata próloqui ;
Ita eúm tum timídum illíc obstupefecít pudor.
- 285 GE. (*still aside*) Laudo húnc. sed cesso adíre quam primúm 55
senem? (*Comes forward and addresses DE-
MIPHO.*)
Ere, sálue : saluom te áduenisse gaúdeo. DE. (*ironically, to
GETA*) Oh,
Bone cústos, salue, cólumen uero fámiliae,
Quoi cómmendauí filium hinc abiéns meum.
- GE. Iam dúdum te omnis nós accusare atídio
- 290 Inmérito, et me horunc ómnium inmerítíssumo. 60
Nam quíd me in hac re fácere uolustí tibi?
Seruom hómíne[m] causam oráre leges nón sinunt,
Neque téstimoni díctiost. DE. Mitto ómnia.
Do istúc 'inprudens tímuit adulescéns' ; sino
- 295 'Tu séruo's' ; uerum sí cognatast máxume, 65
Non fúit necesse habére ; sed id quod léx iubet,
Dotém daretis, quaéretet aliúm uirum.
Qua rátióne inopem pótius ducebát domum?
- GE. Non rátió, uerum argéntum deerat. DE. Súmeret
- 300 Alicúnde. GE. Alicunde? níl est dictu fácilius. 70
DE. Postrémo si nullo álio pacto, faénore. GE. (*ironically*) Hui,
Dixísti pulchre ! síquidem quisquam créderet
Te uíuo. DE. (*angrily*) Non, non síc futurumst : nón potest.
Egon íllam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?
- 305 Níl suáue meritumst. hómíne[m] conmonstrárier 75
Mí istúm uolo, aut ubi hábitet demonstrárier.
GE. Nempe Phórmíone[m]? DE. Istúm patronum múlieris.
GE. Iam fáxo hic aderit. DE. Ántipho ubi nunc ést? GE. Foris.
DE. Abi, Phaédria, eum require atque huc addúce. PH. Eo :

80 Rectá uia quidem illuc. (*Exit into DORIO's house, unobserved* 310
by DEMIPHO.) GE. (*aside to the audience as
he leaves the stage*) Nempe ad Pámphilam.
(*Exit to Forum, R.*)

DE. (*to the spectators*) Ego deós penatis hínc salutátum domum
Denórtar ; inde ibo ad forum atque aliquód mihi
Amícos aduocábo, ad hanc rem qui ádsient,
Vt ne ínparatus sím, si ueniat Phórmio.
(*Exit into his house.*)

ACT III.

SCENE I.

GETA appeals to PHORMIO for help in his young master's difficulty. The latter boasts of his skill in such affairs, and undertakes to arrange the matter to ANTIPHO's satisfaction.

[*Enter PHORMIO and GETA from Forum, R.*]

PHORMIO
PARASITVS

GETA
SERVOS

315 PH. Ítane patris aís aduentum uéritum hinc abiisse? GE. Ád- II 2
modum.

PH. Phánium relíctam solam? GE. Síc. PH. Et iratúm senem?
GE. Óppido. PH. (*to himself*) Ad te súmma solum, Phórmio,
rerúm redit :

Túte hoc intrísti : tibi omnest éxedendum : accíngere.

GE. Óbsecro te. PH. (*to himself, disregarding GETA*) Sí rogabit 5
. . GE. Ín te spes est. PH. (*thoughtfully, to
himself*) Éccere,

320 Quid sí reddet? GE. Tu ínpulisti. PH. (*to himself, with a
satisfied air*) Síc, opinor. GE. Súbueni.

PH. (*to GETA*) Cédo senem : iam instrúcta sunt mi in córde con-
silia ómnia.

GE. Quid ages? PH. Quid uis, nísi uti maneat Phánium atque
ex crímíne hoc

Ántiphonem erípíam atque in me omnem íram deriuém senis?

GE. Ó, uir fortis átque amicu's. uérum hoc saepe, Phórmio, 10
325 Véreor, ne istaec fórtitudo in néruom erumpat déníque.

PH. Ah,

Nón itast : factúmst perichum, íam pedum uisást uia.

Quód me censes hómínes iam deuérberasse usque ád necem?

[*Hospites, tum ciuis? quo magis noui, tanto saepius.*]

- 15 Cédo dum, enumquam iniúriarum audisti mihi scriptám dicam?
 GE. Quí istuc? PH. Quia non réte accipitri ténnitur neque míluo, 330
 Quí male faciunt nóbis : illis quí nihil faciunt ténnitur,
 Quía enim in illis frúctus est, in illis opera lúditur.
 Áliis aliunde ést periculum, unde áliquíd abradí potest :
 20 Míhi sciunt nil ésse. dices ‘ dúcent damnatúm domum ’ :
 Álere nolunt hóminem edacem, et sápiunt mea senténtia, 335
 Pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere.
 GE. Nón pote satis pro mérito ab illo tibi referri grátia.
 PH. Ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam regí refert.
 25 Téne asymbolúm uenire unctum átque lautum e bálneis,
 Ótiosum ab ánimo, quom ille et cúra et sumptu absúmitur ! 340
 Dúm tibi fit quod pláceat, ille ríngitur : tu rídeas,
 Príor bibas, priór decumbas ; céna dubia adpónitur.
 GE. Quíd istuc uerbist? PH. Vbi tu dubites quíd sumas potísumum.
 30 Haéc quom rationem íneas quam sint suáuia et quam cára sint,
 Éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praesentém deum? 345
 GE. (*seeing DEMIPHO coming*) Sénex adest : uide quíd agas : prima cóitios acérruma.
 Sí eám sustinuerís, postilla iam, út lubet, ludás licet.
 (*They retire to back of stage.*)

SCENE 2.

DEMIPHO has taken care to provide himself with three friends to advise him in his dealings with PHORMIO. He challenges the latter in their presence to prove ANTIPIO's relationship to the girl. PHORMIO retorts that he has done so already in a court of law; he further refuses, with a great show of indignation, to accept DEMIPHO's offer to pay him the girl's dowry on condition of his marrying her himself, and thus freeing ANTIPIO.

[*Enter DEMIPHO with his three friends, from Forum, R. They do not observe PHORMIO and GETA, who in turn pretend not to see DEMIPHO.*]

DEMIPHO HEGIO CRATINVS CRITO PHORMIO GETA
 SENEX ADVOCATI III PARASITVS SERVVS

- 11 3 DE. (*to his friends*) Enúmquam quoiquam cóntumeliósius
 Audistis factam iniúriam, quam haec ést mihi?
- 350 Adéste quaeso. GE. (*aside to PHORMIO*) Irátus est. PH.
 (*aside to GETA*) Quin tu hóc age :
 Iam ego húnc agitabo. (*aloud to GETA*) pró deum immor-
 tálium,
 Negat Phánium esse hanc síbi cognatam Démipho? 5
 Hanc Démipho negat ésse cognatám? GE. Negat.
 PH. Neque eius patrem se scire qui fuerit? *GE. Negat.
- 355 DE. (*to himself, recognizing PHORMIO*) Ipsum ésse opinor dé quo
 agebam : (*to his friends*) séquimini. (*Steps
 forward.*)
 [PH. Nec Stílphonem ipsum scire qui fuerit? GE. Negat.]
 PH. (*feigning indignation*) Quia egéns relictast mísera, ignoratúr 10
 parens,
 Neclégitur ipsa : uíde auaritia quíd facit.
 GE. (*in a loud tone*) Si erum ínsimulabis málitiae, male aúdiés.
- 360 DE. (*to himself, angrily*) O audáciam ! etiam me últro accusatum
 áduenit.
 PH. (*to GETA*) Nam iam ádulescenti níhil est quod suscénseam,
 Si illúm mínus norat ; quíppe homo iam grándior, 15
 Paupér, quoi in opere uíta erat, rurí fere
 Se cóntinebat ; íbi agrum de nostró patre
 365 Coléndum habebat. saépe interea míhi senex
 Narrábat se hunc neclégere cognatúm suom :
 At quém uírum ! quem ego uíderim in uíta óptumum. 20
 GE. Videás te, atque illum [ut] nárras ! PH. (*in pretended anger*)
 I in malám crucem !
 Nam ní éum esse existumássem, numquam tám grauis
 370 Ob hanc ínimicitias cáperem in nostram fámiliam,
 Quam is áspernatur núnc tam inliberáliter.

- 25 GE. Pergín ero absentí mále loqui, inpuríssume?
 PH. Dignum áutem hoc illost. GE. (*also feigning anger*) Ain
 tamen, carcér? DE. (*calls him*) Geta!
- GE. (*to PHORMIO, pretending not to hear*) Bonórum extortor,
 légum contortór! DE. (*more loudly*) Geta!
- PH. (*in a whisper to GETA*) Respónde. GE. (*turning around*) 375
 Quis homost? éhem. DE. (*to GETA*) 'Tace.
 GE. (*to DEMIPHO*) Absentí tibi
- Te indignas seque dígnas contumélias
 30 Numquám cessauit dícere hodie. DE. (*to GETA*) Désine.
 (*to PHORMIO*) Aduléscens, primum abs te hóc bona ueniá peto,
 Si tibi placere pótis est, mi ut respóndeas:
 Quem amicum tuom ais fuisse istum, explaná mihi, 380
 Et quí cognatum mé sibi esse díceret.
- 35 PH. Proinde éxpiscare quási non nösses. DE. Nössem? PH.
 (*with a nod*) Ita.
- DE. Ego mé nego: tu quí ais redige in mémoriam.
 PH. Eho tú, sobrinum tuóm non noras? DE. (*angrily*) Énicas.
 Dic nómen. PH. (*hesitating*) Nomen? máxume. DE. Quid 385
 núnc taces?
- PH. (*aside to GETA*) Perii hércle, nomen pérddi. DE. (*impa-*
tiently) [Hem] Quid ais? PH. (*aside*) Geta,
 40 Si méministi id quod ólim dictumst, súbice. (*aloud to DE-*
 MIPHO) hem,
 Non díco: quási non nösses, temptatum áduenis.
- DE. Ego áutem tempto? GE. (*prompts him*) Stílpo. PH. (*with*
an air of indifference) Atque adeo quíd mea?
 Stílpóst. DE. Quem dixi? PH. Stílponem inquam nóneras. 390
- DE. Neque égo illum noram néque mi cognatús fuit
 45 Quisquam ístoc nomine. PH. Ítane? non te horúm pudet?
 At sí talentum rém reliquissét decem,
 DE. (*angrily*) Di tibi malefaciant! PH. prímus esses mémoriter
 Progéníem uostram usque áb auo atque atauo próferens. 395

- DE. Ita ut dícis. ego tum quom ádueníssem, quí mihi
Cognáta ea esset, dicerem : itidem tú face. 50
Cedo qui ést cognata? GE. (*aside to DEMIPHO*) Eu, nóster,
recte. (*warningly, to PHORMIO*) heus tú, caue.
- PH. Dilúcidè expediúi quibus me opórtuit
400 Iudícibus : tum id sí fálsum fuerat, fílius
Quor nón refellit? DE. Fílium narrás mihi?
Quoius dé stultítia dící ut dignumst nón potest. 55
- PH. (*ironically*) At tú qui sapiens és magistratús adi,
Iudícium de eadem caúsa iterum ut reddánt tibi,
405 Quandóquidem solus régnas et solí licet
Hic de eádem causa bís iudícium apiscier.
- DE. Etsí mihi facta iniúriast, uerúm tamen 60
Potiús quam litis sécter aut quam te aúdiam,
Itidem út cognata sí sít, id quod léx iubet
410 Dotis dare, abdue hánc, minas quinque áccipe.
- PH. (*laughing*) Hahahaé, homo suauis. DE. Quid ést? num ini-
quom póstulo?
An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst? 65
- PH. (*affecting indignation*) Itan tándem, quaeso, item út mere-
tricem ubi abúsus sis,
Mereédem dare lex iúbet ei atque amíttere?
115 An, ut né quid turpe cíuis in se admítteret
Proptér egestatem, próximo iussást dari,
Vt cum úno aetatem dégeret? quod tú uctas. 70
- DE. Ita, próximo quidem ; át nos unde? aut quam ób rem?
PH. Ohe,
'Actum' áiunt 'ne agas.' DE. Nón agam? immo haud
désinam,
- 420 Donéc perfecero hóc. PH. Ineptis. DE. Sine modo.
- PH. Postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est :
Tuos ést damnatus gnátus, non tu ; nám tua 75
Praetérierat iam ad dúcendum aetas. DE. Ómnia haec

- Illúm putato, quae égo nunc dico, dicere ;
 Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo. 425
 GE. (*aside*) Irátus est. PH. Tu té idem melius féceris.
 80 DE. (*angrily*) Itan és paratus fácere me aduorsum ómnia,
 Infélix? PH. (*aside to GETA*) Metuit híc nos, tam etsi sédulo
 Dissímulat. GE. (*aside to PHORMIO*) Bene habent tibi prin-
 cipia. PH. (*aloud to DEMIPHO*) Quín quod est
 Ferúndum fers? tuis dígnum factis féceris, 430
 Vt amíci inter nos símus. DE. Egon tuam éxpetam
 85 Amíctiam? aut te uísum aut auditúm uelim?
 PH. Si cóncordabis cum illa, habebis quae tuam
 Senectútem oblectet : réspice aetatém tuam.
 DE. Te oblécet, tibi habe. PH. Míne uero iram. DE. Hóc age : 435
 Satis iám uerborumst : nñsi tu properas múlierem
 90 Abdúcere, ego illam eíciam. dixi, Phórmio.
 PH. Si tu illam attigeris sécus quam dígnumst liberam,
 Dicám tibi ímpingam grándem. dixi, Démipho.
 (*to GETA*) Si quíd opus fuerit, heús, domo me. GE. In- 440
 télego.

(*Exit PHORMIO to Forum, R.*)

SCENE 3.

DEMIPHO, after an unsatisfactory consultation with his friends, determines to wait for the advice of his brother, who is soon expected home.

DEMIPHO	GETA	HEGIO	CRATINVS	CRITO
SESEX	SERVOS	ADVOCATI		III

- 11 4 DE. Quantá me cura et sólicitudine ádficit
 Gnatús, qui me et se hisce ínpediuit núpitiis !
 Neque mi ín conspectum pródit, ut saltém sciam,
 Quid de eá re dicat quídue sit senténtiae.
 5 (*to GETA*) Abi, uíse redierítne iam an non dúm domum. 445
 GE. Eó. (*Exit into DEMIPHO'S house.*) DE. (*to his friends*)
 Videtis quo ín loco res haéc siet :

Quid ágo? dic, Hegio. HE. Égo? Cratinum cénseo,
Si tibi uidetur. DE. Dic, Cratine. CRA. Méne uis?

DE. Te. CRA. Ego quae in rem tuam sint éa uelim faciás. mihi
450 Sic hóc uidetur : quód te absente hic filius 10
Égít, restitui in íntegrum aequomst ét bonum,
Et id ímpetrabis. díxi. DE. Dic nunc, Hégio.

HE. Ego sédulo hunc (*pointing to CRATINUS*) dixísse credo ;
uérum itast,

Quod hómínes tot senténtiae : suos quóique mos.
455 Mihi nón uidetur quód sit factum légibus 15
Rescíndi posse ; et túrpe inceptust. DE. Dic, Crito.

CRI. Ego ámplius delíberandum cénseo :
Res mágnast. HE. Num quid nós uis? DE. Fecistís probe :
(*to himself, as they leave the stage*) Incértior sum múlto
quam dudúm. (*Exeunt HEGIO, CRATINUS, and*
CRITO *to Forum, R. Enter GETA from DEMI-*
PHO'S house.) GE. Negant

460 Redísse. DE. Frater ést expectandús mihi : 20
Is quód mihi dederit de hác re consílium, íd sequar.
Percóntatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.

(*Exit to Harbor, L.*)

GE. (*to himself*) At ego Ántíphonem quaéram, ut quae acta hic
sint sciat. (*Starts to leave the stage, but stops*
on seeing ANTIPHO approaching.)

Sed eccum ípsum uideo in témpore huc se récipere.

SCENE 4.

ANTIPHO returns, angry with himself for running away. GETA assures him that both he and PHAEDRIA have done their best for him with his father.

[*Enter ANTIPHO from Forum, R.*]

ANTIPHO
ADVLESCENS

GETA
SERVOS

III 1 AN. (*to himself, not observing* GETA) Énim uero, Antiphó, multi- 465
modis cum istoc animo es uituperandus :

Ítane te hinc abísse et uitam tuám tutandam aliís dedísse !

Álios tuam rem crédidísti mágis quam tete animum áduor-
suros ?

Nam út ut erant alia, illi certe quae nunc tibi domíst con-
suleres,

5- Né quid propter tuám fidem decépta poteretúr mali ;

Quoi nunc miserae spés opesque súnt in te uno omnés sitae. 470

GE. (*coming forward*) Et quídem, ere, nos iam dúdum hic te
absentem incusamus, qui áberis.

AN. Te ipsúm quaerebam. GE. Séd ea causa nihilo magis de-
fécimus.

AN. Loquere óbsecro, quo nam in loco sunt rés et fortunae meae ?

10 Num quíd patri subolét? GE. Nil etiam. AN. Ecquíd spei
porrost? GE. Néscio. AN. (*despairingly*) Ah !

GE. Nisi Phaédria haul cessáuit pro te eníti. AN. Nil fecit noui. 475

GE. Tum Phórmio itidem in hác re ut [in] aliis strénuom homi-
nem praébuit.

AN. Quid is fécit? GE. Confutáuit uerbis ádmodum iratúm senem.

AN. (*joyously*) Eu, Phórmio ! GE. Ego quod pótui porro. AN.
Mí Geta, omnis uós amo.

15 GE. Sic habent princípia sese ut dixi : adhuc tranquílla res est,

Mánsurusque pátruom pater est, dum húc adueniat. AN. 480

Quíd eum? GE. Vt aibat

De eius consilio sése uelle fácere quod ad hanc rem áttinet.

AN. Quántum metuíst míhi, uidere huc sáluom nunc patrióm,
Geta !

Nam pér eius unam, ut aúdio, aut uinam aut moriar sentén-
tiam.

20 GE. (*seeing PHAEDRIA coming out*) Phaédria tibi adést. AN. (*look-
ing around*) Vbi nam? GE. (*pointing to DO-
RIO'S house*) Eccum ab suá palaestra exít foras.

SCENE 5.

Introduction of the secondary plot. PHAEDRIA has been unable to raise money enough to buy the music-girl with whom he is in love, and DORIO, her owner, in spite of the expostulations of PHAEDRIA and his friends, persists in his determination to break his former bargain with PHAEDRIA, and to sell her to a soldier who offers him ready money.

[Enter DORIO from his house, followed by PHAEDRIA. They cross the stage in eager dispute.]

PHAEDRIA	DORIO	ANTIPHO	GETA
ADVLESCENS	LENO	ADVLESCENS	SERVOS

- 485 PH. (*beseechingly*) Dório, III 2
 Audi óbsecro. Do. Non aúdio. (*Starts off the stage.*) PH.
 Parúmper. (*Tries to hold him back.*) Do.
 (*shaking off his grasp*) Quin omítte me.
 PH. Aúdi quod dicam. Do. Át enim taedet iam aúdire eadem
 miliens.
 PH. Át nunc dicam quód lubenter aúdias. Do. (*stopping*) Lo-
 quere, aúdio.
 PH. (*earnestly*) Nón queo te exoráre ut mancas tríduom hoc?
 quo núnc abis?
- 490 Do. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés noui. AN. (*aside to* 5 .
 GETA) Ei,
 Metuó lenoneim né quid . . GE. (*aside to ANTIPHO*) Suo suát
 capiti? idem ego uéreor.
 PH. Non dúm mihi credis? Do. Háriolare. PH. Sín fidem do?
 Do. Fábulae.
 PH. Faéneratum istúc beneficium púlchre tibi dicés. Do. Logi.
 PH. Créde mihi, gaudébis facto : uérum hercle hoc est. Do.
 Sómnia.
- 495 PH. Experire : nón est longum. Do. Cántilenam eandém canis. 10
 PH. (*beseechingly*) Tu mihi cognatus, tú parens, tu amicus, tu . .
 Do. (*interrupting*) Garrí modo.
 PH. (*in despair*) Ádeon ingenio ésse duro te átque inexorábili,

Ūt neque misericórdia neque précibus molliri queas !

DO. (*mockingly*) Ádeon te esse incógitantem atque impudentem,
Phaedria,

15 Ūt phaleratis dúcas dictis me ét meam ductes grátiis ! 500

AN. (*aside to GETA*) Miseritumst. PH. (*to himself*) Eí, uérbis
uincor ! GE. (*aside to ANTIPHO*) Quám uter-
que est similís sui !

PH. (*sadly, to himself*) Atque Antipho alia quom óccupatus ésset
sollicitú-dine,

Tum hoc ésse mi obiectúm malum ! AN. (*coming forward
with GETA*) Quid istúc est autem, Phaedria ?

PH. Ó fortunatíssume Antipho. AN. Égone ? PH. Quoi quod
amás domist,

20 Néque cum huius modi (*pointing to DORIO*) umquam úsus 505
uenit út conflictarés malo.

AN. Míhín domist ? immo, id quod aiunt, aúribus teneó lupum :
[Nam neque quo pacto a me amittam neque uti retineam
scio.]

DO. Ípsūm istuc mi in hóc est. AN. (*to DORIO*) Heia, né parum
lenó sies.

(*to PHAEDRIA, pointing to DORIO*) Núm quid hic confécit ?

PH. Hicine ? quód homo inhumaníssumus :

25 Pámphilam meam uéndidit. AN. Quid ? uéndidit ? GE. 510
Ain ? uéndidit ?

PH. Véndidit. DO. (*ironically*) Quam indígnum facinus, áncillam
aere emptám meo !

PH. Néqueo exorare út me maneat ét cum illo ut mutét fidem
Tríduom hoc, dum id quód est promissum ab anícis argen-
tum aúfero.

(*to DORIO*) Sí non tum dedero, únā praeterea hóram ne
oppertús sies.

30 DO. Óbtundes ? AN. (*to DORIO*) Haud lóngumst id quod órat : 515
exorét sine.

(*pointing to PHAEDRIA*) Ídem hic tibi, quod bóni promeritus
fúeris, conduclicáuerit.

Do. Vérba istaec sunt. AN. (*pleadingly*) Pámphilamne hac úrbe
priuarí sines?

Túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?

Do. Néque ego neque tu. GE. (*angrily, to DORIO*) Dí tibi omnes
íd quod es dignús duint!

520 Do. (*to PHAEDRIA*) Égo te complurís aduorsum ingénium meum 35
mensís tuli,

Póllitantem et níl ferentem, fléntem; nunc contra ómnia
haec:

Répperi qui détt neque lacrumet: dá locum meliórius.

AN. (*to PHAEDRIA*) Cérte hercle, ego si sátis commemini, tibi
quidemst olím dies,

Quam ad dares huic (*pointing to DORIO*), praéstituta. PH.
Fáctum. Do. Num ego istúc nego?

525 AN. Iam éa praeteriit? Do. Nón, uerum haec eí ántecessit. 40
AN. Nón pudet

Vánitatis? Do. Mínume, dum ob rem. GE. (*angrily, to
DORIO*) Stérculinum! PH. Dório,

Ítane tandem fácere oportet? Do. Síc sum: si placeo,
útere.

AN. Síc hunc decipís? Do. Immo enim uero, Ántipho, hic me
decipit:

Nam híc me huius modi scíbat esse, ego hunc esse aliter
crédidi;

530 Íste me feféllit, ego isti níllo sum aliter ác fui. 45

Séd ut ut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm
mihi

Míles dare se díxit: si mihi prior tu attuleris, Phaédria,
Meá lege utar, út potior sit, quí prior ad dandúmst. uale.

(*Exit to Forum, R.*)

SCENE 6.

PHAEDRIA bewails his hard lot; whereupon GETA promises, with the help of PHORMIO, to raise for him the amount he requires, namely, thirty *minae*.

PHAEDRIA
ADVLESCENTES

ANTIPHO
II

GETA
SERVOS

- III₃ PH. (*in despair*) Quíd faciam? unde ego núnc tam subito huic
árgentum inueniám miser,
Quói minus nihilost? quód, hic si pote fuisset exorárier 535
Tríduom hoc, promíssum fuerat. AN. Ítane hunc patiemúr,
Geta,
Fieri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiuerit cómiter?
5 Quín quom opust, beneficium rursus eĩ experiemur réddere?
GE. Scío equidem hoc esse aéquom. AN. Age ergo, sólus seruare
húnc potes.
GE. Quíd faciam? AN. Inueniás argentum. GE. Cúpio; sed id 540
unde, édoce.
AN. Páter adest hic. GE. Scío; sed quid tum? AN. Ah, díctum
sapientí sat est.
GE. Ítane? AN. Ita. GE. Sane hércle pulchre suádes: etiam
tu hínc abis?
10 Nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór mali,
Ni étiam nunc me huius caúsa quaerere ín malo iubeás crucem?
AN. Vérum hic dicit. PH. Quíd? ego uobis, Géta, alienus sum? 545
GE. Haúd puto;
Séd parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suscensét senex,
Ni instigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
15 PH. Álius ab oculís meis illam ín ignotum abducét locum? (*sigh-*
ing) hem:
Tum ígitur, dum licét dumque adsum, lóquimini mecum,
Ántipho,
Cóntemplamíní me. AN. Quam ob rem? aut quíd nam fac- 550
turú's? cedo.

PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certumst pérsequi
 Aút perire. GE. DÍ bene uortant quód agas ! pedetemptím
 tamen.

AN. Vide si quid opis pótes adferre huic. GE. 'SÍ quid' ? quid ? 20
 AN. Quaere, óbsecro.

Né quid plus mínusue faxit, quód nos post pigeát, Geta.

555 GE. Quaéro : saluos ést, ut opinor ; uérum enim metuó malum.

AN. Nólí metuere : úna tecum bóna mala tolerábimus.

GE. Quántum opus est tibi argénti, loquere. PH. Sólae trigintá
 minae.

GE. Tríginta ? hui, percárast, Phaedria. PH. Ístaec uero uílis 25
 est.

GE. Áge age, inuentas réldam. PH. (*joyfully*) O lepidum !
 (*Embraces GETA.*) GE. (*shaking him off*)
 Aufér te hinc. PH. Iam opust. GE. Iám
 ferés :

560 Sédl opus est mihi Phórmionem ad hánc rem adiutorém
 clari.

AN. Praéstost : audacíssime oneris quíduis inpone, ércferet ;
 Sólus est homo amíco amicus. GE. Eámus ergo ad eum
 ócius.

AN. Núm quid est quod operá mea uobis ópus sit ? GE. Níl ; 30
 uerum ábi donum

Ét illam miseram, quam égo nunc intus scío esse exanimatám
 metu,

565 Cónsolare. céssas ? AN. Nihil est aéque quod faciám lubens.
 (*Exit into DEMIPHO'S house.*)

PH. Quá uia istuc fácies ? GE. Dicam in ítinere : hinc modo te
 ámoue.

(*Exeunt PHAEDRIA and GETA to Forum, R.*)

ACT IV.

SCENE I.

CHREMES arrives home, and explains to his brother that his second wife, together with her daughter and her nurse, left Lemnos before his arrival, and that they are now in Athens. He has heard of ANTIPHIO's marriage, and expresses to his brother his regret at the failure of their original plan, since now he must marry his unacknowledged daughter to some stranger, who will not have the same interest DEMIPHO would have had in keeping her birth a secret. DEMIPHO promises to do his best to bring about the previous arrangement, in spite of his son's unfortunate marriage.

[*Enter DEMIPHO and CHREMES from Harbor, l.*]

DEMIPHO

CHREMES

SENES

II

- IV 1 DE. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chremes,
Addúxtin tecum filiam? CH. Non. DE. Quid ita non?
CH. Postquám uidet me eius máter esse hic díutius,
Simul aútem non manébat aetas uíriginis 570
5 Meam néclegentiam : ípsam cum omni fámilia
Ad mé profectam esse aibant. DE. Quid illi tám diu
Quaeso ígitur commorábare, ubi id audieras?
CH. Pol mé detinuit mórbus. DE. Vnde? aut quí? CH. Rogas?
Senéctus ipsast mórbus. sed uenisse eas 575
10 Saluás audiui ex nauíta qui illas uéxerat.
DE. Quid gnáto obtigerit me ábsente, audistí, Chremes?
CH. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.
Nam hanc cónditionem sí quoi tulero extráριο,
Quo pácto aut unde míhi sit dicundum órdine est. 580
15 Te míhi fidelem esse acéque atque egomet súm míhi
Scibam. ille sí me aliénus adfiném uolet,

- Tacébit, dum intercédet familiáritas ;
 Sin spréuerit me, plús quam opus est scitó sciet.
 585 Vereórque ne uxor áliqua hoc resciscát mea :
 Quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo, 20
 Id réstat ; nam ego meórum solus súm meus.
 DE. Scio ita ésse, et istaec míhi res sollicitúdinist,
 Neque défetiscar úsque adeo experírier,
 590 Donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

SCENE 2.

GETA, having arranged a plan with PHORMIO to obtain the necessary money for PHAEDRIA, now comes to carry it out. He is somewhat disconcerted at observing the return of CHREMES, but determines not to let that interfere with his original design.

[Enter GETA from Forum, R. Soliloquizes, not observing the two old men.]

GETA	DEMIPHO	CHREMES
SERVOS	SENES	II

- IV 2 GE. (*to himself*) Ego hóminem callidiórem uidi néminem
 Quam Phórmionem. uénio ad hominem, ut dicerem
 Argéntum opus esse et íd quo pacto fieret.
 Vix dúm dimidium díxeram, intelléxerat :
 595 Gaudébat, me laudábat, quaerebát senem. 5
 Dis grátias agébat, tempus síbi dari,
 Vbi Phaédriae *esse* osténderet niló minus
 Amícum *sese* quam Ántiphoni. hominem ád forum
 Iussi ópperiri : eo me ésse adducturúm senem.
 600 (*Catches sight of DEMIPHO.*) Sed eccum ípsum. quis est 10
 ultérior? (*in dismay, recognizing CHREMES*)
 attat, Phaédriae
 Pater uénit. (*plucking up courage*) sed quid pértimui autem
 bélua?
 An quía quos fallam pro úno duo sunt mí dati?

Commódius esse opínor duplici spe útier.

Petam hínc unde a primo ínstiti: is si dát, sat est;

15 Si ab eó nil fiet, tum hínc adoriar hóspitem. (*Crosses the 605
stage towards the old men, who are standing
in front of CHREMES'S house.*)

SCENE 3.

GETA informs the old men that he has concluded an arrangement by which they can get rid of the unwelcome bride. PHORMIO, though pretending to be betrothed to a rich girl, has consented, in order to avoid further quarrels, to marry the stranger, if they will give him along with her sufficient dowry to pay his debts. He names thirty *minae*, the sum required by PHAEDRIA. DEMIPHO refuses; but CHREMES, in his eagerness for the arrangement, consents to pay the money out of his own pocket. ANTIPHO is present unobserved during the interview, and naturally considers himself betrayed by GETA.

[*Enter ANTIPHO from DEMIPHO'S house. He remains in the background, unnoticed by the others, all through the scene.*]

ANTIPHO	GETA	CHREMES	DEMIPHO
ADVLESCENS	SERVOS	SENES	II

IV 3 AN. (*to himself*) Expécto quam mox récipiat sesé Geta.
(*noticing the old men*) Sed pátruom uideo cúm patre astantem.
eí mihi,

Quam tímeo, aduentus húius quo inpellát patrem!

GE. Adíbo [hosce]: (*approaching and saluting the old men*) o
salue, nóster Chremes. CH. Salué, Geta.

5 GE. Venire saluom uólup est. CH. Credo. GE. Quid agitur? 610
Multa áduenienti, ut fit, noua hic? CH. Complúria.

GE. Ita. de Ántiphone audístin quae facta? CH. Ómnia.

GE. (*to DEMIPHO*) Tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chremes,
Sic circumiri! CH. Id cum hóc (*pointing to DEMIPHO*)
agebam cómmodum.

10 GE. Nam hercle égo quoque id quidem ágítans mecum sédulo 615

Inuéní, opinor, rémedium huic rei. CH. Quid, Geta?

DE. Quod rémedium? GE. Vt abii ábs te, fit forte óbuiam
Mihi Phórmio. CH. Qui Phórmio? DE. Is qui istánc. CH.
Scio.

GE. Visúmst mi, ut eius témparem senténtiam.

620 Prendo hómínem solúm : ‘ quór non,’ inquam, ‘ Phórmio, 15
Vidés, inter nos sic haec potius cúm bona
Vt cómponamus grátia quam cúm mala?

Erus líberalis ést et fugítans lítium ;
Nam céteri quidem hércle amici omnés modo

625 Vno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.’ 20

AN. (*aside*) Quid hic cóéptat aut quo euádet hodie? GE. (*con-*
tinuing the pretended conversation) ‘ An légibus
Datúrum poenas díces, si illam eiécerit?

Iam id éxploratumst : heía, sudabis satis,
Si cum illo inceptas hómíne : ea eloquéntiast.

630 Verúm pono esse uíctum eum ; at tandém tamen 25
Non cápitis ei res ágitur, sed pecúniae.’

Postquam hómínem his uerbis séntio mollírier,
‘ Soli sumus nunc hic ’ inquam : ‘ eho, dic quid uís dari
Tibi in manum, ut erus his desístat lítibus,

635 Haec hinc facessat, tú molestus né sies?’ 30

AN. (*aside, in amazement*) Satin illi dí sunt própítii? GE. (*as*
before) ‘ Nam sát scio,

Si tu áliquam partem aequi bonique díxeris,
Vt est ille bonus uir, tría non commutábitis
Verba hódie inter uos.’ DE. Quís te istaec iussít loqui?

640 CH. Immó non potuit mélius peruenírier 35

Eo quó nos uolumus. AN. (*aside, in despair*) Óccidi ! DE.
Perge éloqui.

GE. A prímo homo insaníbat. CH. Cedo quid póstulat?

GE. Quid? nímiúm quantum. CH. *Quántum?* dic. GE. Si quís
daret

Taléntum magnum. DE. (*angrily*) Immó malum hercle : ut
nil pudet !

40 GE. Quod díxi adeo eĩ : ‘quaeso, quid si filiam 645
Suam únicam locáret? parui ré tulit
Non súscepisse : inuéntast quae dotém petat.’

Vt ad paúca redeam ac míttam illius inéptias,
Haec dénique eius fúit postrema orátio :
45 ‘Ego’ inquit ‘a princípío amici filiam, 650

Ita ut aéquom fuerat, uólui uxorem dúcere ;
Nam míhi uenibat ín mentem eius incómodum,
In séruitutem paúperem ad ditém dari.

Sed mi ópus erat, ut apérte tibi nunc fábular,
50 Aliquántulum quae adférerret, qui dissóluerem 655

Quae débeo : et etiám nunc, si uolt Démipho
Dare quántum ab hac accípío, quae sponsást mihi,
Nullám mihi malim quam ístanc uxorém dari.’

AN. (*aside*) Vtrúm stultitia fácere ego hunc an málitia
55 Dicám, scientem an ínprudentem, incértus sum. 660

DE. Quid si ánimam debet? GE. ‘Áger oppositus pignori
Ob decem minas est.’ DE. Áge age, iam ducát : labo.

GE. ‘Aedículae item sunt ób decem alias.’ DE. (*loudly and
angrily*) Oteĩ,

Nimiúmst. CH. Ne clama : répetito hasce a mé decem.

60 GE. ‘Vxóri emunda ancillulast ; tum plúscula 665
Supelléctile opus est ; ópus est sumptu ad núprias :
His rébus *porro* sáne pone’ inquit ‘decem [minas].’

DE. (*as before*) Sescéntas proinde scribito iam míhi dicas :
Nil do. ínpuratus me ille ut etiam inrídeat?

65 CH. Quaeso, égo dabo, quiesce : tu modo filium 670
Fac ut illam ducat, nós quam uolumus. AN. (*aside, despair-
ingly*) Eĩ mihi !

Geta, óccidisti mé tuis falláciis.

CH. Mea caúsa eícitur : mé hoc est aequom amittere.

- GE. 'Quantúm potest me cértiorem' inquit 'face,
 675 Si illám dant, hanc ut mittam, ne incertús siem ; 70
 Nam illi mihi dotem iám constituerúnt dare.'
- CH. Iam accípiat : illis répudium renúntiet ;
 Hanc dúcat. DE. (*angrily*) Quae quidem illi res uortát
 male !
- CH. Oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,
 680 Fructúm quem Lemni uxóris reddunt praédia : 75
 Inde súmam ; (*to DEMIPHO*) uxori tibi opus esse díxero.
 (*Exeunt DEMIPHO and CHREMES into the latter's house.*)

SCENE 4.

GETA, accused by ANTIPHO of betraying his interests, explains that PHORMIO has no idea of carrying out the plan just made, but merely intends to hand over to PHAEDRIA for his immediate use the money advanced by the old men as the girl's dowry. As soon as PHAEDRIA succeeds in borrowing the amount from his friends, PHORMIO will repay it to the old men, and refuse to carry out his bargain on the plea of superstitious fears.

ANTIPHO
 ADVLESCENS

GETA
 SERVOS

- IV 4 AN. (*coming forward*) Geta ! GE. Hém ! AN. Quid egisti ? GE.
 Émunxi argentó senes.
 AN. Satin ést id ? GE. (*understanding him to refer to the money*)
 Nescio hércle : tantum iússus sum.
 AN. Eho, uérbero, aliud míhi respondes ác rogo ?
 685 GE. Quid érgo narras ? AN. Quid ego narrem ? operá tua
 Ad réstim mihi quidém res redit planíssume.
 (*angrily*) Vt té quidem omnes dí deae, superi ínferi
 Malís exemplis pérđant ! (*bitterly*) em, si quid uelis,
 Huic mándes, qui te ad scópulum e tranquillo aúferat.
 690 Quid mínus utibile fúit quam hoc ulcus tángere
 Aut nóminare uxórem ? iniectast spés patri 10
 Posse illam extrudi. cédo nunc porro : Phórmio

Dotém si accipiet, úxor ducendást domum :

Quid fiet? GE. Non enim dúcet. AN. (*sarcastically*) Noui.
céterum

Quom argéntum repetent, nóstra causa scílicet 695

15 In néruom potius íbit. GE. Nil est, Ántipho,

Quin mále narrando póssit deprauárier :

Tu id quód bonist excérpis, dicis quód malist.

Audi nunc contra : íám si argentum accéperit,

Ducéndast uxor, út aís, concedó tibi : 700

20 Spatiúm quidem tandem ádparandi núptias,

Vocándi, sacrificándi dabitur paúlulum.

Intérea amici quód polliciti súnť dabunt :

Inde iste reddet. AN. Quam ób rem? aut quid dicét? GE.

Rogas?

‘ Quod rés postilla mónstra euenerúnť mihi ! 705

25 Intro íit in aedis áter alienús canis ;

Anguís per impluuium décidit de tégulis ;

Gallína cecinit ; interdixit háriolus ;

Harúspex uetuit ; ánte brumam autém noui

Negóti incipere * * * * * 710

30 * * * * * ’ : quae causast iústissima.

Haec fient. AN. Vt modo fiant ! GE. Fient : mé uide.

(*seeing DEMIPHO coming out*) Pater éxit : abi, dic ésse argen-
tum Phaédriae.

(*Exit ANTIPHO to Forum, R.*)

SCENE 5.

As DEMIPHO is on the point of setting out to pay the money to PHORMIO, in accordance with their bargain, CHREMES bids him on his return request NAUSISTRATA (CHREMES'S wife) to call upon the young girl, and inform her of the arrangement they have made respecting her. CHREMES'S thoughts now turn to his Lemnian wife and daughter.

[*Enter DEMIPHO and CHREMES from the latter's house, the former carrying a bag of money.*]

DEMIPHO
SENES

CHREMES
II

GETA
SERVOS

IV 5 DE: (*to* CHREMES) Quiétus esto, inquam : égo curabo né quid uerborúm duit.

Hoc (*pointing to the money*) témere numquam amíttam ego a me, quín mihi testis ádhibeam :

715 Quoi dem ét quam ob rem dem, cómmemorabo. GE. (*aside*) Vt caútus est, ubi níl opust.

CH. Atque ita opus factost : ét matura, dúm lubido eadem haéc manet ;

Nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos réiciat.

GE. (*aloud*) Rem ipsám putasti. DE. (*to* GETA) Dñc me ad eum ergo. GE. Nón moror. CH. (*to* DEMIPHO) Vbi hoc égeris,

Transíto ad uxorém meam, ut conuéniat hanc prius quam hñc abit.

720 Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne suscénseat ;

Et mágis esse illum idóneum, qui ipsí sit familiárior ;

Nos nóstro officio nón digressos ésse : quantum is uóluerit,

Datum ésse dotis. DE. Quid tua malum id ré fert? CH. Magni, Démipho.

Non sátis est tuom te officium fecisse, íd si non fama ádprobat :

725 Volo ipsíus quoque uoluntáte haec fieri, né se eiectam praé-dicet.

DE. Idem égo istuc facere póssum. CH. Mulier múlieri magis cónuenit.

DE. Rogábo. (*Exeunt DEMIPHO and GETA to Forum, R.*) CH. (*thoughtfully, to himself*) Vbi illas núnc ego reperíre possim, cógito.

SCENE 6.

SOPHRONA, nurse of the young stranger whom ANTIPHO has married, while expressing in soliloquy her fear for the future happiness of her charge, on account of her unkindly

reception at the hands of her father-in-law, is recognized by CHREMES as the nurse of his daughter PHANIUM. She addresses him as STILPO, under which name he had passed at Lemnos; whereupon he explains to her in low tones the mystery of his double marriage. He asks after his second wife and daughter; and on hearing that it is PHANIUM to whom ANTIPHO is married, expresses his satisfaction at the unexpected accomplishment of his life-long wish, but begs SOPHRONA to keep the matter quiet, that his Athenian wife may suspect nothing.

[Enter SOPHRONA from DEMIPHO'S house. Soliloquizes, not perceiving CHREMES.]

SOPHRONA
NUTRIX

CHREMES
SENEX

V 1 So. (*to herself*) Quid agam? quem mi amicum inueniam misera?
aut quo consilia haec referam?

Aut unde auxiliū petam?

Nam uereor, era ne ob meum suasum indigna iniuria adficiatur: 730

Ita patrem adulescentis facta haec tolerare audiō uiolenter.

5 CH. (*aside*) Nam quae haec anus est, exanimata a fratre quae
egressast meo?

So. (*to herself*) Quod ut facerem egestas me inpulit, quom scirem
infirmas nuptias

Hasce esse, ut id consulerem, interea uita ut in tuto foret.

CH. (*aside*) Certe edepol, nisi me animus fallit aut parum pro- 735
spiciunt oculi,

Meae nutricem gnatae uideo. So. (*to herself*) Neque ille
inuestigatur, CH. (*aside*) Quid ago?

10 So. (*to herself*) Qui est eius pater. CH. (*aside*) Adeo, maneo,
dum haec quae loquitur magis cognosco?

So. (*to herself*) Quod si cum nunc reperire possim, nihil est quod
uerear. CH. (*aside*) East ipsa:

Conloquar. (*Comes forward.*) So. (*overhearing him*) Quis
hic loquitur? CH. (*calls her*) Sophrona! So.
Et meum nomen nominat?

- 740 CH. Réspice ad me. So. (*looking closely at him*) Di óbsecro uos,
éstne hic Stilpo? CH. Nón. So. Negas?
CH. (*in a whisper, beckoning*) Cóncede hinc a fóribus paulum
istórsum sodes, Sóphrona.
Ne me ístoc posthac nómine appellássis. So. Quid? non, 15
óbsecro, es
Quem sémper te esse díctitasti? CH. (*pointing to door of his
house*) St! So. Quid has metuís fores?
CH. (*coming near her, and speaking in a low tone*) Conclúsam
hic habeo uxórem saeuam. uérum istoc me
nómine
- 745 Eo pérperam olim díxi, ne uos fórte imprudentés foris
Effúttiretís átque id porro aliqua úxor mea rescísceret.
So. Istóc pol nos te hic ínuenire míserae numquam pótuimus. 20
CH. Eho díc mihi, quíd réi tibist cum fámilia hac (*pointing to
DEMIPHO'S house*) unde éxis?
Vbi illaé sunt? So. (*sighing*) Miseram me! CH. (*in alarm*)
Hém, quíd est? uiuóntne? So. Viuit gnáta.
- 750 Matrem ípsam ex aegritúdi ne hac míserám mors consecútast.
CH. (*coolly*) Male fáctum. So. Ego autem, quae éssem anus
desérta egens ignóta,
Vt pótui nuptum uírginem locáui huic adulescénti, 25
Harúm (*pointing to DEMIPHO'S house*) qui est dominus
aédium. CH. Antiphónin? So. Em, ístic ípsi.
CH. (*amazed*) Quid? duásne uxores hábet? So. (*deprecatingly*)
Au, óbsecro, únám ille quidem hanc sólam.
- 755 CH. Quid illam álteram quae díctur cognáta? So. Haec ergost.
CH. Quíd aís?
So. Compósito factumst, quó modo hanc amáns habere pósset
Sine dóte. CH. (*joyfully*) Di uostrám fidem, quam saépe 30
forte témere
Euéniunt quae non aúdeas optáre! offendi aduénients
Quocúm uolebam et út uolebam cónlocatam gnátam:

Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fieret, 760
Sine nóstra cura, máxuma sua cúra hic solus fécit.

35 So. Nunc quíd opus factó sít uide : pater ádulescentis uénit
Eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. CH. (*reassur-*
ingly) Nil periclist.

(*earnestly*) Sed pér deos atque hominés meam esse hanc
cáue resciscat quísqum.

So. Nemo é me scibit. CH. Séquere me : intus cétera audiétis. 765
(*Excunt CHREMES and SOPHRONA into DEMIPHO'S house.*)

ACT V.

SCENE I.

DEMIPHO returns after paying the money to PIORMIO, and goes in to beg NAUSISTRATA's services, in accordance with his promise to his brother. GETA expresses in soliloquy his fears for the future, in spite of the success of his plans thus far.

[*Enter DEMIPHO and GETA from Forum, R.*]

DEMIPHO
SENEX

GETA
SERVOS

- V² DE. Nostrápte culpa fácimus ut malis expediat éssē,
Dum nímium dici nós bonos studémus et benígnos.
Ita fúgias ne praetér casam, quod áiunt. nonne id sát erat,
Accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultro obiéctum,
770 Vt sit qui uiuat, dum áliud aliquid flágiti conficiat. 5
GE. Planíssume. DE. Eis nunc praémiumst, qui récta praua
fáciunt.
GE. Veríssume. DE. Vt stultíssume quidem illí rem gesserímus.
GE. Modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam dúcat.
DE. (*anxiously*) Etiámne id dubiumst? GE. Haúd scio herecle,
ut homóst, an mutet ánimum.
775 DE. (*in alarm*) Hem, mútet autem? GE. Néscio; uerúm, si 10
forte, díco.
DE. Ita fáciam, ut frater cénsuit, ut uxórem eius huc addúcam,
Cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae, núntia hanc uen-
túram. (*Exit into CHREMES'S house.*)
GE. (*soliloquizes*) Argéntum inuentumst Phaédriae; de iúrgio
silétur;

Prouisumst, ne in praeséntia haec hinc ábeat: quid nunc
pórro?

15 Quid fiet? in eodém luto haesitás; uorsuram sólues. 780

Geta: praeséns quod fuerát malum, in diem ábiit: plagae
créscunt,

Nisi próspicis. nunc hinc domum ibo ac Phánium edocébo,
Ne quíd uereatur Phórmionem aut *hulús* oratiónem.

(*Exit into DEMIPHO'S house.*)

SCENE 2.

NAUSISTRATA, in accordance with DEMIPHO'S request, undertakes to visit his son's bride, and explain matters to her. She takes occasion also to lament to her brother-in-law her husband's want of business capacity, as displayed in the mismanagement of her Lemnian estates.

[*Enter DEMIPHO and NAUSISTRATA from CHREMES'S house.*]

DEMIPHO

NAUSISTRATA

SENEX

MVLIER

V 3 DE. Age dum, út soles, Nausístrata, fac illa út placetur nóbis,
Vt suá uoluntate id quod est faciúndum faciat. NA. Fáciam. 785

DE. Paritér nunc opera me ádiuues, ac ré dudum opituláta es.

NA. Factúm uolo. ac pol mínus queo uiri cúlpa, quam me díg-
numst.

5 DE. Quid aútem? NA. Quia pol meí patris bene pártá indiligénter
Tutátur; nam ex eis praédiis talénta argenti bína

Statím capiebat: uir uiro quid praestat! DE. Binan, quaéso? 790

NA. Ac rébus uilióribus multó talenta bína. DE. (*affecting sur-
prise*) Hui!

NA. Quid haéc uidentur? DE. Scílicet. NA. (*angrily and loudly*)
Virúm me natum uéllém:

10 Ego osténderem, DE. (*interrupting*) Certó scio. NA. quo
pácto. . . DE. Parce sódes,

Vt póssis cum illa, né te adulescens múlier defetiget.

795 NA. Faciam út iubes. (*Sees CHREMES coming out.*) sed meúm
uirum abs te exíre uideo.

SCENE 3.

CHREMES, restrained by the presence of his wife from telling DEMIPHO of the discovery he has made, nevertheless hints to him that their arrangement with PHORMIO is not to be carried out. NAUSISTRATA is therefore dismissed, there being no further need of her services; whereupon CHREMES informs DEMIPHO that the marriage originally planned by them has luckily been brought about in their absence.

[*Enter CHREMES from DEMIPHO'S house.*]

NAUSISTRATA
MVLIER

CHREMES
SENES

DEMIPHO
II

CH. (*not observing his wife's presence*) Ehem, Démipho,

Iam illi datumst argéntum? DE. Curauí fílico. CH. Nollém datum.

(*in alarm, on catching sight of his wife*) Ei, uideo uxorem :
paéne plus quam sát erat. DE. Quor nollés,
Chremes?

CH. (*with an air of embarrassment*) Iam récte. DE. Quid tu?
ecquíd locutu's cum istac quam ob rem hanc
(*pointing to NAUSISTRATA*) dúcimur?

CH. Transégi. DE. Quid aít tándem? CH. Abduci nón potest.
DE. Qui nón potest?

800 CH. Quia utérque utriquest córdi. DE. Quid istuc nóstra? CH. 5
Magni. praéterhac

Cognátam comperí ésse nobis. DE. (*amazed*) Quid? de-
liras. CH. Síc erit.

Non témere dico : rédii mecum in mémoriam. DE. Satin
sánus es?

NA. Au, óbsecro, uide ne in cognatam pécces. DE. Non est.
CH. Né nega :

Patris nomen aliud dictumst : hoc tu errasti. DE. Non norat
patrem?

10 CH. Norat. DE. Quor aliud dixit? CH. (*angrily, to DEMIPHO*) 805
Numquamne hodie concedes mihi

Neque intelleges? DE. (*not understanding the situation*)
Si tu nil narras? CH. (*in despair*) Perdis.
NA. Miror quid siet.

DE. Equidem hercle nescio. CH. Vin scire? at ita me seruet
Iuppiter,

Vt propior illi, quam ego sum ac tu, [homo] nemost. DE.
Di uostram fidem,

Eamus ad ipsam : una omnis nos aut scire aut nescire hoc
uolo. CH. (*sighing*) Ah!

15 DE. Quid est? CH. Itan parvam mihi fidem esse apud te ! DE. 810
Vin me credere?

Vin satis quaesitum mi istuc esse? age, fiat. quid? illa filia
Amici nostri quid futurumst? CH. (*with a wave of the hand*)
Recte. DE. Hanc igitur mittimus?

CH. Quid ni? DE. Illa maneat? CH. (*nodding*) Sic. DE. Ire
igitur tibi licet, Nausistrata.

20 NA. Sic pol commodius esse in omnis arbitror, quam ut coeperas,
Manere hanc ; nam perliberalis uisast, quom uidi, mihi. 815
(*Exit into CHREMES'S house.*)

DE. Quid istuc negotist? CH. (*looking carefully around*) Iamne
operuit ostium? DE. Iam. CH. (*joyfully*) O
Iuppiter,

Di nos respiciunt : gnatum inueni nuptam cum tuo filio. DE.
(*in surprise*) Hem,

Quo pacto [id] potuit? CH. Non satis tutus est ad narran-
dum hic locus.

DE. At tu intro abi. CH. Heus, ne filii quidem hoc nostri rescis-
cant uolo.

(*Exeunt DEMIPHO and CHREMES into DEMIPHO'S house.*)

SCENE 4.

ANTIPHO, in a soliloquy, expresses his joy at PHAEDRIA'S success in obtaining the money he needed, and his despair at the state of his own affairs.

[*Enter ANTIPHO from Forum, R.*]

ANTIPHO

ADVLESCENS

820 V 4 (*Soliloquizes.*) Laetús sum, ut meae res sése habent, fratri
óbtigisse quód uolt.

Quam scítumst, eius modi ín animo paráre cupiditátes,

Quas, quóm res aduorsáe sient, pauló mederi póssis !

Hic símul argentum répperit, curá sese expédiuit ;

Ego nullo possum rémedio me euólueré ex his túrbis,

825 Quin, si hóc celetur, ín metu, sin pátefit, in próbró sim.

Neque mé domum nunc réciperem, ni mi éssét spes osténta

Huíusce habendae. (*looking around the stage*) séd ubi nam

Getam ínuenire póssim ?

[*Vt rogem, quod tempus conueniendi patris me capere
suadeat.*]

SCENE 5.

PHORMIO, after soliloquizing on the success of his plan to obtain money for PHAEDRIA, begs ANTIPHO to use his influence with PHAEDRIA'S father to secure the pardon of the young man.

[*Enter PHORMIO from Forum, R.*]

PHORMIO

PARASITVS

ANTIPHO

ADVLESCENS

V 5 PH. (*to himself, not observing ANTIPHO*) Argéntum accepi, tráddi
lenóni : abduxi múlierem,

830 Curáui propria ut Phaédria poterétur ; nam emissást manu.

Nunc úna mihi res étiam restat quae ést conficiunda, ótium

Ab sénibus ad potándum ut habeam ; nam áliquod hos sumám
dies.

5 AN. (*aside*) Sed Phórmiost. (*aloud*) quid aís? PH. Quid? AN.
Quid nam núnc facturust Phaédria?

Quo pácto satietátem amoris aít se uelle absúmere?

PH. Vicíssim partis tuás acturus ést. AN. Quas? PH. Vt fugitét 835
patrem.

Te suás rogauit rúrsum ut ageres, caúsam ut pro se diceres ;

Nam pótaturus ést apud me. ego me íre senibus Súnium

10 Dicam ad mercatum, ancíllulam emptum dúdum quam dixít
Geta :

Ne quom híc non uideant, mé conficere crédant argentúm
suom. (*The door of DEMIPHO'S house opens.*)

Sed óstium concrépuit abs te. AN. (*retreating into back-* 840
ground for fear of his father) Vide quis egre-
ditúr. PH. Getast.

SCENE 6.

GETA congratulates ANTIPHO on his good fortune, informing him of an interview he has overheard between CHREMES and PHANIUM, from which the latter's parentage appears. He adds that the two old men have decided to forgive ANTIPHO'S fault and recognize his marriage.

[*Enter GETA from DEMIPHO'S house.*]

GETA	ANTIPHO	PHORMIO
SERVOS	ADVLESCENS	PARASITVS

V 6 GE. (*soliloquizes, not observing the others*) Ó Fortuna, o Fórs
Fortuna, cuántis commoditátibus,

Quám subito meo ero Ántiphoni ope uóstra hunc onerastís
diem !

AN. (*aside to PHORMIO*) Quíd nam hic sibi uolt? GE. (*continuing
soliloquy*) nósque amicos eíus exonerastís metu !

Séd ego nunc mihi céso, qui non úmerum hunc onero pállio

- 845 $\dot{\Lambda}$ tque hominem propero inuenire, ut haec quae contigerint
 sciat. (*Throws his cloak over his shoulder and*
 starts off.)
- AN. (*aside to PHORMIO*) Nám tu intellegis, quid hic narret? PH.
 (*aside to ANTIPHO*) Nám tu? AN. Nil. PH.
 Tantúndem ego.
- GE. (*to himself, as he moves off*) $\dot{\Lambda}$ d lenonem hinc ire pergam :
 ibi núnc sunt. AN. (*calls after him*) Heus,
 Geta ! GE. (*without stopping*) Ém tibi :
 Nám mirum aut nouómst reuocari, cúrsu quom institeris?
 AN. (*calls again*) Geta !
- GE. (*aside, still without stopping*) Pérgit hercle. (*aloud*) núm-
 quam tu odio tuó me uinces. AN. (*as before*)
 Nón manes?
- 850 GE. (*as before*) Vápula ! AN. (*as before*) Id quidem tibi iam fiet,
 nisi resistis, uérbero.
- GE. (*as before*) Fámiliariórem oportet ésse hunc : minitatúr ma-
 lum.
 (*Turns and recognizes ANTIPHO.*) Séd isne est quem quaero
 án non? ipsust. cóngredere actutúm. (*Comes*
 back.) AN. Quid est?
- GE. O ómnium, quantúmst qui uiuont, hómo hominum ornatis-
 sume !
 Nám sine controuórsia ab dis sólus diligere, $\dot{\Lambda}$ ntipho.
- 855 AN. Íta uelim ; sed qui istuc credam ita ésse mihi dici uelim.
- GE. Sátine est si te délibutum gáudio reddo? AN. (*angrily*)
 Énicas.
- PH. (*to GETA*) Quín tu hinc pollicitátiones aúfer et quod férs
 cedo. GE. Oh,
 Tú quoque aderas, Phórmio? PH. Aderam. séd tu cessas?
 GE. Áccipe, em :
 (*to PHORMIO*) Vt modo argentúm tibi dedimus ápuđ forum,
 rectá domum

20 Súmus profecti ; (to ANTIPHO) intérea mittit érus me ad ux- 860
orém tuam.

AN. Quam ób rem? GE. Omitto próloqui ; nam nil ad hanc rem
est, Antipho.

Úbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me adcurrít Mida,
Póne prendit pállio, resupinat : respició, rogo
Quam ób rem retineát me : ait esse uétitum intro ad eram
accédere.

25 ‘Sóphrona modo frátrem huc’ inquit ‘sénis introduxít Chre- 865
mem’ ;

Eúmque nunc esse íntus cum illis. hóc ubi ego audiui, ád
fores

Súspenso gradú placide ire pérrexi, accessi, ástiti,
Ánimam compressi, aúrem admoui : ita ánimum coepi attén-
dere,

Hóc modo sermónem captans. PH. Eú, Geta ! GE. Hic
pulchérrimum

30 Fácinus audiui : itaque paene hercle éxclamaui gaúdío. 870

AN. Quód? GE. Quod nam arbitráre? AN. Nescio. GE. Átqui
mirificíssimum :

Pátruos tuos est páter inuentus Phánio uxorí tuae. AN.
(startling) [Hem,]

Quíd aís? GE. Cum eius consuëuit olim mátre in Lemno
clánculum.

PH. (*incredulously*) Sómniium : utine haec ígnoraret suóm patrem?
GE. Aliquid crédito,

35 Phórmio, esse caúsa. sed me cénsen potuisse ómnia 875

Íntellegere extra óstium, íntus quae ínter sese ipsi égerint?

AN. Átque ego quoque inaúdiui illam fábulam. GE. Immo etiám
dabo

Quó magis credas : pátruos interea índé huc egreditúr foras :
Haúd multo post cúm patre idém récipit se intro dénuo :

40 Áit uterque tibi potestatem éius adhibendaé dari. 880

Dénique ego sum míssus, te ut requírerem atque addúcerem.
 AN. (*eagerly*) Quín ergo rape mé: quid cessas? GE. Fécero.
 AN. O mi Phórmio,
 Vále. PH. Vale, Antiphó. bene, ita me dí ament, factum :
 gaúdeo.
 (*Exeunt ANTIPHÓ and GETA into DEMIPHÓ'S house.*)

SCENE 7.

PHORMIO soliloquizes over the good fortune of the young men, and determines to make use of his knowledge of CHREMES'S guilty secret in such a way as to prevent the old men from demanding back the money paid him; thus PHAEDRIA will be freed from the necessity of borrowing from his friends.

PHORMIO

PARASITVS

V 7 (*Soliloquizes.*) Tantám fortunam de ínprouiso esse hís datam !
 885 Summa élüdendi occasíost míhi núnc senes
 Et Phaédriae curam álimere argentárium,
 Ne quóiquam suorum aequálium suppléx siet.
 Nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátis 5
 Eí dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
 890 Nunc géstus mihi uoltúsque est capiundús nouos.
 Sed hínc concedam in ángiportum hoc próximum,
 Inde hísce ostendam me, úbi erunt egressí foras.
 Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo. 10
 (*Exit into alley.*)

SCENE 8.

The two old men inform PHORMIO that they have changed their minds on the subject of his marrying PHANIUM, and beg him to consider the matter at an end, and to refund the money paid him. On his refusal they threaten to go to law on the subject; whereupon PHORMIO starts off to inform NAUSISTRATA of her husband's second marriage. They endeavor to hold him back, and a struggle ensues upon the stage.

[Enter DEMIPHO and CHREMES from DEMIPHO'S house. PHORMIO remains concealed until v. 899.]

DEMIPHO
SENES

CHREMES
II

PHORMIO
PARASITVS

- V 8 DE. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago,
Quando éueneré haec nóbis, frater, próspere. 895
- (12) CH. Estne ita uti dixi liberalis? DE. Óppido.
Quantúm potest, nunc cónueniundust Phórmio,
Prius quáam dilapidat nóstras trigintá minas
5 Vt aúferamus. (PHORMIO comes out and meets them as they
start to leave the stage.) PH. (to himself, as
if not observing them) Démiphonem sí domist
Visam, út quod . . DE. (accosting him) At nos ad te ibamus, 900
Phórmio.
- PH. De eadem hác fortasse cáusa? DE. (nodd'ing) Ita hercle.
PH. Crédidi :
Quid ad me ibatis? DE. Rídiculum ! PH. (indignantly) An
rebámini
Me nón id facere, quód recepissém semel?
- 10 Heus, quánta quanta haec méa paupertas ést, tamen
Adhúc curauí unum hóc quidem, ut mi essét fides. 905
- 13 Idque ádeo uenio núntiatum, Démípho,
Parátum me esse : ubi uóltis, uxorém date.
- 15 Nam omnis posthabuí míhi res, ita uti pár fuit,
Postquam íd tanto opere uós uelle animum aduórteram.
- DE. At hic (pointing to CHREMES) dehortatus ést me, ne illam 910
tíbi darem :
'Nam qui erit rumor pópuli', inquit, 'si id féceris?
Olim quom honeste pótuit, tum non ést data :
20 Nunc uiduam extrudi túrpest'. ferme eadem ómnia,
Quae túte dudum córam me incusáueras.
- PH. Satis superbe inlúditis me. DE. Quí? PH. Rogas? 915

Quia ne álteram quidem illam potero dúcere ;
 Nam quó redibo ore ád eam quam contémpserim?

CH. (*aside, prompting* DEMIPHO) ‘Tum autem Ántiphonem uideo 25
 ab sese amittere

Inúitum eam’ inque. DE. (*repeating*) Tum aútem uideo filium
 920 Inúitum sane múlieraem ab se amittere.

Sed tránsi sodes ád forum atque illúd mihi
 Argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.

PH. Quodne égo discripsi pórró illis quibus débui? 30

DE. Quid ígitur fiet? PH. Sí uis mi uxoreím dare,

925 Quam déspondisti, dúcam ; sin est út uelis

• Manére illam apud te, dós hic (*indicating himself*) maneat,
 Démípho.

Nam nóñ est aequom mé propter uos decipi,
 Quom ego uóstri hónoris caúsa repudium álterae 35
 Remiserim, quae dótis tantundém dabat.

930 DE. (*angrily*) In’ in malam rem hinc cum ístac magnificéntia,
 Fugítue? etiam nunc crédis te ignorárier

Aut túa facta adeo? PH. (*in pretended anger*) Inritor ! DE.
 Tune hanc dúceres,

Si tibi daretur? PH. Fác periculum. DE. (*with a sneer*) Vt filius 40
 Cum illa hábitet apud te : hoc uóstrum consiliúm fuit.

935 PH. Quaeso quid narras? DE. Quín tu mi argentúm cedo.

PH. Immo uéro uxorem tú cedo. DE. In ius ámbula.

PH. Enim uéro si porro ésse odiosi pérgitis . .

DE. Quid fácies? PH. Egone? uós me indotatis modo 45
 Patrócinari fórtasse arbitrámini :

940 Etiám dotatis sóleo. CH. Quid id nostrá? PH. (*with a
 careless air*) Nihil.

Hic quándam noram, quoíus uir uxorem CH. (*starting*)
 Hém. DE. (*to CHREMES*) Quid est?

PH. Lemni hábuit aliam : CH. (*to himself, in despair*) Núllus
 sum. PH. ex qua filiam

- 50 Suscépit, et eam clam éducat. CH. (*to himself*) Sepúltus sum.
 PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. (*Starts towards* CHREMES'S
house.) CH. (*holding him back*) Óbsecro,
 Ne fácias. PH. (*affecting surprise*) Oh, tune ís eras? DE. 945
 Vt ludós facit !
- CH. (*to PHORMIO*) Missúm te facimus. PH. Fábulae ! CH. Quid
 uís tibi?
- Argéntum quod habes cóndonamus te. PH. Aúdio.
 55 Quid uós malum ergo mé sic ludificámini
 Inépti uostra púerili *inconstántia*?
 Noló uolo ; uolo nólo rursum ; cápe cedo ; 950
 Quod díctum, indictumst ; quód modo erat ratum, inritumst.
- CH. (*aside to* DEMIPHO) Quo pácto aut unde híc haéc rescíuit?
 DE. (*aside to* CHREMES) Néscio ;
- 60 Nisi mé dixisse némini certó scio.
- CH. (*aside to* DEMIPHO) Monstri, íta me di ament, simile. PH.
 (*to himself*) Inieci scrúpulum. DE. (*aside to*
 CHREMES) Hem,
- Hicíne ut a nobis hóc tantum argenti aúferat 955
 Tam apérte inridens? émori hercle sátius est.
 Animó uirili praésentique ut sis para.
- 65 Vidés tuom peccátum esse elatúm foras
 Neque iam íd celare pósse te uxórém tuam :
 Nunc quód ipsa ex aliis aúditura sít, Chremes, 960
 Id nósmet indicáre placabílius est.
- Tum hunc ínpuratum póterimus nostró modo
 70 Vlcísci. PH. (*to himself, in alarm*) Attat, nísi mi prospicio,
 haéreo.
- Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt uiam.
- CH. (*aside to* DEMIPHO) At uéreor ut placári possit. DE. (*aside* 965
to CHREMES) Bóno animo es :
 Ego réligam uos in grátiam, hoc fretús, Chremes,
 Quom e méliq̄ excessit únde haec susceptást tibi.

PH. (*aloud, to the old men*) Itan ágitis mecum? sátis astute ad- 75
grédijmini.

Non hércle ex re istius (*pointing to CHREMES*) me instigasti,
Démipho.

970 (to CHREMES) Ain tu? úbi quae lubitum fúerit peregre féceris
Neque húsus sis ueritus féminae primáriae,

Quin nóuo modo eĩ fáceres contuméliam,

Veniás nunc precibus laútum peccátum tuom? 80

Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,

975 Vt né restinguas, lácrumis si extilláuëris.

DE. (*angrily*) [Malum quod isti di deaeque omnes diuint !]

Tantáne adfectum quémquam esse hominem audácia !

Non hóc publicitus scéelus hinc asportárier 85

In sólas terras ! CH. (*aside to DEMIPHO*) Ín id redactus súm
loci,

980 Vt quíd agam cum illo nésciam prorsum. DE. (*aside to
CHREMES*) Égo scio :

In iús eamus. PH. (*overhearing him*) Ín ius? huc, si quíd
lubet. (*Starts towards CHREMES'S house.*)

CH. (*to DEMIPHO*) Adséquere, retine, dúm ego huc seruos éuoco.
(*Starts towards DEMIPHO'S house. DEMIPHO
tries in vain to hold PHORMIO back.*)

DE. (*calls CHREMES back*) Enim néqueo solus : ádcurre. (*Both
old men lay hauds on PHORMIO.*) PH. (*to
DEMIPHO*) Vna iniúriast 90

Tecúm. DE. (*to PHORMIO*) Lege agito ergo. PH. Álterast
tecúm, Chremes.

985 CH. (*to DEMIPHO*) Rape hunc. (*They drag him along.*) PH. Sic
agitis? énim uero uocést opus :

(*calls out*) Nausístrata, exi ! CH. (*to DEMIPHO, as PHORMIO
struggles violently*) Os ópprime inpurúm : uide

Quantúm ualet. PH. (*calls again*) Nausístrata, inquam ! DE.

Nón taces?

95 PH. Taceám? DE. (*to* CHREMES) Nisi sequitur, púgnos in uentrem íngere.

PH. Vel óculum exculpe : est úbi uos ulciscár probe.

SCENE 9.

NAUSISTRATA enters, summoned by the calls of PHORMIO, who proceeds to inform her, in spite of the efforts of the old men to prevent him, of her husband's second marriage. DEMIPHO craves pardon for his brother on the ground of his youthfulness at the time of committing the fault. As NAUSISTRATA is on the point of granting it, PHORMIO tells her of the money he has obtained from her husband, and given, unknown to him, to her son, to secure his marriage with his mistress. NAUSISTRATA silences her husband's objections by recalling his own faults, and decides to withhold her decision until she has seen her son. PHORMIO applauds her resolution, and is rewarded for his efforts by an invitation to dinner.

[*Enter* NAUSISTRATA *from* CHREMES's house.]

NAUSISTRATA	CHREMES	DEMIPHO	PHORMIO
MVLIER	SENES	II	PARASITVS

V 9 NA. (*calls out*) Qui nóminat me? (*to* CHREMES) hem, quíd istuc 990 turbaest, óbsecro,

Mi uír? PH. (*tauntingly, to* CHREMES) Ehem, quid nunc óbstipuisti? NA. (*to* CHREMES, *pointing to* PHORMIO) Quís hic homost?

Non míhi respondes? PH. Hícine ut tibi respóndeat, Qui hercle úbi sit nescit? CH. (*to* NAUSISTRATA, *pointing to* PHORMIO) Cáue isti quicquam créduas.

5 PH. (*to* NAUSISTRATA, *pointing to* CHREMES) Abi, tánge : si non tótus friget, me énica.

CH. (*with a careless air*) Nil ést. NA. Quid ergo? quid istic 995 narrat? PH. Iám scies :

Auscúlta. CH. Pergin crédere? NA. Quid ego, óbsecro, Huic crédam, qui nil díxit? PH. Delirát miser

Timóre. NA. (*to* CHREMES) Non pol témerest, quod tu tám times.

- CH. Egon tímeo? PH. (*to* CHREMES) Recte sáne : quando níl 10
times,
- 1000 Et hoc níl est quod ego díco, tu narrá. DE. (*to* PHORMIO)
Scelus,
Tibi nárreret? PH. (*to* DEMIPHO) Ohe tu, fáctumst abs te
sédulo
Pro frátre. NA. Mi uir, nón mihi díces? CH. Át . . NA.
Quíd 'at'?
- CH. Non ópus est dícto. PH. (*to* CHREMES) Tibi quídem ; at scito
huíc (*pointing to* NAUSISTRATA) opust.
(*to* NAUSISTRATA) In Lémno NA. (*startling*) Hem, quíd aís? 15
CH. (*angrily to* PHORMIO) Nón taces? PH. (*to*
NAUSISTRATA) clam te CH. (*aside*) Eí mihi !
- 1005 PH. (*to* NAUSISTRATA) Vxórem duxit. NA. Mí homo, di meliús
duint !
- PH. Sic fáctumst. NA. Perii mísera ! PH. Et inde filiam
Suscépit iam unam, dúm tu dormís. CH. (*aside to* DEMIPHO)
Quíd agimus?
- NA. Pro di inmortales, fácinus miserandum ét malum !
- PH. Hoc áctumst. NA. An quícquam hódiest factum indígnius? 20
- 1010 Qui mí, úbi ad uxores uéntumst, tum fiúnt senes.
Démipho, te appélló : nam cum hoc ípso distaedét loqui :
Haécine erant itiónes crebrae et mánsiones díutinae
Lémni? haécine erat éa quae nostros mínuit fructus uílitas?
- DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlпам meritum nón nego ; 25
- 1015 Séd ea quin sit ignoscenda. PH. (*aside*) Vérba fiunt mórtuo.
- DE. Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecít tuo.
Vinolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
Eám compressit, únde haec natást ; néque postilla umquam
áttigit.
- Éa mortem obiit, é medio abiit, quí fuit in re hac scrúplus. 30
- 1020 Quam ób rem te oro, ut ália facta túa sunt, aequo animo
hóc feras.

NA. Quid ego aequo animo? cupio misera in hac re iam defungier;

Sed qui id sperem? aetate porro minus peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si uerecundus facit.

35 AN mea forma atque aetas nunc magis expectandast, Demipho?

Quid mi hic adfers, quam ob rem expectem aut sperem 1025
porro non fore?

PH. (*loudly and mockingly*) Exsequias Chremeti quibus est commodum ire, em tempus est.

Sic dabo: (*defiantly*) age nunc, Phormionem qui uolet lacessito:

Faxo tali sit mactatus atque hic (*pointing to CHREMES*) est infortunio.

DE. * * * * *

40 PH. (*to himself*) Rebeat sane in gratiam iam: supplici satis est mihi.

Habet haec ei quod, dum uiuat, usque ad aurem obganniat. 1030

NA. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem, Demipho,

Singulatim, qualis ego in hunc fuerim? DE. Noui aequae omnia Tecum. NA. Merito hoc meo uidetur factum? DE. Minime gentium.

45 Verum iam quando accusando fieri infectum non potest, Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid uis amplius? 1035

PH. (*to himself*) Enim uero prius quam haec dat ueniam, mihi prospiciam et Phaedriae.

(*aloud*) Heus Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. NA. Quid est?

PH. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:

50 Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.

CH. (*staring*) Hem, quid ais? NA. (*to CHREMES*) Adeone indignum hoc tibi uidetur, filius. 1040

Hómo adulescens sí habet unam amicam, tu uxorés duas?
 Níl pudere? quo óre illum obiurgábis? respondé mihi.

DE. Fáciet ut uolés. NA. Immo ut meam iám scias senténtiam,
 Néque ego ignosco néque promitto quícquam neque re- 55
 spóndeo

1045 Púius quam gnatum uídero : eius iudício permitiſto ómnia.
 Quód is iubebit fáciam. PH. Mulier sápiens es, Nausístrata.

NA. (*to DEMIPHO*) Sátin tibist? DE. *Ita.* CH. (*to himself*)
 Ímmo uero púlchre discedo ét probe
 Ét praeter spem. NA. Tú tuom nomen díe mihi quid sít.
 PH. Phórmio :

Vóstrae familiae hércle amicus ét tuo summus Phaédriae. 60

1050 NA. Phórmio, at ego ecástor posthac tíbi quod potero, quód uoles
 Fáciamque et dicám. PH. Benigne dicis. NA. Pol meri-
 túmst tuom.

PH. Vín primum hodie fácere quod ego gaúdeam, Nausístrata,
 Ét quod tuo uiro óculi doleant? NA. Cúpio. PH. Me ad
 cenám uoca.

NA. Pól uero uoco. DE. Eámus intro hinc. NA. Fiat. sed 65
 ubist Phaédria

1055 Iúdex noster? PH. Iam híc faxo aderit. (*Exit to Forum,*
R., to look for PHAEDRIA. Excunt the others
into CHREMES'S house.) CANTOR. (*to the*
spectators) Vós ualete et plaúдите.

TABLE OF METRES.

V. 1—152	iambic senarii ;	prol. ; act I sc. 1. 2
— 153—154	trochaic octonarii ;	} act. II sc. I (vul. I sc. 3)
— 155	trochaic septenarius ;	
— 156	iambic octonarius ;	
— 157	trochaic octonarius ;	
— 158—159	trochaic septenarii ;	
— 160—162	iambic octonarii ;	
— 163	iambic quaternarius ;	
— 164—176	iambic octonarii ;	
— 177—178	iambic septenarii ;	
— 179	trochaic octonarius ;	
— 180	trochaic septenarius ;	
— 181—182	iambic octonarii ;	
— 183	iambic quaternarius ;	
— 184	iambic octonarius ;	
— 185	trochaic septenarius ;	
— 186	iambic octonarius ;	
— 187—188	trochaic octonarii ;	
— 189—190	trochaic septenarii ;	
— 191	iambic quaternarius ;	} act. II sc. 3 (vul. II sc. 1)
— 192—194	iambic octonarii * ;	
(with 195)		
— 196—215	trochaic septenarii ;	
— 216—230	iambic senarii ;	
— 231—232	trochaic septenarii ;	
— 233—251	iambic octonarii ;	
— 252—253	trochaic septenarii ;	
— 254—314	iambic senarii ;	
— 315—347	trochaic septenarii ;	
— 348—464	iambic senarii ;	act. III sc. 2. 3 (vul. II sc. 3. 4)

* Verses 194-5, here contracted into one iambic octonarius, = (vul.) trochaic octonarius + trochaic binarius catal.

V. 465—468	trochaic octonarii;	}	act. III sc. 4 (vul. III sc. 1)
— 469—470	trochaic septenarii;		
— 471—478	iambic octonarii;		
— 479—480	trochaic octonarii;		
— 481—482	trochaic septenarii;		
— 483	iambic octonarius;		
— 484	trochaic septenarius;		
— 485	trochaic binarius catal.;		
— 486	iambic octonarius;		
— 487—489	trochaic septenarii;		
— 490	iambic octonarius;		
— 491	iambic septenarius;		
— 492	iambic octonarius;		
— 493—495	trochaic septenarii;		
— 496	iambic octonarius;		
— 497—501	trochaic septenarii;		
— 502—503	iambic octonarii;		
— 504—566	trochaic septenarii;		
— 567—712	iambic senarii;	}	act. IV sc. 1—4 act. IV sc. 5
— 713—727	iambic octonarii;		
— 728	trochaic octonarius;	}	act. IV sc. 6; V sc. 1. 2 (vul. V sc. 1— 3 dim.)
— 729	trochaic quaternarius catal.;		
— 730—731	trochaic octonarii;		
— 732	trochaic septenarius;		
— 733—734	iambic octonarii;		
— 735—738	trochaic octonarii;		
— 739—741	trochaic septenarii;		
— 742—747	iambic octonarii;		
— 748—794	iambic septenarii;		
— 795—819	iambic octonarii;		
— 820—827	iambic septenarii;		
[— 828	iambic octonarius (?);]	}	act. V sc. 4
— 829—840	iambic octonarii;		
— 841—883	trochaic septenarii;	}	act. V sc. 5 act. V sc. 6
— 884—1010	iambic senarii;		
— 1011—1055	trochaic septenarii.	}	act. V sc. 7—9

P. TERENTI AFRI

HEAVTON TIMORVMENOS

Text, with Stage Directions

BY

JOHN C. ROLFE, PH.D.

INSTRUCTOR IN LATIN IN HARVARD UNIVERSITY

PREPARED FOR USE IN SIGHT READING

BOSTON, U.S.A.

PUBLISHED BY GINN & COMPANY

1900

COPYRIGHT, 1890,
BY JOHN C. ROLFE.

ALL RIGHTS RESERVED.

TYPOGRAPHY BY J. S. CUSHING & Co., BOSTON, U.S.A.

PRESSWORK BY GINN & Co., BOSTON, U.S.A.

PREFACE.

THE general plan of this little book, which it is hoped may be found useful for sight reading, was suggested by MR. PREBLE'S "ADELPHOE."

The text is that of C. DZIATZKO (Leipzig, 1884), with some unimportant changes in punctuation.

In some of the stage directions I have ventured, for the sake of vividness, to indicate gestures which a modern actor would use under the circumstances, although we have no evidence for believing that a Roman actor would have expressed himself in the same way.

I am under great obligations to PROF. FRANCIS W. KELSEY of the UNIVERSITY OF MICHIGAN, and MR. FRANK W. NICOLSON, Instructor in HARVARD UNIVERSITY, who have read the proofs, and given me many valuable suggestions.

JOHN C. ROLFE.

COTTAGE CITY, September 9, 1890.

P. TERENTI AFRI
HEAVTON TIMORVMENOS.

INCIPIT HEAVTON TIMORVMENOS
TERENTI

ACTA LVDIS MEGALENSIB.
L. CORNELIO LENTVLO L. VALERIO FLACCO
AEDILIB. CVRVLIB.

EGIT AMBIVIVS TVRPIO
MODOS FECIT FLACCVS .CLAVDI
ACTA PRIMVM TIBIS INPARIB.

5

DEINDE DVABVS DEXTRIS
GRAECA MENANDRV

FACTA II.
M^o. IVVENTIO TI. SEMPRONIO COS.

10

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

In militiam proficisci gnatum Clíniam
Amántem Antiphilam cónpult durús pater,
Animíque sese angébat facti paénitens.
Mox út reuersust, clám patrem deuórtitur
5 Ad Clítiphonem. is amábat scortum Báčchidem.
Cum arcésseret cupítam Antiphilam Clínia,
Vt éius Bacchis uénit amica ac séruolae
Habitám gerens Antíphila: factum id quó patrem
Suám celaret Clítipho. hic technís Syri
10 Decém minas meretrículae aufert á sene.
Antíphila Clitiphónis reperitúr soror:
Hanc Clínia, aliam Clítipho uxorem áccipit.

PERSONAE.

[*PROLOGVS*] (L. AMBIVIVS TVRPÍO).
CHREMES (SENEX, citizen of Athens).
MENEDEMVS (SENEX, citizen of Athens).
CLITIPHIO (ADVLESCENS, son of Chremes).
CLINIA (ADVLESCENS, son of Menedemus).
SYRVS (SERVVS to Chremes).
DROMO (SERVVS to Menedemus).
BACCHIS (MERETRIX).
ANTIPHILA (VIRGO, beloved by Clinia).
SOSTRATA (MATRONA, wife of Chremes).
NUTRIX [CANTHARA].
PHYRGIA (ANCILLA).
CANTOR.

NOTE. The Nutrix, Phrygia, and Dromo say only a few words each. The Prologus and Cantor do not appear in the play proper.

PROLOGVS.

L. AMBIVIVS

	Ne quói sit uostrum mírum, quor partís seni	
	Poéta dederit, quae sunt adulescéntium,	
3	Id primum dicam, deinde quod ueni eloquar.	3
11	Orátorem esse uoluit me, non prólogum :	11
	Vostrúm iudiciúm fécit, me actorém dedit,	5
	Si hic áctor tantum póterit a facúndia,	
	Quantum ille potuit cógitare cómmode,	
15	Qui orátionem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.	15
4	Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam	4
	Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon :	10
6	[Duplex quae ex argumento facta est simplici.]	6
	* * * * *	
16	Nam quód rumores dístulerunt máliuoli,	16
	Multás contaminásse Graecas, dúm facit	
	Paucás Latinas : id esse factum hic nón negat,	
	Neque sé pigere et deinde facturum aútmát.	

Vulgatus ordo versuum (ed. Fl.):

	Nequói sit uostrum mírum, quor partís seni	
	Poéta dederit, quae sunt adulescéntium :	
	Id primum dicam, deinde quod ueni eloquar.	
	Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam	
5	Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon.	5
	[Duplex quae ex argumento facta est simplici.]	
	Nouam esse ostendi et quae esset : nunc qui scrípsit	
	Et quóia Graeca sít, ni partem máxumam	
	Exístunarem scíre uostrum, id dícerem.	
10	Nunc quam óbrem has partis dídicerim paucís dabo.	10
	Orátorem esse uoluit me, non prólogum :	
	Vostrúm iudiciúm fécit : me actorém dedit,	
	Si hic áctor tantum póterit a facúndia,	
	Quantum ille potuit cógitare cómmode,	
15	Qui orátionem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.	15
	Nam quód rumores dístulerunt máliuoli q. s.	

- 20 Habét bonorum exéplum, quo exépló sibi 20
 Licére id facere quód illi fecerúnt putat.
 Tum quód maliuolus uétus poëta díctitat,
 Repénte ad studium hunc se ádplicasse músicum,
 Amícum ingenio frétum, haud naturá sua :
- 25 Arbítrium uostrum, uóstra existumátio 25
 Valébit. qua re omnis uos oratós uolo,
 Ne plús iniquom póssit quam aequom orátio.
 Facite aéqui sitis, dáte crescendi cópíam,
 Nouárum qui spectándi faciunt cópíam
- 30 Sine uítis. ne ille pró se dictum existumet, 30
 Qui núper fecit séruo currenti ín uia
 Decése populum : quór insano séruiat ?
 De illús peccatis plúra dicet, quóm dabit
 Aliás nouas, nisi finem maledictís facit.
- 35 Adéste aequo animo, dáte potestatém mihi 35
 Statáriam agere ut líceat per siléntium,
 Ne sémpér seruos cúrrens, iratús senex,
 Edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
 Auárus leno adsídue agendi sínt mihi
- 40 Clamóre summo, cúm labore máxumo. 40
 Mea caúsa causam hanc iústam esse animum indúcite,
 Vt áliqua pars labóris minuatúr mihi.
 Nam núnc nouas qui scribunt, nil parcúnt seni :
- 45 Si quaé laboriósast, ad me cúrritur ; 45
 Si lénis est, ad álium defertúr gregem.
 In hác est pura orátio. experímini,
 In utrámque partem ingénium quid possít meum.
 Si númquam auare prétium statui artí meae
 Et eum esse quaestum in ánimum induxi máxumum,
- 50 Quam máxume seruíre uostris cómmodis : 50
 Exéplum statuíte ín me, ut adulescéntuli
 Vobis placere stúdeant potius quám sibi.

P. TERENTI AFRI
HEAVTON TIMORVMENOS.

GENERAL INTRODUCTION.

MENEDEMUS, the "self-tormentor," is a citizen of Athens, whose only son CLINIA fell in love with ANTIPHILA. MENEDEMUS bitterly opposed his son's marriage to a portionless stranger, and by his harshness and taunts finally drove him to leave home and go to the wars in Asia. After he had gone, MENEDEMUS was filled with remorse. He sold his estate in Athens and moved to the country, where we find him punishing himself by laboring incessantly, and living a life of extreme frugality. CLINIA has returned, unknown to his father, and is staying with an intimate friend, CLITIPHO, whose father, CHREMES, is MENEDEMUS's next door neighbor in the country. The details of the plot are given in the introductions at the beginning of each scene.

ACT I.

SCENE: *A road in the country near Athens, leading R. to the city. At the back of the stage are two farm-houses, each surrounded by a plot of ground. The one on the right (of the stage)* belongs to CHREMES, that on the left to MENEDEMUS. MENEDEMUS, clad only in a hide, is discovered digging in his garden with a very heavy hoe. Enter CHREMES from his house. He looks at MENEDEMUS in silence for a moment, then crosses over and speaks to him. The time is late in the afternoon.*

SCENE I.

CHREMES asks MENEDEMUS why, though an old man, and evidently well to do, he wears himself out by working from morning till night. MENEDEMUS at first returns short answers, but finally tells his story, and explains that he is punishing himself for his cruelty to his son.

* R. and L. are used, as usual, of the right and left of the actors facing the audience; with reference to the spectators the positions are of course reversed.

CHREMES
SENES

MENEDEMVS
II

- 11 CH. Quamquam haec inter nos nuper notitia admodumst
(Inde adeo quom agrum in proximo hic mercatus es)
- 55 Nec rei fere sane *hoc* amplius quicquam fuit :
Tamén uel uirtus tua me uel uicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto, 5
Facit ut te audacter moneam et familiariter,
Quod mihi uidere praeter aetatem tuam
60 Facere et praeter quam res te adhortatur tua.
Nam pro deum atque hominum fidem, quid uis tibi?
Quid quaeris? annos sexaginta natus es, 10
Aut plus eo, ut conicio; [agrum] in his regionibus
Melio^{rem} agrum neque praeter maioris nemo habet;
65 Seruos compluris: proinde quasi nemo siet,
Ita attente tute illorum officia fungere.
Numquam tam mane egravior neque tam uesperii 15
Domum reuortor, quin te in fundo conspicer
Fodere aut arare aut aliquid ferre. denique
70 Nullum remittis tempus neque te respicis.
Haec non uoluptati tibi esse satis certo scio.
'Enim' dices 'quantum hic operis fiat paenitet.'
Quod in opere faciundo operae consumis tuae, 20
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
- 75 ME. (*continuing to ply his hoe*) Chremes, tantumne ab re tuast otii tibi,
Aliena ut cures ea quae nil ad te attinent?
- CH. Homo sum: humani nil a me alienum puto. 25
Vel me monere hoc uel percontari puta:
Rectumst, ego ut faciam; non est, te ut detreem.
- 80 ME. (*curtly*) Mihi sic est usus; tibi ut opus factost, face.
CH. An quoquamst usus homini, se ut cruciet? ME. (*without looking up*) Mihi.
CH. Si quid laborist, nollem. sed quid istuc malist? 30

Quaesó, quid de te tántum *commeruísti*? ME. Eheu! (*Bursts into tears.*)

CH. Ne lácruma, atque istuc, quídquid est, fac me út sciam :
Ne rédice, ne uerére, crede inquám mihi : 85
Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúuero.

35 ME. (*looking up*) Scire hóc uis? CH. Hac quidem caúsa qua dixí tibi.

ME. Dicétur. CH. At istos rástros intereá tamen
Adpóne, ne labóra. ME. (*plying his hoe vigorously*) Minume.
CH. Quám rem agis?

ME. Sine mé, uociuom témpus ne quod dém mihi 90

Labóris. CH. (*taking the hoe from him*) Non sinam, ínquam.

ME. Ah, non aequóm facis.

40 CH. (*trying its weight*) Hui, tám grauis hos, quaésó? ME. Sic meri-
túmst meum.

CH. (*laying it down*) Nunc lóquere. ME. Filium únicum adulescén-
tulum

Habeo. áh, quid dixi? habére me? inmo habuí, Chremes ;

Nunc hábeam necne incértumst. CH. Quid ita istúc? ME.

Scies. 95

Est é Corintho hic áluena anus paupércula ;

45 Eius fíliam ille amáre coepit pérdite,

Prope [iam] út pro uxore habéret : haec clam me ómnia.

Vbi rém rescui, coépi non humánitus

Neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli 100

Tractáre, sed ui et uía peruolgatá patrum.

50 Cottídie accusábam : ‘ hem, tibine haec díutius

Licére speras fácere me uiuó patre,

Amícam ut habeas própe iam in uxoris loco?

Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia. 105

Ego té meum esse díci tantispér uolo,

55 Dum quód te dignumst fácies ; sed si id nón facis,

Ego quód me in te sit fácere dignum inuénero.

Nulla ádeo ex re istuc fit nisi ex nimio ótio.

- 110 Ego istuc aetatis non amori operam dabam,
 Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem atque ibi
 Simul rem et gloriam armis belli repperi.' 60
 Postrimo adeo res rediit: adulescentulus
 Saepe eadem et grauius audiendo uictus est;
- 115 Aetate me putauit et sapientia
 Plus scire et prouidere quam se ipsum sibi:
 In Asiam ad regem militatum abii, Chremes. 65
 CH. Quid ais? ME. Clam me profectus mensis tris abest.
 CH. Ambo accusandi; etsi illud inceptum tamen
- 120 Animist prudentis signum et non instruumi.
 ME. Vbi comperi ex eis, qui fuere ei conscii,
 Domum reuortor maestus atque animo fere 70
 Perturbato atque incerto prae aegritudine.
 Adsidio: adcurrunt serui, soccos detrahunt;
- 125 Video alios festinare lectos sternere,
 Cenam adparare: pro se quisque sedulo
 Faciebant, quo illam mihi lenirent miseriam. 75
 Vbi uideo, haec coepi cogitare 'hem, tot mea
 Solius solliciti sunt causa, ut me unum expleant?
- 130 Ancillae tot me uestiant? sumptus domi
 Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit aut etiam amplius, 80
 Quod illa aetas magis ad haec utenda idoneast,
 Eum ego hinc eieci miserum iniustitia mea!
- 135 Malo quidem me quouis dignum deputem,
 Si id faciam. nam usque dum ille uitam illam colet
 Inopem, carens patria ob meas iniurias, 85
 Interea usque illi de me supplicium dabo
 Laborans, parcens, quaerens, illi seruiens.'
- 140 Ita facio prorsus: nil relinquo in aedibus,
 Nec uas nec uestimentum: conrasi omnia.
 Ancillas, seruos, nisi eos qui opere rustico 90

- Faciúndo facile súmptum exercirént suom,
 Omnis produxi ac uéndidi. inscripsi fílico
 Aedís mercede. quási talenta ad quíndecim 145
 Coégi : ágrum hunc mercátus sum : hic me exérceo.
- 95 Decréui tantispér me minus iniúriæ,
 Chremés, meo gnato fácere, dum fiám miser ;
 Nec fás esse ulla mé uoluptate híc frui,
 Nisi ubi ille huc saluos rédierit meus párticeps. 150
- CH. Ingénio te esse in líberos lení puto,
 100 Et illum óbsequentem, sí quis recte aut cómmode
 Tractáret. uerum néc tu illum satis nóueras,
 Nec te ille ; hoc quod fit, úbi non uere uíuitur.
 Tu illúm numquam ostendísti quanti pénderes, 155
 Nec tibi illest credere aúsus quæ est æquóm patri.
- 105 Quod si ésset factum, hæc núnquam euenissént tibi.
 ME. (*sadly*) Ita rés est, fateor : péccatum a me máximumst.
 CH. Menedéme, at porro récte spero et illúm tibi
 Saluom ádfuturum esse híc confido própédiem. 160
- ME. (*looking upward*) Vtinam íta di faxint ! CH. Fácient. nunc si
 cómmodumst,
 110 Dionýsia hic sunt hódie : apud me síis uolo.
- ME. Non póssum. CH. Quor non ? quaéso tandem aliquántulum
 Tibi párcæ : idem absens fácere te hoc uolt filius.
- ME. Non cónuenit, qui illum ád laborem hinc pépulerim, 165
 Nunc me ípsum fugere. CH. Sícine est senténtia ?
- 115 ME. Sic. CH. Béne uale. ME. Et tu. (*Exit into his house.*) CH.
 (*soliloquizing and wiping his eyes*) Lácrumas excussít
 mihi
 Miserétque me eius. séd ut dieĩ témpus est,
 Tempúst monere me hunc uicinum Phániam,
 Ad cénam ut ueniat : íbo, uisam sí domist. (*Goes off R. 170*
and returns immediately.)
 Nil ópus fuit monitóre : iam dudúm domi

Praesto ápuđ me esse aiunt. égomēt conuiuás moror. 120
 Ibo ádeo hinc intro. (*Starts to go to his door, but draws back as
 he hears some one opening it.*) sed quid crepuerúnt
 fores?
 [Hinc a me? quis nam egreditur? huc concessero.] (*Goes over R.*)

SCENE 2.

Enter CLITIPHO from the house of CHREMES.

CLITIPHO has sent his father's slave SYRUS to beg ANTIPHILA to come to CLINIA.
 CHREMES overhears his son assuring CLINIA that she will soon arrive. Having learned
 the circumstances of CLINIA'S return, CHREMES makes up his mind that the young
 man ought not to be told the real state of his father's feelings. He therefore defends
 the conduct of MENEDEMUS.

CLITIPHO
 ADVLESCENS

CHREMES
 SENEX

- 175 I, 2 CL. (*to CLINIA within*) Nil adhuc est quód uereare, Clínia: haud
 quaquam étiam cessant,
 Ét illam simul cum núnťio hic tibi ádfuturam hodié scio.
 Proín tu sollicitúđinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
 CH. (*aside*) Quícum loquitur filius?
 CL. (*aside, seeing CHREMES*) Páter adest, quem uólui: adibo. (*to* 5
 CHREMES) páter, opportune áduenis.
 180 CH. Quid id est? CL. Hunc (*pointing*) Menedémum nostin nóstrum
 uicinúm? CH. Probe.
 CL. Huic filium scis ésse? CH. Audiui esse: ín Asia. CL. Non ést,
 pater:
 Apud nós est. CH. Quid ais? CL. Áduenientem, e náui egredi-
 entem slico
 Abdúxi ad cenam; nám mihi magna cum eó iam inde [usque] a
 puéritia
 Fuit sémper familiáritas. CH. Voluptátem magnam núnťias. 10
 185 Quam uéllem Menedemum ínuitatum, ut nóbiscum esset, ámplius,

Vt hanc laetitiam necopinanti primus obicerem ei domi!

Atque etiam nunc tempus est. (*Starts to go to MENEDEMUS'S door.*)

CL. (*detaining him*) Caue faxis: non opus est, pater.

CH. Quapropter? CL. Quia enim incertumst etiam, quid se faciat.
modo uenit;

15 Timet omnia, patris iram et animum amicae se erga ut sit suae.

Eam misere amat; propter eam haec turba atque abitio euenit.

CH. Scio. 190

CL. Nunc seruolum ad eam in urbem misit, et ego nostrum una
Syrum.

CH. Quid narrat? CL. Quid ille? se miserum esse. CH. (*contempt-*
uously) Miserum? quem minus crederes?

Quid reliquist quin habeat, quae quidem in homine dicuntur bona?

20 Parentis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias.

Atque haec perinde sunt ut illius animust qui ea possidet: 195

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CL. Immo ille fuit senex inportunus semper, et nunc nil magis

Vereor quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.

25 CH. Illucine? (*aside*) sed reprimam me; nam in metu esse hunc
illist utile.

CL. (*not understanding what his father says*) Quid tute tecum? CH.

Dicam: ut ut erat, mansum tamen oportuit. 200

Fortasse aliquantum iniquior erat praeter eius lubricitatem:

Pateretur; nam quem ferret, si parentem non ferret suum?

Hucine erat aequom ex illius more an illum ex huius uivere?

30 Et quod illum insimulat durum, id non est; nam parentum
iniuriae

Vnius modi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis: 205

Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuari,

Praebeant exigue sumptum; atque haec sunt tamen ad uirtutem
omnia.

Verum animus ubi semel se cupiditate deuinxit mala,

35 Necessest, Clitiphó, consilia consequi consimilia.

210 Scitúmst periculum ex áliis facere, tíbi quod ex usú siet.

CL. Ita crédo. CH. Ego ibo hinc íntro, ut uideam nóbis quid cenaé siet.

Tu, ut témpus est diéi, uide sis né quo hinc abeas lóngius. (*Goes into his house.*)

SCENE 3.

CLITIPHO soliloquizes on his father's advice, which he does not at all agree with. He goes on to speak of the extravagance of his own mistress, BACCHIS.

CLITIPHO
ADVLESCENS

II₁ CL. (*soliloquizing*) Quam iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdice!

Qui aequom ésse ceñsent nós a pueris ílico nascí senes

215 Neque illárum adfinis ésse rerum, quas fert adulescéntia.

Ex suá lubidiné moderantur, núnc quae est, non quae olím fuit.

Mihi si úmquam filiús erit, ne ille fáci li me utetúr patre; 5

Nam et cógnoscendi et ígnoscendi dábitur peccatí locus:

Non út meus, qui míhi per alium osténdit suam senténtiam.

220 Perii! ís mi, ubi adbíbít plus paulo, súa quae narrat fácinora!

Nunc áit (*imitating his father's pompous manner*) 'periculum ex áliis facito, tíbi quod ex usú siet':

(*shrugging his shoulders*) Astútus! ne ille haud scít, quam mihi nunc súrdo narret fábulam. 10

Magis núnc me amicae dicta stimulant 'dá mihi' atque 'adfér mihi':

Quoi quód respondeám nil habeo; néque me quisquamst míserior.

225 Nam hic Clinia, etsi ís quóque suarum rerum sat agitát, tamen

Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis meretríciae.

Meast ímpotens, procáx, magnífica, sumpuosa, nóbilis. 15

Tum quód dem ei, 'recte' est; nám nil esse mihi religio st dícere.

Hoc égo mali non prídem inueni, néque etiam dum scít pater.

ACT II.

SCENE I.

Enter CLINIA from CHREMES'S house. He appears worried and anxious.

CLINIA fears that ANTIPHILA has forgotten him during his absence. CLITIPHO comforts him and warns him not to let himself be seen.

CLINIA
ADVLESCENTES

CLITIPHO
II

11₂ CLIN. (*soliloquizing and looking anxiously toward the city, R.*) Si mihi
secundae res de amore meo essent, iam dudum
scio 230

Venissent; sed vereor, ne mulier me absente hic corrupta sit.

Concurrunt multae opinionem res quae mi animo exaurent:

Occasio, locus, aetas, mater quous sub imperio mala,

5 Quoi nil iam praeter pretium dulcest. CLIT. (*calling*) Clinia.

CLIN. (*sighing*) Ei miseró mihi!

CLIT. (*looking anxiously towards MENEDEMUS'S door*) Etiám caues,
ne videat forte hic te á patre aliquis éxiens? 235

CLIN. Faciám; sed nescio quid profecto mi ánimus praesagit mali.

CLIT. (*impatently*) Pergin istuc prius diiudicare, quám scis quid veri
siet?

CLIN. Si nil mali esset, iam híc adessent. CLIT. Iam áderunt. CLIN.
Quando istuc 'iam' erit?

10 CLIT. Non cógitas hinc longule esse? et nósti mores múlierum:

Dum móliuntur, dum conantur, ánnus est. CLIN. O Clitipho, 240

Timeó. CLIT. (*pointing R. and clapping CLINIA on the shoulder*)

Respira: eccúm Dromonem cum Syro una: adsunt
tibi.

SCENE 2.

Enter R. SYRUS and DROMO talking together.

CLINIA, overhearing the conversation of the two slaves, is disturbed at ANTIPHILA'S apparent gain in wealth. SYRUS tells him that she is still devoted to him, that all the servants, jewelry, etc., belong to BACCHIS, whom he has brought with him, intending to pass her off as CLINIA'S mistress, so that his young master may enjoy a few days of her society. CLITIPHO at first objects to the plan, but finally acquiesces, and the two young men promise to act their parts carefully. SYRUS says that he has a plan which he will explain later.

SYRVS	DROMO	CLINIA	CLITIPHO
SERVI	II	ADVLESCENTES	II

II₃ SY. Ain tu? DR. Sic est. SY. Vérum interea, dúm sermones caédimus, Íllae sunt relictæ. CLIT. (*to CLINIA*) Mulier tibi adest. audin, Clínia?

CLIN. Égo uero audió nunc demum et uideo et ualeo, Clítipho.

245 DR. (*to SYRUS*) Mínime mirum: adeo ínpeditæ súnť: ancillarúm gregem

Dúcunt secum. CLIN. (*to CLITIPHO*) Périi, unde illi súnť ancillæ? CLIT. (*shrugging his shoulders*) Mén rogas? 5

SY. (*to DROMO*) Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum! CLIN. Eí mihi!

SY. Aúrum, uestem; et uésperascit, ét non nouerúnť uiam. Fáctum a nobis stúltest. abi dum tú, Dromo, illis óbuiam.

250 (DROMO *hesitates*) Própera: quid stas? (*Exit DROMO R.*) CLIN. Vaé misero mi, quánta de spe déciđi!

CLIT. Quid istuc? quæ res té sollicitat aútem? CLIN. Rogitas quid siet? 10

Viden tu? ancillas aúrum uestem, quám ego cum una ancillula Híc reliqui, unde *ei* ésse censes? CLIT. Váh, nunc demum íntéllego.

SY. (*soliloquizing*) Di boni, quid túrbaest! aedes nóstræ uix capiént, scio.

255 Quid comedent! quid ébibent! quid séne erit nostro míserius?

- 15 (*Seeing the two young men*) Séd eccos uideo quós volebam.
 CLIN. (*soliloquizing, and apostrophizing ANTIPIHLA*)
 O Iúppiter, ubi námst fides?
 Dum ego própter te errans pátria careo démens, tu intereá loci
 Conlócupletasti te, Ántiphila, et me in hís deseruistí malis,
 Proptér quam in summa infámia sum et meó patri minus sum
 óbsequens :
- Quoius núnc pudet me et míseret, qui harum móres cantabát
 mihi, 260
- 20 Monúisse frustra néque eum potuisse úmquam ab hac me *aspél-*
lere.
 Quod támen nunc faciam ; túm, quom gratum míhi esse potuit,
 nólui.
- Nemóst miserior me. SV. (*aside*) Híc de nostris uérbis errat
 uídelicet,
- Quae hic símus locuti. (*to CLINIA, crossing over*) Clínia, aliter
 túom amorem atque est, áccipis :
- Nam et uítast eadem et ánimus te erga idem ác fuit, 265
- 25 Quantum éx ipsa re cóniecturam fécimus.
- CLIN. (*eagerly*) Quid est, óbsecro? nam míhi nunc nil rerum ómniúmst
 Quod málim quam me hoc fálsó suspicárier.
- SV. Hoc prímum, ut ne quid huús rerum ignorés : anus,
 Quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit ; 270
- 30 Ea óbiit mortem. hoc ipsa in itinere áltera
 Dum nárrat, forte audíui. CLIT. (*surprised*) Quae namst áltera?
- SV. (*to CLITIPHO*) Mane : hóc quod coepi prímum enarrem, Clítipho :
 Post ístuc ueniam. CLIT. (*impatiently*) Própera. SV. (*continuing*)
 Iam prímum ómniúm,
- Vbi uéntum ad aedis ést, Dromo pultát fores ; 275
- 35 Anus quaedam prodit ; haéc ubi aperit óstium,
 Contínuo hic se coniécit intro, ego cónsequor ;
 Anus fóribus obdit péssnulum, ad lanám redit.
 Híc scíri potuit aút nusquam alibi, Clínia,

- 280 Quo stúdio uitam suám te absente exégerit,
 Vbi de inprouisost ínteruentum múlieri. 48
 Nam ea rés dedit tum existumandi cópiam
 Cottídianae uítae consuetúdinem,
 Quae quoíusque ingenium ut sít declarat máxume.
- 285 Texéntem telam stúdióse ipsam offéndimus,
 Mediocriter uestítam ueste lúgubri 45
 (Eius ánuis causa opínor quae erat mórtua),
 Sine aúro ; tum ornatam íta uti quae ornantúr sibi,
 Nullá mala re os éxpolitam múliebri ;
- 290 Capíllus pexus, prólixé circúm caput
 Reiéctus, neclegénter ; pax. CLIN. Syre mi, óbsecro, 50
 Ne me ín laetitiam frústra coniciás. SY. Anus
 Subtémen nebat. praétereá una ancíllula
 Erat ; éa texebat úna, pannis óbsita,
- 295 Neclécta, inmunda inlúuie. CLIT. Si haec sunt, Clínia,
 Vera, íta uti credo, quis te est fortunátior? 55
 Scin hánc quam dicit sórdidatam et hórridam?
 Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam,
 Quom eíus tam neclegúntur internúntii.
- 300 Nam dísciplinast eís demunerárier
 Ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt uiam. 60
 CLIN. (to SYRUS) Perge, óbsecro te, et cáue ne falsam grátiam
 Studeás inire. quíd aít, ubi me nóminas?
 SY. Vbi dícimus redísse te et rogáre uti
- 305 Veníret ad te, múlier telam désinit
 Contínuo et lacrumis óppet os totúm sibi, 65
 Vt fáciie scires désiderio id fieri.
- CLIN. Prae gaúdio, íta me dí ament, ubi sim néscio :
 Ita tímui. CLIT. At ego nil ésse scibam, Clínia.
- 310 (to SYRUS) Age dúm uicíssim, Síre, dic quae illast áltera?
 SY. Addúcimus tuam Bácchidem. CLIT. (starting) Hem, quid?
 Bácchidem? 70

(*threateningly*) Ého sceleste, quó illam ducis? Sv. (*coolly*) Quó ego illam? ad nos scilicet.

CLIT. Ád patremne? Sv. Ad eum ípsum. CLIT. (*holding up his hands*)
O hominis ínpudentem audáciam! Sv. Heus,
Nón fit sine períclo facinus mágnum nec memorábile.

CLIT. (*angrily*) Hóc uide: in mea uíta tu tibi laúdem is quaesitúm,
scelus? 315

75 Vbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.
(*to CLINIA*) Quíd illo facias? Sv. Át enim . . CLIT. Quid 'enim'?
Sv. Sí sinas, dicám. CLIN. Sine.

CLIT. Sino. Sv. Ita res est haéc nunc, quasi quom . . CLIT. (*interrupt-*
ing him impatiently) Quás malum ambagés mihi
Nárrare occipit? CLIN. Syre, uerum hic dicit: mitte, ad rém redi.

Sv. Énim uero reticére nequeo: múltimodis iniúrius, 320
80 Clítipho, es neque férrí potis es. CLIN. (*to CLITIPHO*) Aúdiun-

dum hercle ést, tace.
Sv. Vís amare, uís potiri, uís quod des illi éffici;
Túom esse in potiundó periculum nón uis: haud stulté sapis;
Siquidem id saperest, uélle te id quod nón potest contíngere.
Aút haec cum illis súnt habenda, aut illa cum his mitténda
sunt. 325

85 Hárum duarum cóndicionum núnc utram malís uide;
Étsi consiliúm quod cepi réctum esse et tutúm scio.
Nam ápud patrem tua amíca tecum sine metu ut sit cópiast.
Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inueniám uia,
Quód ut efficerem orándo surdas iam aúris reddiderás mihi. 330
90 Quíd aliud tibi uís? CLIT. (*doubtfully*) Siquidem hoc fit. Sv.
(*impatiently*) Siquidem? experiundó scies.

CLIT. (*yielding*) Áge age, cedo istuc tuóm consilium: quíd id est? Sv.
Adsimulábimus

Túam amicam huius ésse amicam. CLIT. (*sarcastically*) Púlchre:
quid faciét sua?

Án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecoríst parum?

- 335 SY. Ímmo ad tuam matrem ábducetur. CLIT. Quid eo? SY. Longumst, Clítipho,
 Sí tibi narrem, quam ób rem id faciam : uéra causast. CLIT.
 Fábulae : 95
 Níl satis firmi uídeo, quam ób rem accíperere hunc mi expediát
 metum (*turning away impatiently*).
- SY. Máne, habeo aliud, sí istuc metuis, ámbo quod fateámini
 Síne periclo esse. CLIT. (*relieved*) Huius modi, obsecro, áliquíd
 reperi. SY. (*sarcastically*) Máxume :
- 340 Ibo óbuiam huic, dicam út reuertatúr domum. CLIT. Hem,
 Quid dixti? SY. Ademptum tibi iam faxo omném metum, 100
 In aúrem utramuis ótiose ut dórmias.
 CLIT. (*perplexed*) Quid ágo nunc? CLIN. Tune? quód boni CLIT.
 (*paying no attention to CLINIA*) Syre ! dic modo.
 SY. (*to CLITIPHO*) Verum áge modo : hodie séro ac nequiquám uoles.
- 345 CLIN. Datúr, fruare dúm licet ; nam nescias,
 CLIT. (*still not heeding CLINIA*) Syre inquam ! SY. Perge : pórró
 tamen . . ! istúc ago. (*Starts to go off R.*) 105
 CLIN. Eius sít potestas pósthac an numquám tibi.
 CLIT. Verum hércle istuc est. (*calling*) Sírc, Syre inquam, heus, heús,
 Syre !
- SY. (*aside*) Concáluit. (*stopping and looking back*) quid uis? CLIT.
 Rédi, redi ! SY. (*returning*) Adsum : dic quid est?
- 350 Iam hoc quóque negabis tibi placere. CLIT. Immó, Syre,
 Et me ét meum amorem et fámam permittó tibi. 110
 Tu es iúdex : ne quid áccusandus sís uide.
- SY. Ridículumst [te] istuc me ádmonere, Clítipho,
 Quasi ístic mea res mínor agatur quám tua.
- 355 Hic sí quid nobis fórte aduorsi euénerit,
 Tibi erúnt parata uérba, huic homini uérbera : 115
 Quaprópter haec res ne útiquam neclectúst mihi.
 Sed istúnc exora, ut súam esse adsimulet. CLIN. Scilicet
 Factúrum me esse ; in eúm iam res rediít locum,

- Vt sit necessus. CLIT. Mérito te amo, Clínia. 360
- 120 CLIN. Verum illa ne quid títubet. Sy. Perdoctást probe.
CLIT. (*to SYRUS*) At hóc demíror, qui tam facile pótueris
Persuádere illi, quæ solet quos spérnere !
- Sy. In témpore ad eam uéni, quod rerum ómniumst
Primúm. nam quendam míserè offendi ibi mílitem 365
- 125 Eius nóctem orantem ; hæc árte tractabát uirum,
Vt ílius animum cúpidum inopia incénderet :
Eadémque ut esset ápuđ te hoc quam gratíssimum.
(*earnestly*) Sed heús tu, uide sis né quid inprudéns ruas !
Patrém nouisti ad hás res quam sit pérspicax ; 370
- 130 Ego te aútem noui quam ésse soleas ínpotens :
Inuérsa uerba, euérsas ceruicís tuas,
Gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
CLIT. Laudábis. Sy. Vide sis. CLIT. Tútimet mirábere.
Sy. (*looking off R.*) Sed quám cito sunt cónsecutæ múlieres ! 375
- 135 CLIT. Vbi súnť? (*Starts to rush off R. ; SYRUS detains him*) quor reti-
nes? Sy. Iám nunc hæc non ést tua.
CLIT. Scio, ápuđ patrem ; at nunc ínterim. Sy. (*firmly*) Niló magis.
CLIT. (*struggling to free himself*) Sine. Sy. Nón sinam inquam. CLIT.
Quaéso paulispér. Sy. Veto.
CLIT. Saltém salutem. Sy. Ábeas sí sapiás. CLIT. (*reluctantly*) Eo.
(*pointing to CLINIA*) Quid istíc? Sy. Manebit. CLIT. Hóminem
felicem ! Sy. Ámbula. (*Exit CLITIPHIO into* 380
CHREMES'S house.)

SCENE 3.

Enter BACCHIS and ANTIPHILA, R., talking together.

BACCHIS congratulates ANTIPHILA on the superiority of her condition in life to that of women of her own class. An affectionate meeting follows between ANTIPHILA and CLINIA.

BACCHIS
MERETRIX

ANTIPHILA
MVLIER

CLINIA
ADVLESCENS

SYRVS
SERVVS

- II₄ BA. Édepol te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúlico,
 Íd quom studuisti, ísti formae ut móres consimilés forent ;
 Mínumeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quisque éxpetit.
 Nám mihi, quale ingénium haberes, fúit indicio orátio :
- 385 ÉT quom egomet núnc mécum in animo últam tuam considéro 5
 Ómniumque adeó uostrarum, uólgus quae ab se ségregant,
 Ét uos esse istíus modi et nos nó n esse haud mirábilest.
 Nam éxpedít bonas ésse uobis ; nós, quibuscum est res, nó n
 sinunt :
- 390 Quíppe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt ;
 Haéc ubi inminúta, illi súom animum alio cónferunt : 10
 Nísi si prospectum ínterea aliquid ést, desertae úiuimus.
 Vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst uiro,
 Quoíus mos maxumést consimilis uóstrum, hi se ad uos ádpli-
 cant.
- 395 Hóc beneficio utrúque ab utrisque uéro deuincímíni,
 Út numquam ulla amóri uostro incidere possit cálamitas. 15
 AN. Néscio alias : mé quidem semper scío fecisse sédulo,
 Út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum. CL.
 (*aside*) Ah,
- Ergó, mea Antíphila, tú núnc sola réducem me in patriám facis ;
 Nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére quos cepí
 leues,
- 400 Praetér quam tui caréndum quod erat. SY. (*aside*) Crédo.
 CL. (*aside to SYRUS*) Syre, uix súffero : 20
 Hocíne me miserum nó n licere meó modo ingeniúm fruí !
 SY. (*aside to CLINIA*) Immo út patrem tuom uídi esse habitum, díu
 etiam durás dabit.
- BA. (*to ANTIPHILA, seeing CLINIA*) Quis nam híc adulescens ést, qui
 intuítur nós? AN. (*seeing CLINIA and overcome with
 joy*) Ah, retine me, óbscero !
- BA. Amábo quid tibíst? AN. Disperíi, périi misera ! BA. Quid stupes?
 405 CL. Antíphila ! AN. Videon Clíniam an non? BA. Quém uides? 25

CL. (*to* ANTIPHILA) Salue, ánimo mí. AN. O mí Clinia, salue. CL.
Vt uales?

AN. Saluóm uenisse gaúdeo. (*They embrace.*) CL. Teneóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?

SY. Ite íntro ; nam uos íám dudum expectát senex.

(*Exeunt omnes into* CHREMES'S house.)

ACT III

SCENE I.

Enter CHREMES from his house.

A night is supposed to pass between the second and third acts. At daybreak CHREMES goes to tell MENEDEMUS that CLINIA has returned. He informs MENEDEMUS that the youth is accompanied by an extravagant mistress, but MENEDEMUS is determined to put up with anything, if only his son will remain at home. CHREMES, however, persuades him that, if he is determined to indulge his son, it will be better not to do so openly.

CHREMES
SENES

MENEDEMVS
II

- 410 III₁ CH. (*soliloquizing*) Luciscit hoc iam (*looking towards the sky*).
 césso pultare óstium
 Vicíni, primum e me út sciat sibi filium
 Redísse? etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
 Verúm quom uideam míserum hunc tam excrucíarier
 Eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium, 5
- 415 Quom illi perichí níl ex indició siet?
 Haud fáciám; nam quod pótero adiutabó senem.
 Item ut filium meum amíco atque aequalí suo
 Video ínservire et sócium esse in negótiis,
 Nos quóque senes est aéquam senibus óbsequi. (MENEDEMVS
 appears at the door of his house; he does not see
 CHREMES. *He soliloquizes sadly.*) 10
- 420 ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míserias
 Natús sum, aut illud fálsumst, quod uolgo aúdio
 Dicí, diem adimere aégritudinem hómínibus;
 Nam míhi quidem cottídie augescít magis
 De filio aegritúdo, et quanto díutius 15

Abést, magis cupio tánto et magis desidéro. 425

CH. (*seeing* MENEDEMUS) Sed ípsum foras egréssum uideo : ibo, ádlo-
quar. (*Crosses over towards* MENEDEMUS.)

Menedéme, salue : núnctium adportó tibi,

Quoius máxume te fieri participém cupis.

20 ME. (*running to meet* CHREMES) Num quíd nam de gnató meo audisí,
Chremes?

CH. Valet átque uiuit. ME. (*eagerly*) Vbi namst quaeso? CH. Apud
mé domi. 430

ME. Meus gnátus? CH. Sic est. ME. Vénit? CH. Certe. ME. Clínia
Meus uénit? CH. Dixi. ME. (*taking* CHREMES *by the arm and*
starting towards his door) Eámus : duc me ad eum,
óbsecro.

CH. (*detaining him*) Non uólt te scire sé redisse etiam, ét tuom
25 Conspéctum fugitat : própter peccatum hóc timet,
Ne túa duritia antiqúá illa etiam adaúcta sit. 435

ME. (*surprised*) Non tu illi dixisti ut éssém? CH. (*coolly*) Non. ME.
Quam ob rém, Chremes?

CH. (*earnestly*) Quia péssume istuc ín te atque ín illum cónsulis,
Si té tam leni et uícto esse animo osténderis.

30 ME. Non póssum : satis iam, sátis pater durís fui. CH. Ah,
Veheméns ín utramque pártém, Menedeme, és nimis, 440
Aut lárgitate nímia aut parsimónia :

In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.

Primum ólim potius quám paterere filium

35 Commétare ad muliérculam, quae paúlulo
Tum erát contenta quóiúque erant grata ómnia, 445

Protérruisti hinc. éa coacta ingratiis

Postilla coepit uíctum uolgo quaérere.

Nunc quóm sine magno intérrimento nón potest

40 Habéri, quiduis dáre cupis. nam ut tú scias,
Quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet, 450

Primum iam ancillas sécum adduxit plús decem,

- Onerátas ueste atque aúro : satrapa sí siet
 Amátor, numquam súfferre eius sumptús queat ;
 Nedúm tu possis. ME. (*mildly*) Éstne ea intus? CH. Sí rogás? 45
 (*ironically*) Sensí. nam unam eĩ cénam atque eius cómitibus
 455 Dedí ; quod si iterum míhi sit danda, actúm siet.
 Nam ut ália omittam, pýtissando módo míhi
 Quid uíni absumpsit (*mimicking*) ‘síc hoc’ dicens ; ‘ásperum,
 Pater, hóc est : aliud lénius sodés uide’ ! 50
 460 Reléui dolia ómnia, omnis sérias.
 Omnis sollicitos hábui, atque haec úna nox.
 Quid té futurum cénses, quem adsidue éxcedent ?
 Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,
 Menedéme, fortunárum. ME. Faciat quídlubet : 55
 465 Sumát consumat pérdat, decretúmst pati,
 Dum illúm modo habéam mécum. CH. (*carnestly*) Si certúmst tibi
 Sic fácere, illud permágni re ferre árbitror,
 Vt né scientem séntiat te id síbi dare.
 ME. Quid fáciám? CH. Quiduis pótius quam quod cógitas : 60
 470 Per álium quemuis út des, falli té sínas
 Techínis per seruolum ; (*assuming a knowing air*) étsi subsensi
 íd quoque,
 Illós ibi esse, id ágere inter se clánculum.
 Syrus cum illo uostro cónsusurrant, cónferunt
 Consília ad adulescéntis ; et tibi pérdere 65
 475 Taléntum hoc pacto sátius est quam illó minam.
 Non núc pecunia ágitur, sed illud quó modo
 Minumó periclo id démus adulescéntulo.
 Nam sí semel tuom ánimum ille intelléxerit,
 Prius próditurum té tuam uítam ét prius 70
 480 Pecúniám omnem, quam ábs te amittas filium : hui,
 Quantám fenestram ad néquitíem pateféceris,
 Tibi aútem porro ut nón sit suaue uiuere !
 Nam déteriores ómnes sumus licéntia.

- 75 [Quod quoique quomque incidere in mentem, uolet,
Neque id putabit prauom an rectum sit : petet.] 485
Tu rém perire et ípsum non poterís pati :
Dare dénégaris : íbit ad illud ílico,
Quo máxume apud te sé ualere séntiet :
- 80 Abitúrum se abs te esse ílico minábitur.
ME. (*thoughtfully*) Vidére uera atque íta uti res est dícere. 490
CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non uidi meis,
Dum id quaéro, tibi qui filium restítuerem.
ME. (*gratefully, holding out his hand*) Cedo déxtram : porro té idem
oro ut faciás, Chremes.
- 85 CH. (*grasping his hand*) Parátus sum. ME. Scin quíd nunc facere té
uolo ?
CH. Dic. ME. Quód sensisti illós me incipere fállere, 495
Id út maturent fácere : cupio illi dare
Quod uólt, cupio ípsum íám uidere. CH. Operám dabo.
Paulúm negoti mi óbstat : Simus ét Crito
90 Vicíni nostri hic ámbigunt de finibus ;
Me cépere arbitrum : íbo ac dicam, ut díxeram 500
Operám daturum me, hódie non posse eis dare.
Contínuo hic adsum. ME. Ita quaéso. (*CHREMES goes off R.*
MENEDEMUS *soliloquizes*) di uostrám fidem,
Ita cómparatam esse hómínum naturam ómnium,
95 Aliéna ut melius uídeant et díiúdicent
Quam súa ! an eo fit, quía in re nostra aut gaúdio 505
Sumus praépediti nímio aut aegritúdine ?
Hic míhi nunc quanto plús sapit quam egomét míhi !
CH. (*returning*) Dissólui me, otíósus operam ut tibi darem.
100 Syrus ést prendendus átque adhortandús míhi.
(*looking towards his door*) A mé nescio quis éxit : concede hinc
domum, 510
Ne nós inter nos cóngruere *illi* séntiant.
(*Exit MENEDEMUS into his house.*)

SCENE 2.

Enter SYRUS from CHREMES'S house. He is deep in thought, and does not see CHREMES at first.

SYRUS contrives a plan for getting some money out of CHREMES for his young master. CHREMES overhears only a part of what he says, and jumps to the conclusion that the slave is plotting against MENEDEMUS. He therefore encourages SYRUS to go on with his scheme.

SYRVS
SERVOS

CHREMES
SENEX

- III₂ SY. (*soliloquizing*) Hac illac circumcúrsa ; inueniendúmst tamen
Argéntum : intendenda in senemst fallácia. .
- CH. (*aside, triumphantly*) Num mé fefellit hósce id struere? uidelicet
515 Ille *áduléscentis* séruos tardiúsculust ;
Idcírcó huic nostro tráditast prouíncía. 5
- SY. (*seeing his master, aside*) Quis hic lóquitur? perii. (*anxiously*)
núm nam haec audiút? CH. (*calling*) Syre. SY.
Hem.
- CH. Quid tu ístic? SY. (*confused*) Recte equidém ; sed te mirór,
Chremes,
Tam máne, qui heri tántum biberis. CH. Níl nimis.
- 520 SY. (*recovering himself*) ‘ Níl ’ nárras? uisa uérost, quod díci solet,
Aquilaé senectus. CH. (*flattered*) Heía. SY. Mulier cómmoda, 10
Facéta haec meretrix. CH. (*coolly*) Sáne. SY. Idem uisást tibi?
Et quídém hercle forma lúculenta. CH. (*indifferently*) Sic, satis.
- SY. Ita nóñ ut olim, séd uti nunc, sané bona ;
525 Mínuméque miror, Clínia hanc si déperit.
Sed habét patrem quendam áuidum misere atque áridum, 15
Vicínium hunc : nostin? át quasi is non dítiis
Abúndet, gnatus eíus profugit inopia.
Scis ésse factum ut díco? CH. Quid ego ní sciam?
- 530 Homínem pístrino dígnum. SY. (*starting guiltily*) Quem? CH.
Istunc séruolum

- 20 Dico ádulescentis, Sy. (*aside, relieved*) Síyre, tibi timuí male !
 CH. Qui pássus est id fieri. Sy. (*innocently*) Quid facerét? CH. Rogas?
 Aliquíd reperiret, fingeret fallácias,
 Vnde ésset adulescénti, amicae quód daret,
 Atque húnc difficilem inútum *uorsarét* senem. 535
- 25 Sy. Garrís. CH. Haec facta ab illo oportebát, Syre.
 Sy. (*pretending surprise*) Eho quaéso laudas, quí eros fallunt? CH.
 Ín loco
 Ego uéro laudo. Sy. Récte sane. CH. Quíppe qui
 Magnárum saepe id rémedium aegritúdinumst :
Vel iam huíc mansisset únicus gnatús domi. 540
- 30 Sy. (*aside*) Iocóne an serio ille haec dicat néscio ;
 Nisi míhi quidem addit ánimum, quo lubeát magis.
 CH. Et núnc quid expectát, Syre? an dum hic dénuo
 Abeát, quom tolerare illius sumptus nón queat?
 Nonne ád senem aliquam fábricam fingit? Sy. (*contemptuously*)
 Stólidus est. 545
- 35 CH. At te ádiutare opórtet adulescéntuli
 Causá. Sy. (*with a satisfied air*) Facile equidem fácere possum,
 sí iubes ;
 Etením quo pacto id fieri soleat, cálleo.
 CH. Tanto hércle melior. Sy. (*assuming a virtuous air*) Nón est men-
 tírí meum.
- CH. Fac érgo. Sy. At heus tu, fácito dum eadem haec mémineris, 550
 40 Si quíd huius simile fórte aliquando euénerit,
 Vt súnt humana, túos ut faciat filius.
- CH. Non úsus ueniet, spéro. Sy. Spero hércle égo quoque,
 Neque eó nunc dico, quó quicquam illum sénserim ;
 Sed sí quid, ne quid. quaé sit eius aetás, uides ; 555
- 45 Et ne égo te, sí usus uéniat, magnificé, Chremes,
 Tractáre possim. CH. (*laughing*) De istoc, quom usus uénerit,
 Vidébitus quid ópus sit : nunc istúc age.

(*Exit CHREMES into his house.*)

Sy. Numquám commodius únquam erum audiuí loqui,
 560 Nec quóm male facere créderem mi inpúnius
 Licére. (*looking towards* CHREMES'S *door*) quis nam a nóbis
 egreditúr foras? 50

SCENE 3.

Enter CHREMES *from his house, with* CLITIPHO. *He is in a great rage.*
They do not see SYRUS *at first.*

CHREMES has found his son taking liberties with BACCHIS, CLINIA'S mistress, as the old man believes her to be, and takes him to task severely. CLITIPHO defends himself, but in such a way that SYRUS fears he will betray everything. SYRUS therefore urges that CLITIPHO be sent away somewhere. When CLITIPHO is gone, SYRUS explains his plan for cheating MENEDEMUS. CHREMES does not think the plan a good one.

CHREMES
 SENEX

CLITIPHO
 ADVLESCENS

SYRUS
 SERVOS

III₃ CH. (*indignantly*) Quíd istuc quaeso? quí istic mos est, Clítipho?
 itane fieri oportet?

CL. (*lamely*) Quíd ego feci? CH. Vídin ego te módo manum in
 sinum húc meretrici

Íngerere? Sy. (*aside*) Acta haec rés est: perii. CL. Méne?
 CH. Hisce oculis, né nega.

565 Facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non absteineás manum.
 Nam istaec quídem contuméliast, 5
 Hóminem amicam récipere ad te atque efus amicam súbigitare.
 Vél heri in uino quam inmodestus fuísti, Sy. (*aside*) Factum.
 CH. quám molestus!

570 Út equidem, ita me dí ament, metui, quíd futurum dénique esset!
 Nóui ego amantis: ánimu aduortunt gráuitér quae non cénseas.

CL. At míhi fides apud hunc est, nil me istius facturúm, pater. 10

CH. Ésto, at certe ut hinc concedas áliquo ab ore eorum áliquantisper.
 Múlta fert libido: ea facere próhibet tua praeséntia.
 Dé me facio cóniecturam: némost meorum amicorum hodie,

- 15 Apud quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho, aúdeam. 575
 Apud álium prohibet dignitas ; apud álium ipsius facti pudet,
 Ne inéptus, ne protéruos uidear : quód illum facere crédito.
 Sed nóstrumst intellégere, ut quomque atque úbi quomque opus
 sit óbsequi.
- Sy. (*aside*) Quíd iste narrat ! CL. (*vexed*) Périi. Sy. (*indignantly*)
 Clitipho, haéc ego praecipió tibi?
 Hóminis frugi et témperantis fúctu's officiúm? CL. (*distracted*)
 Tace sodes. 580
- 20 Sy. Récte sane. CH. Síre : pudet me. Sy. (*shaking his head*)
 Crédo : neque id iniúria ; quin
 Míhi molestumst. CL. (*impatiently*) Pérdis hercle. Sy. Vérum
 dico quód uidetur.
- CL. (*petulantly*) Nón accedam ad illos? CH. Eho quaeso, úlla ac-
 cedundí uiast?
- Sy. (*aside*) Áctumst : hic prius se índicarit quám ego argentum
 effécero.
 (*to CHREMES, with affected humility*) Chremés, uin tu homini
 stúlto mi auscultáre? CH. Quid faciám? Sy. Iube
 hunc 585
- 25 Abíre hinc aliquo. CL. (*surprised*) Quó ego hinc abeam? Sy.
 Quó lubet : da illis locum :
 Abi deámbulatum. CL. (*helplessly*) Deámbulatum? quó? Sy.
 Vah, quasi desít locus.
 Abi sáne istac, istórsum, quouis. CH. Récte dicit, cénseo.
- CL. (*aside to SYRUS, angrily*) Di te éradicent, quí me hinc extrudís,
 Syre !
- Sy. (*aside to CLITIPHO*) At tú pol tibi istas pósthac comprimitó
 manus ! (CLITIPHO *goes off* L.) 590
- 30 (*to CHREMES, earnestly*) Cénsen uero? quíd illum porro crédas
 facturúm, Chremes,
 Nisi eum, quantum tibi opis di dant, séruas castigás mones?
 CH. (*curtly*) Égo istuc curabo. Sy. Átqui nunc, ere, tibi istic ad-
 seruándus est.

CH. (*curtly*) Fiet. Sy. Si sapiás ; nam mihi iam mínus minusque obtémperat.

595 CH. (*pleasantly*) Quíd tu? ecquid de illó quod dudum técum egi egistí, Syre?

Répperisti tibi quod placeat án non? Sy. De fallácia 35
Dicis? est : inuéní nuper quándam. CH. (*delighted*) Frugi es. cédo quid est?

Sy. Dicam, uerum ut áliud ex alio incidit. CH. Quíd nám, Syre?

Sy. (*assuming an air of indignation*) Péssuma haec est méretrix.
CH. Ita uidétur. Sy. Immo sí scias.

600 (*contemptuously*) Váh, uide quod incéptat facinus. (*shrugging his shoulders*) fuit quaedam anus Corínthia

Hic : huic drachumarum haec argenti mille dederat mútuom. 40

CH. Quíd tum? Sy. Ea mortuást : reliquit filiam adulescéntulam.

Éa relicta huic árrabonist pro illo argento. CH. (*nodding*) Intéle-go.

Sy. Hánc secum huc addúxit, ea quae est núnc apud uxorem tuam.

605 CH. Quíd tum? Sy. Cliniam órat, sibi uti id núnc det : illam illí tamen

Póst daturam : mille nummum póscit. CH. Et possit quidem?
Sy. Hui, 45

Dúbium id est? ego síc putauí. CH. Quíd nunc facere cógitas?

Sy. Égone? ad Menedemum íbo : dicam hanc ésse captam ex Cária, Ditem et nobilém ; si redimat, mágnam inesse in eá lucrum.

610 CH. (*shaking his head*) Érras. Sy. Quíd ita? CH. Pró Menedemo núnc tibi ego respóndeo

‘Nón emo’ : quid ágis? Sy. Optata lóquere. CH. Qui? Sy. Non ést opus. 50

CH. (*surprised*) Nón opus est? Sy. Non hércle uero. CH. Quí istuc, miror. Sy. Iám scies.

CH. (*hastily*) Máne, mane, quid est quód tam a nobis gráuitér crepuerúnt fores?

(SYRUS and CHIREMES withdraw to one side, L.)

SCENE 4.

Enter, from CHREMES'S house, SOSTRATA and the NURSE. SOSTRATA holds a ring in her hand, and is greatly excited.

ANTIPHILA is found to be CHREMES'S daughter. Some years before, SOSTRATA, wife of CHREMES, had been ordered to expose an infant daughter. She had left with the child a ring, which she now finds in possession of ANTIPHILA. The nurse also recognizes the ring. SOSTRATA confesses to her husband that, instead of exposing the infant, she had given it into the charge of an old Corinthian woman. CHREMES is indignant at her thoughtless conduct, but finally forgives her, and goes with her to see ANTIPHILA.

SOSTRATA
MVLIER

CHREMES
SENEC

[CANTHARA?]
NVTRIX

SYRVS
SERVVS

- IV₁ So. Nisi me ánimus fallit, híc profectost ánulus, quem ego súspicor,
Is quícum expositast gnáta. CH. (*aside to SYRVS*) Quid uolt síbi,
Syre, haec orátio? 615
- So. (*showing the ring to the nurse*) Quid est? ísne tibi uidétur?
Nv. (*confidently*) Dixi equidem, úbi me ostendisti,
ílico
Eum ésse. So. (*anxiously*) At ut satis cótemplata módo sis,
mea nutríc. Nv. Satis.
- 5 So. Abi núnciam intro, atque ílla si iam láuerit, mihi núntia. (*Exit*
NVTRIX *into CHREMES'S house.*)
Hic égo uirum interea ópperibor. Sy. (*aside to CHREMES*) Té
uolt : uideas quíd uelit.
Nescío quid tristis ést : non temerest : tímeo quid sit. CH. (*aside*
to SYRVS, contemptuously) Quid siet? 620
- Ne ista hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit.
- So. (*to CHREMES*) Ehem, mí uir. CH. Ehem, mea úxor. So. Te
ípsum quaéro. CH. Loquere quíd uelis.
- 10 So. (*hesitatingly*) Prímum hoc te oro, né quid credas me áduorsum
edictúm tuom
Fácere esse ausam. CH. (*contemptuously*) Vín me istuc tibi, etsi
íncredibilest, crédere?

- 625 Crédo. Sv. (*aside*) Nescio quíd peccati pórtat haec purgátio.
 So. Mémenistin me gráuidam et mihi te máxumo opere edicere,
 Sí puellam párerem, nolle tólli? CH. (*quickly*) Scio quíd féceris :
 Sástulisti. Sv. (*aside*) Sic est factum : dómína ego, erus damno
 aúctus est. 15
- So. Mínume ; sed erat híc Corinthia ánus haud impura : eí dedi
 630 Éxponendam. CH. (*throwing up his hands*) O Iúppiter, tantam
 ésse in animo inscítiam !
 So. (*anxiously*) Péríi : quíd ego féci? CH. Rogítas? So. (*terrified*)
 Sí peccaui, mí Chremes,
 Ínsciens feci. CH. (*scornfully*) Íd equidem ego, si tú neges,
 certó scio,
 Te ínscientem atque ímprudentem dícere ac facere ómnia : 20
 Tót peccata in hác re ostendis. nám iam primum, sí meum
 635 Ímperium exsequí uoluisses, ínteremptam opórtuit,
 Nón simulare mórtem uerbis, re ípsa spem uitaé dare.
 Át id omitto : mísericórdia, ánimus maternús : sino.
 Quám bene uero abs té prospectumst, quód uoluisti, cógíta : 25
 Némpe anu illi pródita abs te filiast planíssime,
 640 Pér te uel uti quaéstum faceret uél uti uenirét palam.
 Crédo, id cogitásti : ‘ quíduis sátis est, dum uiuát modo.’
 Quíd cum illis agás, qui neque ius néque bonum atque aequóm
 sciunt?
- Mélius peius, prósit obsit, níl uident nisi quód lubet. 30
 So. (*pleadingly*) Mí Chremes, peccaui, fateor : uíncor. nunc hoc te
 óbsecro,
 645 Quánto tuos est ánimus [natu] grauior, éo sis ignoscéntior,
 Vt meae stultitiae in iustitia tuá sit aliquid praésidi.
 CH. (*pompously*) Scílicet equidem ístuc factum ignóscam ; uerum,
 Sóstrata,
 Mále docet te méa facilitas multa. sed ístuc quídquid est, 35
 Quá hoc oceptumst caúsa, loquere. So. (*humbly*) Vt stúltae et
 míserae omnés sumus

Réligiosae, quom éxponendam dó illi, de digito ánulum 650
Détraho et eum díco ut una cúm puella expóneret :

Sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.

40 CH. Ístuc recte : cónseruasti te átque illam. So. Is hic est ánulus
(*showing the ring*).

CH. (*examining it*) Vnde habes? So. Quam BÁCCHIS secum addúxit
adulescéntulam, Sv. (*aside*) Hem,

Quíd illa narrat? So. éa lauatum dum ít, seruandum míhi
dedit. 655

Ánimum non aduórti primum ; séd postquam aspexi, ílícó

Cógnoui, ad te exilui. CH. Quid nunc súspicare aut ínuenis

45 De illa? So. Nesció, nisi ex ipsa quaéras, unde hunc hábuerit,
Sí potis est reperíri. Sv. (*aside*) Interii : plús spei uideo quám uolo :
Nóstrast, si ítast. CH. Vuitne illa, quóí tu dederas? So.
Néscio. 660

CH. Quíd renuntiáuit olim? So. Fécisse id quod iússeram.

CH. Nómen mulierís cedo quid sit, út quaeratur. So. Phíiltera.

50 Sv. (*aside*) Ípsast. mirum ní illa saluast ét ego perii. CH. (*going
towards his house*) Sóstrata,

Séquere hac me intro. So. (*following him*) Vt praeter spem
euénit ! quam timuí male,

Né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, Chremes ! 665

CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út uolt, si res nón sinit.

Núnc ita tempus fért, mí ut cupiam filiam : olim níl minus.

(CHREMES and SOSTRATA go into CHREMES'S house.)

SCENE 5.

SYRUS soliloquizes on the awkward turn that affairs have taken. After thinking of many plans, he finally hits upon one that seems to be satisfactory.

SYRVS

SERVVS

IV₂ Sv. (*soliloquizing*) Nisi me ánimus fallit múltum, haud multum a me
áberit infortúnium :

- Ita hác re in angustum óppido nunc meae coguntur cópiae ;
 670 Nisi áliquid uideo, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex.
 Nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere,
 Nil ést : triumpho, sí licet me látere tecto abscédere. 5
 Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito e faúcibus.
 (*thoughtfully*) Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de ínte-
 gro ineundást mihi.
- 675 Nil tám difficilest, quín quaerendo inuéstigari póssiet.
 Quid si hóc nunc sic incípíam? nil est. quíd, sic? tantundem égero.
 At sic opinor: nón potest. immo óptume. euge habeo óp-
 tumam. 10
 Retraham hércle opinor ídem illud ad me fúgituom argentúm
 tamen.

SCENE 6.

Enter CLINIA from CHREMES'S house. He is overjoyed.

CLINIA is delighted at finding that ANTIPHILA is CHREMES'S daughter. He is willing to do anything his father wishes. SYRUS begs him to remember his friend, and to keep CLITIPHO'S secret by keeping up the pretence that BACCHIS is his own mistress. To this end, BACCHIS is to be transferred to MENEDEMUS'S house. SYRUS recommends CLINIA to tell his father the whole truth, foreseeing that MENEDEMUS will tell CHREMES, but that neither will believe the story. Thus SYRUS can get the money for CLITIPHO, after which CLINIA can explain matters, and marry ANTIPHILA.

CLINIA
 ADVLESCENS

SYRVS
 SERVVS

- IV₃ CL. (*soliloquizing*) Nullá mihi res posthác potest iam intéruenire tánta,
 680 Quae mi aégritudinem ádferat : tanta haéc laetitia obórtast.
 Dedó patri me núnciam, ut frugálior sim quá m uolt.
 SY. (*aside*) Nil mé fefellit : cógnitast, quantum aúdio huius uérba.
 (*to CLINIA*) Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor. 5
 CL. O mí Syre, audisti óbsecro? SY. Quid ní? qui usque una adfúterim.
 685 CL. Quoiquam aéque audisti cómmode quicquam éuenisse? SY.
 Núlli.

CL. Atque ita me di ament, ut ego nunc non tam meapte causa
Laetor quam illius ; quam ego scio esse honore quouis dignam.

10 SY. Ita credo. sed nunc, Clinia, age, da te mihi uicissim ;
Nam amici quoque res est uidenda in tuto ut conlocetur,
Ne quid de amica nunc senex. CL. (*paying no attention to*
SYRUS) O Iuppiter ! SY. Quiesce. 690

CL. (*overjoyed*) Antiphila mea nubet mihi. SY. Sicne mi inter-
loquere ?

CL. Quid faciam ? Syre mi, gaudeo : fer me. SY. Fero hercle uero.

15 CL. Deorum uitam apti sumus. SY. (*turning away in disgust*) Frustra
operam opinor sumo.

CL. (*detaining him*) Loquere : audio. SY. (*impatiently*) At iam hoc
non agis. CL. Agam. SY. Videndumst, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur. 695

Nam si nunc a nobis abis et Bacchidem hic relinquis,
Senex resciscet filio esse amicam hanc Clitiphonis ;

20 Si abduxeris, celabitur, itidem ut celata adhuc est.

CL. (*impatiently*) At enim istoc nil est magis, Syre, meis nuptiis
aduorsum.

Nam quo ore appellabo patrem ? tenes quid dicam ? SY. Quid
ni ? 700

CL. Quid dicam ? quam causam adferam ? SY. Quin nolo mentiare :
Aperite ita ut res sese habet narrato. CL. (*astonished*) Quid ais ?
SY. Iubeo :

25 Illam te amare et uelle uxorem, hanc esse Clitiphonis.

CL. (*ironically*) Bonam atque iustam rem oppido imperas et factu
facilem.

Et scilicet iam me hoc uoles patrem exorare ut celet 705
Senem uostrum ? SY. (*quietly*) Immo ut recta uia rem narret
ordine omnem. CL. (*amazed*) Hem,

Satin sanus es aut sobrius ? tu quidem illum plane perdis.

30 [Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi.]

SY. (*soliloquizing and laughing to himself*) Huic equidem consilio
palmam do : hic me magnifice efero,

- 710 Quí uim tantam in me ét potestatem hábeam tantae astútiæ,
 Véra dicendo út eos ambos fállam : ut quom narrét senex
 Vóster nostro esse ístam amicam gnáti, non credlát tamen.
- CL. (*impatently*) Át enim spem istoc pácto rursus núptiarum omnem
 éripis ; 35
- Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón committet filiam.
- 715 (*sulkily*) Tú fors quid me fiat parui péndis, dum illi cónsulas.
- SY. (*losing his temper*) Quíd malum me aetátem censes uélle id ad-
 simulárier?
- Ūnus est diés, dum argentum erípío : pax : nil ámplius.
- CL. (*doubtfully*) Tántum sat habes? quíd tum quaeso, si hóc pater
 rescúerit? 40
- SY. (*contemptuously*) Quíd si redeo ad illos qui aiunt ‘quíd si nunc
 caelúm ruat?’
- 720 CL. (*hesitating*) Métno quíd agam. SY. Métnis? quasi non éa
 potestas sí tua,
 Quó uelis in témpore ut te exsóluas, rem faciás palam.
- CL. (*yielding*) Áge, age, traducátur Bacchis. SY. (*looking towards*
 CHREMES’S door) Óptume ipsa exít foras.

SCENE 7.

Enter from CHREMES’S house BACCHIS and her maid PHRYGIA. They do not see CLINIA and SYRUS at first.

BACCHIS thinks that SYRUS has deluded her by false promises. She therefore orders her maid to go to a suitor of hers, and to say that she will come to him. SYRUS convinces her of his good faith, but tells her that she must move to MENEDEMUS’S house, with all her attendants, in order to further his plans. She consents to this arrangement.

BACCHIS	CLINIA	SYRUS	DROMO	PHRYGIA
MERETRIX	ADVLESCENS	SERVI	II	ANCILLA

- IV₄ BA. (*to herself*) Satis pól proterue mé Syri promíssa huc induxérunt,
 Decém minas quas míhi dare pollícitust. quod si is núnc me
- 725 Decéperit, saepe óbsecrans me ut uéniam frustra uéniet ;

- Aut quóm uenturam díxero et constitúero, quom is cérte
 5 Renúntiarit, Clítipho quom in spé pendebit ánimi :
 Decípíam ac non ueniám, Syrus mihi térgo poenas péndet.
 CL. (*aside to SYRUS*) Satis scíte promittit tibi. SY. (*aside to CLINIA*)
 Atqui tu hánc iocari crédis?
 Faciét nisi caueo. BA. (*to herself*) Dórmíunt : ego pól istos
 commouébo. 730
 (*to PHRYGIA*) Mea Phrýgia, audisti, módo iste homo quam uíllam
 demonstráuit
 10 Charíni? PH. Audiui. BA. Próxumam esse huic fúndo ad dex-
 tram? PH. Mémini.
 BA. Currículo percurre : ápod eum milés Dionysia ágitat :
 SY. (*aside to CLINIA*) Quid incéptat? BA. Dic me hic óppido esse
 inuítam atque adseruári,
 Verum áliquo pacto uérba me his datúram esse et uentúram.
 (PHRYGIA *starts off*, L.) 735
 SY. (*aside*) Perii hércle. (*calling and running to BACCHIS*) Bacchis,
 máne, mane : quo míttis istam quaéso?
 15 Iube máneat. BA. (*to PHRYGIA*) I. SY. Quín ést paratum argén-
 tum. BA. Quín ego máneo. (PHRYGIA *returns*.)
 SY. Atquí iam dabitur. BA. Vt lubet. num ego ínsto? SY. At scin
 quid sódes?
 BA. Quid? SY. Tránseundumst núnc tibi huc ad Ménedemum et tua
 pómpa
 Eo tráducendast. BA. (*suspiciously*) Quám rem agis, scelus?
 SY. Égon? argentum cúdo, 740
 Quod tibi dem. BA. Dignam mé putas, quam inlúdas? SY.
 (*pleading*) Non est témere.
 20 BA. Etiámne tecum hic rés mihist? SY. Minumé : tuom tibi réddo.
 BA. Eátur. CL. Sequere hac. (CLINIA *and SYRUS go over to*
 MENEDEMUS'S door.) SY. (*calling*) Heús, Dromo.
 (DROMO *appears in the doorway*.) DR. Quis mé
 uolt? SY. (*to DROMO*) Syrus. DR. Quid ést rei?

SY. Ancillas omnis Baccidis traduce huc ad uos propere.

745 DR. Quam ob rem? SY. Ne quaeras: efferant quae secum huc attulerunt. (CLINIA and BACCHIS go into MENEDEMUS'S house. DROMO goes into CHREMES'S house. BACCHIS'S maids go across from CHREMES'S house to MENEDEMUS'S, carrying baggage. DROMO follows.)

(aside) Sperabit sumptum sibi senex leuatum esse harum abitu:
Ne ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni adportet. 25
(to DROMO) Tu nescies quod scis, Dromo, si sapias. DR. Mutum dices.

(Exit DROMO into MENEDEMUS'S house.)

ACT IV.

SCENE 1.

Enter CHREMES from his house.

CHREMES pities MENEDEMUS because BACCHIS has taken up her abode with him, but thinks that he will endure the infliction for a time, on account of his joy at his son's return. SYRUS tells CHREMES that CLINIA is making his father believe that BACCHIS is CLITIPHO'S mistress, while he himself pretends to be in love with ANTIPHILA, hoping to get money out of his father for wedding expenses. SYRUS advises CHREMES to feign consent to the marriage of CLINIA and ANTIPHILA. He refuses, but consents to pay BACCHIS a sum of money which SYRUS pretends is due her from ANTIPHILA'S foster-mother, and, to keep up the illusion (as he thinks) that she is CLITIPHO'S mistress, sends it to her by his son's hand.

CHREMES
SENE

SYRUS
SERVOS

IV₅ CH. (*soliloquizing and rubbing his hands*) Ita mé di amabunt, út
nunc Menedemí uicem

Miserét me, tantum déuenisse ad eúm mali. 750

Illáncine mulierem álere cum illa fámilia !

Etsí scio, hosce aliquód dies non séntiet :

5 Ita mágno desidério fuit ei filius.

Verum úbi uidebit tántos sibi sumptús domi

Cottídianos fieri nec fierí modum, 755

Optábit rursum ut ábeat ab se filius.

(*seeing SYRUS*) Syrum óptume eccum. Sy. (*aside*) Césso hunc
adorírí? CH. (*calling*) Syre. Sy. Hem.

10 CH. Quid ést? Sy. Te mi ipsum iám dudum optabám dari.

CH. Vidére egisse iám nescio quid cúm sene.

Sy. De illó quod dudum? dictum [ac] factum réddidi. 760

- CH. (*overjoyed*) Bonán fide? SV. Bona hércle. CH. (*delighted*) Non possúm pati,
 Quin tibi caput demúlceam: accede húc, Syre (SYRUS *approaches*):
 (*patting him on the head*) Faciám boni tibi áliquíd pro ista re,
 ác lubens. 15
- SV. At sí scias quam scíte in mentem uénerit.
- 765 CH. Vah, glóriare euénisse ex senténtia?
 SV. Non hércle uero: uérum dico. CH. Díc quid est?
 SV. Tui Clítiphonis ésse amicam hanc Báčhidem
 Menedémo dixit Clínia, et ea grátia 20
 Secum ádduxisse, né tu id persentisceres.
- 770 CH. (*chuckling*) Probé. SV. Dic sodes. CH. (*chuckling and rubbing his hands*) Nímium, inquam. SV. Immo sí scias.
 Sed pórró ausculta, quód superest falláciae:
 Sese ípse dicit tuám uidisse filiam;
 Eius síbi conplacitam fórmam, postquam aspéxerit; 25
 Hanc cúpere uxorem. CH. (*suddenly growing sober*) Módone
 quae inuentást? SV. Eam:
- 775 Et quídem iubebit pósci. CH. Quam ob rem istúc, Syre?
 Nam prórsum nihil intéllego. SV. Vah, tárdus es.
- CH. (*coldly*) Fortásse. SV. Argentum dábitur eí ad núptias,
 Aurum átque uestem quí . . . tenesne? CH. Cómparet? 30
 SV. Id ípsum. CH. (*decidedly*) At ego illi néque do neque despóndeo.
- 780 SV. (*innocently*) Non? quam ób rem? CH. (*angrily*) Quam ob rem?
 mé rogas? homini . . . ? SV. (*indifferently*) Vt lubet.
 Non égo dicebam in pérpetuom ut illam illí dares,
 Verum út simulares. CH. Nón meast simulátio:
 Ita tu ístaec tua miscéto, ne me admisceas. 35
 Egon quói daturus nón sum, ut ei despóndeam?
- 785 SV. (*pretending disappointment*) Credébam. CH. Minume. SV. (*regretfully*) Scíte poterat fieri;
 Et ego hóc, quia dudum tú tanto opere suáseras,

Eo coépi. CH. (*drily*) Credo. Sy. Céterum equidem istúc,
Chremes,

40 Aequí bonique fácio. CH. Atqui quam máxume
Volo té dare operam ut fiat, uerum aliá uia.

Sy. Fiát, quaeratur áliquid. sed illud quód tibi 790
Dixí de argento, quód ista debet BÁCchidi,
Id núnc reddendumst illi : neque tu scílicet

45 Illúc confugies : ' quíd mea ? num míhi datumst ?
Num iússi ? num illa oppígnerare filiam
Meám me inuito pótuit ? ' uerum illúd, Chremes, 795
Dicúnt : ' ius summum saépe summast málitia.'

CH. Haud fáciam. Sy. Immo aliis sí licet, tibi nón licet :

50 Omnés te in lauta *esse* ét bene *aucta ré* putant.

CH. (*flattered*) Quin égomet iam ad eam déferam. Sy. Immo filium
Iube pótius. CH. Quam ob rem ? Sy. Quía enim in eum sus-
píciost 800

Transláta amoris. CH. Quíd tum ? Sy. Quia uidébitur

Magis uéri simile id ésse, quom hic illí dabit ;

55 Et símul conficiam fácilis ego quód uolo.

(*looking off* L.) Ipse ádeo adest : abi, écfer argentum. CH. Éc-
fero.

(*Exit* CHREMES *into his house.*)

SCENE 2.

Enter CLITIPHO, L., *looking tired and angry.*

CLITIPHO returns in a state of great rage at SYRUS. He begins to rail at him, when SYRUS interrupts him, and tells him to receive, without betraying any surprise, the money which his father will give him for BACCHIS.

CLITIPHO
ADVLESCENS

SYRVS
SERVOS

IV 6 CL. (*soliloquizing*) Nullást tam facilis rés, quin difficilis siet, 805
Quom inuitus facias. uél me haec deambulátio,

- Quam nón laboriósá, ad languorém dedit.
 Nec quícquam magis nunc métuo quam ne dénuo
 Miser áliquo extrudar hinc, ne accedam ad BÁCchidem. 5
- 810 (seeing SYRUS) Vt té quidem di deaéque omnes quantúmst, Syre,
 Cum istóc inuento cúmque incepto pérduint !
 Huiús modi mi res sémper comminiscere,
 Vbi me éxcarnufices. Sv. Íbin hinc quo dignus es?
 Quam paéne tua me pérdidit próteruitas ! 10
- 815 CL. (sullenly) Vellem hércle factum, ita méritu's. Sv. (with an air
 of injured innocence) Meritus? quó modo?
 Ne me ístuc ex te priús audisse gaúdeo,
 Quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.
 CL. Quid ígitur dicam tibi uis? † abisti mihi
 Amícam adduxti, quám non licitumst tángere. 15
- 820 Sv. Iam nón sum iratus. séd scin ubi nunc sít tibi
 Tua BÁCchis? CL. Apud nos. Sv. Nón. CL. Vbi ergo? Sv.
 Apud Cliniam.
 CL. (starting) Períí. Sv. Bono animo es : iam árgentum ad eam déferes,
 Quod eí pollicitu's. CL. Gárris. unde? Sv. A tuó patre.
 CL. Ludís fortasse me? Sv. Ípsa re experíbere. 20
- 825 CL. (overjoyed) Ne ego hómo sum fortunátus: deamo té, Syre.
 (CHREMES'S door opens.)
 Sv. (hastily) Sed páter egreditur. cáue quícquam admirátus sis,
 Qua caúsa id fiat; óbsecundato ín loco;
 Quod imperabit fácito; loquitor paúcula.

SCENE 3.

CHREMES enters from his house, bringing a bag of money.

CHREMES gives the money to CLITIPHO, who is paralyzed with astonishment, but manages to get through the interview with SYRUS'S prompting. After they are gone, CHREMES soliloquizes on the expense which a daughter is to her father.

CHREMES
 SENEX

CLITIPHO
 ADVLESCENS

SYRUS
 SERVOS

- IV 7 CH. Vbi Clitipho hic est? Sy. (*aside to CLITIPHO*) 'Éccum me' inque.
 CL. Eccum híc tibi.
- CH. (*to SYRUS*) Quid rei ésset dixti huic? Sy. Dixi pleraque
 ómnia. 830
- CH. (*offering the money to CLITIPHO*) Cape hóc argentum ac défer. Sy.
 (*aside to CLITIPHO, impatiently*) I: quid stás, lapis?
 Quin áccipis? CL. (*taking the money*) Cedo sáne. Sy. (*starting
 towards MENEDEMUS'S door*) Sequere hac me ócius.
- 5 (*to CHREMES*) Tu hic nós, dum eximus, ínterea opperíbere ;
 Nam níl est illic quód moremur díutius. (*SYRUS goes into MENE-
 DEMUS'S house, followed by CLITIPHO.*)
- CH. (*soliloquizes*) Minás quidem iam decem habet a me filia, 835
 Quas pró alimentis ésse nunc ducó datas ;
 Hasce órnaméntis cónsequentur álterae ;
 10 Porro haéc talenta dótis adposcunt duo.
 Quam múlta iniusta ac práva fiunt móribus !
 Mihi núnc relictis rébus inueniúndus est 840
 Aliquís, labore inuénta mea quói dém bona.

SCENE 4.

Enter MENEDEMUS from his house.

MENEDEMUS comes to CHREMES, and asks ANTIPHILA in marriage for his son. CHREMES tells him that he is being imposed on, and what he believes to be the true state of affairs. MENEDEMUS believes him, but prefers to let CLINIA deceive him, rather than run the risk of losing his son again. CHREMES advises MENEDEMUS to pretend to consent to the match, and predicts that he will soon get enough of his son.

MENEDEMVS
 SENES

CHREMES
 II

- IV 8 ME. (*to CLINIA within*) Multo ómnium nunc mé fortunatíssimum
 Factúm puto esse, quóm te, gnate, intéllego
 Resipisse. CH. (*aside*) Vt errat ! ME. (*seeing CHREMES*) Te
 ípsum quaerebám, Chremes :
 Seruá, quod in te est, filium et me et fámiliam. 845

CH. Dic quíd uis faciam? ME. Inuénisti hodie filiam. 5

CH. (*smiling sarcastically*) Quid tum? ME. Hânc uxorem sibi dari uolt Clínia.

CH. (*contemptuously*) Quaesó quid tu hominis és? ME. Quid est?

CH. Iamne oblitus es,

Intér nos quid sit díctum de fallácia,

850 Vt eá uia abs te argéntum auferretúr? ME. Scio.

CH. Ea rés nunc agitur ípsa. ME. Quid narrás, Chremes? 10

Immo haéc quidem quae apúd me est, Clitiphónis est

Amíca : ita aiunt. CH. (*laughing*) Ét tu credis ómnia.

Et illum áiunt uelle uxórem, ut quom despónderim,

855 Des qui áurum ac uestem atque ália quae opus sunt cómparet.

ME. (*thoughtfully*) Id ést profecto : id amícae dabitur. CH.

(*laughing heartily*) Scílicet 15

Datúrur. ME. (*sadly*) Ah, frustra sum ígitur gauisús miser.

Quiduis tamen iam málo quam hunc amítttere.

Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chremes,

860 Ne séntiat me sénsisse atque aegré ferat?

CH. (*impatiently*) Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. ME. Sine : 20

Incéptumst : perfice hóc mi perpetuó, Chremes.

CH. Dic cónuenisse, egísse te de nuptiis.

ME. Dicám. quid deinde? CH. Mé facturum esse ómnia,

865 Generúm placere ; póstre mo etiam, si uoles,

Despónsam quoque esse dícito. ME. (*delighted*) Em, istuc uólueram. 25

CH. Tanto ócius te ut póscat et tu, id quód cupis,

Quam ocíssime ut des. ME. Cúpio. CH. Ne tu própédiam,

Vt istám rein uideo, istús obsaturábere.

870 Sed haéc uti sunt, caútím et paulatím dabis,

Si sápies. ME. Faciam. CH. Abi íntro : uide quid póstulet. 30

Ego dómi ero, si quid mé uoles. ME. Sané uolo.

Nam té scientem fáciam, quidquid égero.

(MENEDEMUS and CHREMES go into their respective houses.)

ACT V.

SCENE I.

Enter MENEDEMUS from his house, laughing to himself.

MENEDEMUS is delighted to find that his knowing friend CHREMES has been thoroughly taken in. He convinces CHREMES of the truth, that BACCHIS is really CLITIPHIO'S mistress. CHREMES is in a towering rage, while MENEDEMUS gives him back the advice which CHREMES had formerly given him. CHREMES consents to give ANTI-PHILA in marriage to CLINIA, with a dowry of two talents, but to frighten CLITIPHIO into giving up BACCHIS, he sends word that he will settle everything he possesses on his daughter; he vows vengeance on SYRUS.

MENEDEMVS
SENES

CHREMES
II

V₁ ME. Égo me non tam astútum neque tam perspícacem esse id scio ;
Séd hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór Chremes 875
Hóc mihi praestat : in me quiduis hárum rerum cónuenit,
Quaé sunt dicta in stúlto, caudex, stípes, asinus, plúmbeus ;
5 In illum nil potést : exsuperat eius stultitia haec ómnia. (*Enter*
CHREMES from his house.)

CH. (*to SOSRATA within*) Óhe, desiste inquám deos, uxor, grátulando obtúndere,

Túam esse inuentam gnátam ; nisi illos éx tuo ingenio iúdicas, 880
Út nil credas íntellegere, nisi idem dictumst céntiens.

(*aside*) Séd interim quid illíc iam dudum gnátus cessat cúm Syro?

10 ME. (*overhearing him*) Quós aís hominés, Chremes, cessáre? CH.
(*seeing MENEDEMUS*) Ehem, Menedeme, áduenis?

Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? ME. Ómnia.

CH. (*smiling*) Quid aít? ME. Gaudere ádeo coepit, quási qui cupiunt
núptias. 885

- CH. (*laughs*) Hábahae. ME. Quid risisti? CH. Serui uénere in
mentém Syri
Cálliditates. ME. Ítane? CH. (*chuckling*) Voltus quóque hom
inum fingit scelus.
- ME. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dicis? CH. Id. ME. Idem
istúc mihi 15
Vénit in mentém. CH. (*chuckling*) Veterator. ME. Mágis, si
magis noris, putes
- 890 Íta rem esse. CH. Ain tu? ME. Quín tu auscultá. CH. Máne
dum, hoc prius scire éxpeto,
Quíd perdideris. nam úbi desponsam núntiasti filio,
Cóntinuo iniecísse uerba tibi Dromonem scilicet,
Spónsae uestem aurum átque ancillas ópus esse: argentum út
dares. 20
- ME. Nón. CH. (*surprised*) Quid? non? ME. Non inquam. CH.
Neque ipse gnátus? ME. Nil prorsúm, Chremes.
- 895 Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónciantur núptiae.
CH. (*puzzled*) Míra narras. quíd Syrus meus? ne ís quidem quic-
quám? ME. Nihil.
- CH. (*thoughtfully*) Quam ób rem, nescio. ME. (*sarcastically*) Équi-
dem miror, qui ália tam plané scias.
Séd ille tuom quoqué Syrus *eisdem* míre finxit filium, 25
Út ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc Clíniae.
- 900 CH. Quid agit? ME. Mitto iam ósculari atque ámplexari: id níl puto.
CH. Quid est quod ampliús simuletur? ME. Váh. CH. Quid est?
ME. Audí modo.
- Ést mi in ultimis conclaue *hísce* aédibus quoddám retro:
Húc est intro látus lectus, uéstitimentis strátus est. 30
- CH. (*anxiously*) Quid postquam hoc est fáctum? ME. Dictum fác-
tum huc abiit Clítipho.
- 905 CH. Sólus? ME. Solus. CH. Tímeo. ME. Bacchis cónsecutast ílico.
CH. Sóla? ME. Sola. CH. Périi. ME. Vbi abiere íntro, operuere
óstium. CH. Hem,

- Clinia haec fieri uidebat? ME. Quid ni? mecum uná simul.
- 35 CH. (*despairingly*) Filist amica Baccchis: Menedeme, occidi.
 ME. Quam ob rem? CH. Decem dierum uix mi est familia.
 ME. (*ironically*) Quid? istuc times quod ille operam amico dat
 suo? 910
- CH. Immo quod amicae. ME. Si dat. CH. An dubium id tibist?
 Quemquamne animo tam comi esse aut leni putas,
 40 Qui se uidente amicam patiatur suam . . ?
 ME. (*ironically*) Quid ni? quo uerba facilius dentur mihi.
 CH. (*sadly*) Derides merito. mihi nunc ego susceuso: 915
 Quod res dedere, ubi possem persentiscere,
 Ni essem lapis! quae uidi! uae misero mihi!
 45 (*growing angry*) At ne illud haud inultum, si uiuó, ferent!
 Nam iam . . ME. Non tu te cohibes? non te respicis?
 Non tibi ego exempli satis sum? CH. Prae iracundia, 920
 Menedeme, non sum apud me. ME. Tene istuc loqui!
 Nonne id flagitiumst, te aliis consilium dare,
 50 Foris sapere, tibi non posse te auxiliariet?
 CH. (*despairingly*) Quid faciam? ME. (*enjoying his discomfiture*) Id
 quod me fecisse aiebás parum.
 Fac te patrem esse sentiat; fac ut audeat 925
 Tibi credere omnia, abs te petere et poscere,
 Ne quam aliam quaerat copiam ac te deserat.
- 55 CH. (*flying into a passion*) Immo abeat potius malo quouis gentium,
 Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
 Nam si illi pergo suppeditare sumptibus, 930
 Menedeme, mi illaec uero ad rastros res redit.
- ME. Quod incommoditates hac re accipies, nisi caues!
 60 Difficilem te esse ostendes et ignoscés tamen
 Post, et id ingratum. CH. (*distracted*) Ah nescis, quam doleam.
 ME. Ut lubet.
 Quid hoc quod rogo, ut illa nubat nostro? nisi quid est, 935
 Quod magis uis. CH. Immo et gener et adfines placent.

ME. Quid dótis dicam té dixisse filio? (CHREMES *is buried in thought.*)

Quid óbticuisti? CH. (*absently*) Dótis? ME. Ita dico. CH. Áh.

ME. (*reassuringly*) Chremes, 65

Ne quíd uereare, sí minus : nil nos dós mouet.

940 CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreuí satis;

Séd ita dictu opus ést, si me uis sáluom esse et rem et filium,

Mé mea omniá bona doti dírxisse illi. ME. (*amazed*) Quám rem agis?

CH. Íd mirari té simulato et illum hoc rogitató simul, 70

Quam ób rem id faciam. ME. (*puzzled*) Quín ego uero quam
ób rem id facias néscio.

945 CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et lascúia

Díffluit, retúndam, redigam, ut quó se uortat nésciat.

ME. Quíd agis? CH. Mitte : sine me in hac re gérere mihi morém.

ME. Sino :

Ítane uis? CH. Ita. ME. Fíat. CH. Ac iam úxórem ut accer-
sát paret. (*Exit MENEDEMUS.*) 75

Híc ita ut liberós est aequom díctis confutábitur.

950 Séd Syrum quidem égone si uiuo ádeo exornatúm dabo,

Ádeo depexum, út dum uiuat méminerit sempér mei ;

Quí sibi me pro dérídículo ac délectamentó putat.

Nón, ita me di amént, auderet fácere haec uiduae múlieri, 80

Quae ín me fecit.

SCENE 2.

Enter CLITIPHO and MENEDEMUS from the latter's house, talking together ; they are followed by SYRUS. CLITIPHO is much excited.

CLITIPHO has been informed of his father's threat of disinheriting him. When he remonstrates, CHREMES tells him that it is the only way of saving him from utter ruin; that, as he cannot take care of himself, he must be made dependent on his relatives. SYRUS interposes, but is warned by CHREMES not to mix himself in the affair.

CLITIPHO
ADVLESCENS

MENEDEMVS
SENES

CHREMES
11

SYRVS
SERVVS

- V₂ CL. Ítane tandem quaéso, Menedeme? út pater
 Tam ín breui spatio ómnem de me eiécerit animúm patris? 955
 Quód nam ob factum? quíd ego tantum scéleris admisí miser?
 Vólgo faciunt. ME. Scío tibi esse hoc gráuius multo ac dúrius,
 5 Quói fit; uerum ego haúd minus aegre pátiór, id qui nésocio
 Néc rationem cápío, nisi quod tibi bene ex animó uolo.
- CL. Híc patrem esse aiébas. ME. (*pointing*) Eccum. (MENEDEMUS
goes into his house.) CH. (*impressively*) Quid me
 incusas, Clítipho? 960
- Quíldquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiáe tuae.
 Vbi te uidi animo ésse omisso et suáua in praeséntia
 10 Quae éssent, prima habére neque consúlere in longitúdinem :
 Cépi rationem, út neque egeres néque ut haec posses pérdere,
 Vbi quói decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare, 965
 Ábii ad proxumúm tibi qui erat : eí commisi et crédidi.
 Íbi tuae stultitiáe semper érit praesídium, Clítipho,
 15 Víctus, uestitús, quo in tectum té receptes. CL. Eí míhi !
- CH. Sátius est quam te ípso herede haec póssidere Bácschidem.
 SY. (*aside*) Disperii : sceléstus quantas túrbas conciui ínciens ! 970
- CL. (*despairingly*) Émori cupió. CH. (*coldly*) Prius quaeso dísce,
 quid sit úuere.
 Vbi scies, si dísplicebit úta, tum istoc útitor.
- 20 SY. (*coming forward*) Ére, licetne? CH. (*shortly*) Lóquere. SY.
 At tuto. CH. (*sternly*) Lóquere. SY. Quae istast
 práuitas
 Quaeúe amentiást, quod peccaui égo, id obesse huic? CH.
 (*threateningly*) Ílicet.
- Ně te admisce : némo accusat, Síre, te : nec tu arám tibi 975
 Néc precatorém pararis. SY. Quid agis? CH. (*pointing to*
 CLITIPHO and SYRUS) Nil suscénseo
 Néc tibi nec tibi; nec uos est aéquom quod fació míhi.
 (CHREMES goes into his house.)

SCENE 2 (*Part Second*).

SYRUS advises CLITIPHO to ask if he is really the son of CIREMES and SOSTRATA. Their conduct seems too unnatural; if he really is their son, he will excite their pity. SYRUS himself takes refuge with MENEDEMUS.

CLITIPHO
ADVLESCENS

SYRVS
SERVOS

Sy. Ábiit? uah, rogásse uellem, CL. Quid? Sy. unde mi peterém
cibum: 25

Íta nos alienáuit. tibi iam esse ád sororem intéllego.

980 CL. Adeón rem rediisse, út periculum etiam á fame mihi sít, Syre!

Sy. Modo liceat uiuere, ést spes CL. (*eagerly*) Quae? Sy. (*shrugging his shoulders*) nos ésuriturós satis.

CL. (*impatiently*) Inrídes in re tánta neque me cónsilio quicquam ádiuuas!

Sy. Imino ét ibi nunc sum et úsque id egi dúdum, dum loquitúr
pater; 30

Et quántum ego intellégere possum, CL. (*impatiently*) Quid?
Sy. non aberit lóngius.

985 CL. (*eagerly*) Quid [id] érgo? Sy. Sic est: nón esse horum te ábitror.
CL. (*starting*) Quid istúc, Syre?

Satin sánus es? Sy. Ego dícam, quod mi in méntemst: tu díiú-dica.

Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio,

Quae própior esset, te indulgebant, tibi dabant; nunc filia 35

Postquámst inuenta uéra, inuentast caúsa qua te expéllerent.

990 CL. (*thoughtfully*) Est uéri simile. Sy. An tu ób peccatum hoc ésse
illum iratúm putas?

CL. Non ábitror. Sy. Nunc áliud specta: mátres omnes filiis

In péccato adiutrices, auxilio in paterna iniúria

Solent ésse: id non fit. CL. (*sadly*) Vérum dicis. quíd ergo
nunc faciám, Syre? 40

Sy. Suspícionem istánc ex illis quaére, rem profér palam.

995 Si nón est uerum, ad mísericordiam ámbos adducés cito;

Aut sc̄ibis quouis sis. CL. Récte suades : fáciam. (*He goes into
CHREMES'S house.*) SY. (*soliloquizes*) Sat recte hóc
mihī

45 In méntem uenit ; nám quam maxume huic uana haec suspíció
Erit, tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas.

Etiám háud scio an iam uxórem ducat : át Syro nil grátiae !
(*looking towards CHREMES'S door*) Quid hoc aútem? senex exít
foras : ego fúgio. adhuc quod fáctumst, 1000
Mirór non continuo [hunc] ábripi iusse : ad Menedemum hunc
pérgam.

Eum míhi precatorém paro ; seni nóstro nil fidei hábeo.
(*SYRUS runs into MENEDEMUS'S house.*)

SCENE 3.

Enter SOSTRATA and CHREMES, talking earnestly together.

SOSTRATA reasons with her husband about his conduct to CLITIPHO. CHREMES tells her
that there is no doubt that CLITIPHO is her son ; he has inherited all her bad qualities.

SOSTRATA
MVLIER

CHREMES
SENE

V₃ So. Profécto nisi caués tu homo, aliquid gnáto conficiés mali ;
Idque ádeo miror, quó modo
Tam inéptum quicquam tíbi uenire in méntem, mi uir, pó-
tuerit. 1005

CH. (*impatently*) [Oh,] Pérgin mulier ésse? nullamne égo rem um-
quam in uitá mea

5 Voluí, quin tu in ea ré mi fueris áduorsatrix, Sóstrata?
At sí rogem iam, quíd est quod peccem, aut quam ób rem hoc
facias : néscias,

In quá re nunc tam cónfidenter réstas, stulta. So. Égo néscio?

CH. (*hastily*) Immó scis potius, quám quidem redeat íntegrá eadem
orátio. So. Oh, 1010

Iníquos es, qui mé tacere dé re tanta póstules.

CH. Non póstulo iam : lóquere : nilo mínus ego hoc faciám tamen. 10
 So. Fácies? CH. Verum. So. Nón uides quantúm mali ex ea re
 éxcites?

Súbditum se súspicatur. CH. 'Súbditum' ain tu? So. Sic erit,
 1015 Mí uir. CH. Confítère? So. Au, te obsecro, istuc inimicís siet.
 Égon confítear meúm non esse filium, qui sít meus?

CH. Quid? métuis ne non, quóm uelis, conuíncas esse illúm tuom? 15
 So. Quod fliast inuénta? CH. (*sarcastically*) Non : sed quód [magis
 credundum siet

Id quod est consimilis moribus.

1020 Conuincas facile ex te natum ; nam] tui similis ést probe ;
 Nám illi nil uitíst relictum, quín sit idem itidém tibi.
 [Tum praeterea talem nisi tu nulla pareret filium.] 20
 (*with bitter irony*) Séd ipse egreditur, quám seuerus ! rém quom
 uideas, cénseas.

SCENE 4.

*Enter CLITIPHO from CHREMES'S house. He is very sad. He goes at once
 to his mother and addresses her earnestly.*

CLITIPHO begs his mother to tell him his parentage. CHREMES, appealed to by SOSTRATA,
 rebukes his son most severely, and finally leads him to acknowledge his misconduct.

CLITIPHO
 ADVLESCENS

SOSTRATA
 MVLIER

CHREMES
 SENEX

V₄ CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, quom égo uoluptatí tibi
 1025 Fúerim, dictus filius tuos uóstra uoluntate : óbsecro,
 Eíus ut meminerís atque inopis núnc te miserescát mei :
 Quód peto aut quod uólo, parentis meós ut conmonstrés mihi.
 So. (*tenderly*) Óbsecro, mi gnáte, ne istuc ín animum inducás tuom, 5
 Álienum esse té. CL. (*sadly*) Sum. So. (*distracted*) Miseram
 me, hócine quaesisti, óbsecro?
 1030 (*with great earnestness*) Íta mihi atque huic síis superstes, út ex
 me atque ex hoc nátus es ;

Ét caue posthac, sí me amas, umquam ístuc uerbum ex te aúdiam.

CH. (*sternly*) Ét ego, si me métuis, mores cáue in te esse istos séntiam.

10 CL. Quós? CH. (*angrily*) Si scire uís, ego dicam : gérró, iners, fraus, hélluo,

Gáneo, damnósus. crede, et nóstrum te esse crédito.

CL. Nón sunt haec paréntis dicta. CH. (*passionately*) Nón, si ex capite síis meo 1035

Nátus, item ut aúnt Mineruam esse éx Ioue, ea causá magis Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fieri.

15 SO. Dí istaec prohibeánt! CH. Deos nescio : égo, quod potero, sédulo.

Quaéris id quod habés, parentis ; quód abest non quaéris, patri Quó modo obsequáre et ut serues quód labore inuénierit. 1040

Nón mihi per fallácias addúcere ante oculós . . (*pausing*) pudet

Dícere hac praesénte uerbum túrpe ; at te id nulló modo

20 Fácere puduit. CL. (*penitently*) Éheu, quam nunc tótus displiceó mihi,

Quám pudet ! neque quód principium cápiam ad placandúm scio.

SCENE 5.

Enter MENEDEMUS from his house.

MENEDEMUS mediates between CHREMES and his son, who pleads for forgiveness.

CHREMES consents on condition that CLITIPHIO at once take a wife. After some reluctance he consents, and is forgiven. He then pleads for SYRUS, who is also pardoned.

MENEDEMUS
SENES

CHREMES
II

SOSTRATA
MVLIER

CLITIPHIO
ADVLESCENS

V₅ ME. (*soliloquizing*) Énim uero Chremés nimis grauiter crúciat adulescéntulum 1045

Nímisque inhumane : éxco ergo ut pácem conciliem. (*seeing the group*) óptume

- Ípsos uideo. CH. (*to MENEDEMUS*) Ehém, Menedeme, quór non accersí iubes
 Filiam et quod dótis dixi firmas? SO. (*pleadingly*) Mi uir, te
 óbsecro
 Né facias. CL. (*wringing his hands*) Pater, óbsecro mi ignóscas.
 ME. Da ueniám, Chremes : 5
- 1050 Síne te exorent. CH. Méa bona ut dem Báčchidi donó sciens?
 Nón faciam. ME. At id nos nón sinemus. CL. (*weeping*) Sí me
 uiuom uís, pater,
 Ígnosce. SO. (*persuasively*) Age, Chremés mi. ME. (*putting
 his hand on CHREMES'S shoulder*) Age quaeso, né
 tam offirma té, Chremes.
- CH. (*yielding*) Quíd istic? uideo nón licere ut cóeperam hoc pertén-
 dere.
 ME. (*approvingly, patting CHREMES on the back*) Fácis, ut te decét.
 CH. Ea lege hoc ádeo faciam, sí facit 10
- 1055 Quód ego hunc aequom cénseo. CL. (*eagerly*) Pater, ómnia
 faciam : ímpera.
 CH. Vxorem ut ducás. CL. (*thunderstruck*) Pater . . ! CH. Nil áudio.
 SO. Ad me récipio :
 Fáciet. CH. Nil etiam áudio ípsum. CL. (*hesitating*) Péríi.
 SO. An dubitas, Clítipho?
- CH. (*indifferently*) Ímmo utrum uolt. SO. Fáciet omnia. ME. (*to
 CLITIPHO*) Haéc dum incipias, grávia sunt,
 Dúmque ignores ; úbi cognoris, fáclia. CL. (*with an effort*)
 Faciám, pater. 15
- 1060 So. (*embracing him*) Gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam
 tu fáclie ames,
 Filiam Phanócratae nostri. CL. (*recoiling*) Rúfamne illam uír-
 ginem,
 Caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm, pater.
 CH. (*mockingly*) Heía, ut elegáns est ! credas ánimum ibi esse. SO.
 (*to CLITIPHO, persuasively*) Aliám dabo.

- 20 CL. Immo, quandoquidém ducendast, égomet habeo própemodum
Quám uolo. CH. (*approvingly*) Nunc laúdo, gnate. CL. Archó-
nidi huius filiam. 1065
- So. Sátis placet. CL. Pater, hóc nunc restat. CH. Quid? CL. Syro
ignoscás uolo,
Quaé mea causa fécit. CH. Fiat. CANTOR. (*to spectators*) Vós
ualete et plaúдите !
-

TABLE OF METRES.

1—174	iambic senarii;	Prol.; Act I, Sc. 1.
175	trochaic octonarius;	}
176	trochaic septenarius;	
177	trochaic octonarius;	
178	trochaic quaternarius catal.;	
179—180	trochaic septenarii;	} Act I, Sc. 2 and 3; II, Sc. 1.
181—186	iambic octonarii;	
187	trochaic septenarius;	
188—241	iambic octonarii;	
242—256	trochaic septenarii;	}
257—264	iambic octonarii;	
265—311	iambic senarii;	
312—339	trochaic septenarii;	
340—380	iambic senarii;	} Act II, Sc. 2.
381—397	trochaic septenarii;	
398—404	iambic octonarii;	
405—561	iambic senarii;	
562—563	trochaic octonarii;	}
564	trochaic septenarius;	
565	iambic octonarius;	
566	iambic quaternarius;	
567—569	trochaic octonarii;	}
570	trochaic septenarius;	
571	iambic octonarius;	
572	trochaic octonarius;	
573	trochaic septenarius;	} Act III, Sc. 3.
574	trochaic octonarius;	
575	trochaic septenarius;	
576—578	iambic octonarii;	
579	trochaic septenarius;	}
580—582	trochaic octonarii;	
583—584	trochaic septenarii;	
585—588	iambic octonarii;	
589—590	iambic senarii;	}
591—613	trochaic septenarii;	

614—622	iambic octonarii;	}	Act III, Sc. 4.
623—667	trochaic septenarii;		
668—678	iambic octonarii;	}	Act III, Sc. 5.
679—707	iambic septenarii;		
[708	iambic senarius;]	}	Act III, Sc. 6.
709—722	trochaic septenarii;		
723—748	iambic septenarii;	}	Act III, Sc. 7.
749—873	iambic senarii;		
874—907	trochaic septenarii;	}	Act IV, Sc. 1—4.
908—939	iambic senarii;		
940—979	trochaic septenarii;	}	Act V, Sc. 1 and 2.
980—999	iambic octonarii;		
1000—1002	iambic septenarii;	}	
1003	iambic octonarius;		
1004	iambic quaternarius;	}	
1005	iambic octonarius;		
1006	trochaic septenarius (?);	}	Act V, Sc. 3—5.
1007—1012	iambic octonarii;		
1013—1016	trochaic septenarii;	}	
1017, 1018/20	iambic octonarii;		
[1019	iambic quaternarius (?);]	}	
1020—1067	trochaic septenarii.		

P. TERENTI AFRI

ADELPHOE

Text, with Stage Directions

BY

HENRY PREBLE

LATE ASSISTANT PROFESSOR OF LATIN AND GREEK IN HARVARD COLLEGE

BOSTON, U.S.A.:

GINN & COMPANY, PUBLISHERS.

1900

Entered according to Act of Congress, in the year 1887, by
GINN & COMPANY,
in the Office of the Librarian of Congress, at Washington.

TYPOGRAPHY BY J. S. CUSHING & Co., BOSTON, U.S.A.

PRESSWORK BY GINN & Co., BOSTON, U.S.A.

PREFACE.

THIS play was annotated with stage directions for the convenience of one of my college classes. The text is that of Carl Dziatzko, Leipzig, 1881. I am much indebted to Professor J. B. Greenough and to Dr. H. N. Fowler for their kindness in the proof-reading.

H. PREBLE.

CAMBRIDGE, March 11, 1887.

P. TERENCE AFRI
ADELPHOE.

INCIPIT TERENCE ADELPHOE
GRAECA MENANDRI
ACTA LVDIS FVNERALIB.
L. AEMELIO PAVLO [QVOS] FECERE
Q. FABIVS MAXVMVS P. CORNELIVS AFRICANVS
EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO [L. HATILIVS PRAENESTINVS]
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI
TIBI SARRANIS TOTA
FACTA VI
M. CORNELIO CETHEGO L. ANICIO GALLO COS.

G. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Duós cum haberet Démea adulescéntulos,
Dat Mícioni frátri adoptandum Aéschinum,
Sed Ctésiphonem rétinet. hunc citharístriae
Lepóre captum súb duro ac tristí patre
Fratér celabat Aéschinus; famám rei, 5
Amórem in sese transférēbat; déniq̄ue
Fidícinam lenoni éripit. uitiáuerat
Eidem Aéschinus ciuem Átticam paupérculam °
Fidémq̄ue dederat hánc sibi uxorém fore.
Deméa iurgare, gráuit̄ ferre; móx tamen, 10
Vt uéritas patefácta est, ducit Aéschinus
Vitiátam, potitur Ctésipho citharístriam.

PERSONAE.

PROLOGVS.

MICIO (SENEX).

DEMEA (SENEX, brother of Micio).

SANNIO (LENO).

AESCHINUS (ADVLESCENS, son of Demea adopted by Micio).

(STORAX, PVER of Micio's).

SYRVS (SERVOS to Aeschinus).

(PARMENO, SERVOS to Aeschinus).

CTESIPHO (ADVLESCENS, son of Demea).

(BACCHIS, MERETRIX).

SOSTRATA (MVLIER, mother of Pamphila).

CANTHARA (NVTRIX to Pamphila).

GETA (SERVOS to Sostrata).

HEGIO (SENEX, relative of Sostrata).

[PAMPHILA] (VIRGO, daughter of Sostrata).

(DROMO), } (PVERI; belong to Micio's establishment).
(STEPHANIO), }

CANTOR.

NOTE. Storax, Parmeno, and Bacchis are silent characters; Pamphila speaks once behind the scenes; the Prologus and Cantor are not in the play proper.

PROLOGVS.

Postquám poëta sénsit scripturám suam
Ab iníquis obseruári et aduorsários
Rapere ín peiorem pártem quam acturí sumus
* * * * *
De se ípse indício erít, uos eritis iúdíces,
5 Laudín an uitio dúci id factum opórteat. 5
Synápothnescontes Díphili comoédiast ;
Eam Cómmorientis Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
Meretrícem in prima fábula ; eum Plautús locum
10 Relíquit integrum ; eum híc locum sumpsít sibi 10
In Adélphos, uerbum dé uerbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus nouam : pernóscite
Furtúmne factum exístumetis án locum
Reprénum, qui praetéritus neclegéntiast.
15 Nam quód isti dicunt máliuoli, homines nóbilis 15
Hunc ádiutare adsídueque una scríbere :
Quod illí maledictum uéhemens esse exístumant,
Eam laúdem hic ducit máxumam, quom illis placet,
Qui uóbis uniuórsis et populó placent,
20 Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio 20
Suo quisque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxpectetis árgumentum fábulae :
Senés qui primi uénient, ei partem áperient,
In agéndo partem osténdent. facite aequánimitas
* * * * *
25 Poétae ad scribendum aúgeat indústriam. 25

ACTVS I.

SCENE : *Street in Athens. Back of stage represents two adjoining houses. The larger, to the right of the spectators, belongs to MICIO, and has a large door near the centre of the stage and a smaller door to the right. The smaller house, to the left, is SOSTRATA'S, and has but one door. The street leads on the left to the harbor, on the right to the Forum (market-place, Agora); a lane, also on the right, but towards the rear, leads to the country. There is also a lane on the left. In the middle of the stage an altar.*

Enter MICIO from the front door of his house. Calls as he comes out.

- I 1 Storáx ! (*No answer. Soliloquizes.*) Non rediit hác nocte
a cena Aéschinus
Neque séruolorum quisquam, qui aduorsum íerant.
Profécto hoc uere dicunt : si absis úspiam
Aut ibi si cesses, éuenire ea sátius est,
5 Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat 30
Íráta, quam illa quae parentes própitii.
Vxór, si cesses, aút te amare cógitat
† Aut téte amari aut pótare atque animo óbsequi.
[Et tibi bene esse, sóli sibi quom sit male.]
10 Ego quía non rediit filius quae cógito ! 35
Quibus núnc sollicitor rébus ! ne aut ille álserit
Aut cécciderit *per tenebras ac* praefrégerit
Aliquíd. uah, quémquamne hominem in ánimo instituere
Paráre quod sit cárius quam ipse ést sibi !
15 Atque éx me hic natus nó n est, sed ex fratre ést meo. 40
Dissímili is studiost iam índé ab adulescéntia :

- Ego hánc clementem uítam urbanam atque ótium
 Secútus sum et, quod fórtunatum istí putant,
 Vxórem numquam habui. ille contra haec ómnia :
- 20 Ruri ágere uitam ; sémper parce ac dúriter 45
 Se habére ; uxorem dúxit ; nati filii
 Duo ; inde ego hunc maiórem adoptaui mihi :
 Edúxi a paruolo, hábui, amaui pró meo ;
 In eó me oblecto, sólum id est carúm mihi.
- 25 Ille út item contra me hábeat facio sédulo : 50
 Do, praétermitto, nón necesse habeo ómnia
 Pro meó iure agere ; póstremo, alii clánculum
 Patrés quae faciunt, quae fert adulescéntia,
 Ea né me celet cónsuefeci filium.
- 30 Nam qui mentiri aut fállere insuerit patrem, 55
Audácter tanto mágis audebit céteros.
 Pudóre et liberálitate líberos
 Retinére satius ésse credo quám metu.
 Haec frátri mecum nón conueniunt néque placent.
- 35 Venit ad me saepe clámans ‘ quid agis, Mício ? 60
 Quor pérdis adulescéntem nobis ? quór amat ?
 Quor pótat ? quor tu his rébus sumptum súggeris,
 Vestítu nimio indúlges ? nínium inéptus es.’
 Nimum ipse est durus praéter aequomque ét bonum,
- 40 Et érrat longe meá quidem senténtia, 65
 Qui impérium credat gráuius esse aut stábilis,
 Vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
 Mea síc est ratio et síc animum inducó meum :
 Maló coactus qui suom officiúm facit,
- 45 Dum id réscitum iri crédito, tantispér pauet ; 70
 Si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.
 Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit,
 Studet pár referre, praésens absensque ídem erit.
 Hoc pátriumst, potius cónsuefacere filium
- 50 Sua spónte recte fácere quam alienó metu ; 75
 Hoc páter ac dominus ínterest. hoc qui nequit,

Fateátur nescire imperare líberis.

Sed éstne hic ipsus, dé quo agebam? et cérte is est.

Nescío quid tristem uídeo : credo, iam út solet,

55 Iurgábit. (*Enter* DEMEA.) saluom te áduenire, Démea, 80
Gaudémus.

DEMEA, MICIO (SENES II).

I 2 DE. Ehem oportúne ; te ipsum quaérito.

MI. Quid trístis es? DE. Rogás me? ubi nobis Aéschinust?

(*pauses a moment*)

Sciés quid trístis égo sim. MI. (*aside to spectators*) Dixin
hóc fore?

(*to* DEMEA) Quid fécit? DE. Quid ille fécerit? quem
néque pudet

5 Quicquám nec metuit quémquam neque legém putat 85

Tenére se ullam. nam ílla quae antehac fácta sunt

Omítto ; modo quid désignauit? MI. Quíd nam id est?

DE. Forís ecfregit átque in aedis ínruit

Aliénas ; ipsum dóminum atque omnem fámiliam

10 Mulcáuit usque ad mórtem ; eripuit múlierem 90

Quam amábat ; clamant ómnes indignissime

Factum ésse. hoc adueniénti quod mihi, Mício,

Dixére ! in orest ómni populo. dénique,

Si cónferendum extrémumst, non fratrem uidet

15 Rei dáre operam, ruri ésse parcum ac sóbrium? 95

Nullum húius simile fáctum. haec quom illi, Micio,

Dicó, tibi dico ; tú illum corrupí sinis.

MI. Homine imperito númquam quicquam iniústiust,

Qui nísi quod ipse fécit nil rectúm putat.

20 DE. Quorsum ístuc? MI. Quia tu, Démea, haec male iúdi-

cas.

100

Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum

Scortári, neque potáre ; non est ; néque foris

Ecfringere. haec si néque ego neque tu fécimur,

Non síit egestas fácere nos ; tu núnc tibi

- 25 **Id** laúdi ducis, quód tum fecisti ínopia? **105**
 Iniúriumst ; nam si éssel unde id fieret,
 Facerémus, et tu illúm tuom, si essés homo,
 Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet,
 Potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
- 30 Aliéniore aetáte post facerét tamen. **110**
DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam.
 Non ést flagitium fácere haec adulescéntulum? **MI.** Ah,
 Auscúlta, ne me optúndas de hac re saépius :
 Tuom filium dedísti adoptandúm mihi ;
- 35 **Is** méus est factus : síquid peccat, Démea, **115**
 Mihí péccat ; ego illi máxumam partém fero.
 Obsónat, potat, ólet unguenta : dé meo ;
 Amat : dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum ;
 Vbi nón erit, fortásse excludetúr foras.
- 40 Forís ecfregit : réstituentur ; discidit **120**
 Vestém : resarciétur ; et — dis grátia —
 Est únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
 Postrémo aut desine aut cedo quemuis árbitrum :
 Te plúra in hac re péccare ostendam. **DE.** Eí mihi,
- 45 Pater ésse disce ab illis, qui ueré sciunt. **125**
MI. Natúra tu illi páter es, consiliis ego.
DE. Tun cónsiliis quicquam? **MI.** Áh, si pergis, ábiero.
DE. Sicíne agis? **MI.** An ego tótiens de eadem re aúdiam?
DE. Curaést mihi. **MI.** Et mihi cúraest. uerum, Démea,
- 50 Curémus aequam utérque partem : tu álterum, **130**
 Ego item álterum. nam ambós curare própemodum
 Repóscere illum est quém dedisti. **DE.** Ah, Mício.
MI. Mihí sic uidetur. **DE.** Quíd istic? tibi si istúc placet,
 Profúndat perdat péreat, nil ad me áttinet.
- 55 **Iam** sí uerbum unum pósthac ! **MI.** Rursum, Démea, **135**
 Írascere? **DE.** An non crédis? repeton quém dedi?
 Aegrést ; alienus nón sum ; si obsto . . em, désino.
 Vnúm uis curem : cúro. et est dis grátia,
 Quom ita út uolo est ; isté tuos ipse séntiet

60 Postérius. nolo in illum grauius dicere. (*Exit.*) 140
 Mi. (*soliloquizes*) Nec nil neque omnia haec sunt quae dicit
 tamen :

Non nil molesta haec sunt mihi, sed ostendere
 Me aegré pati illi nolui ; nam itást homo :
 Quom pláco, aduorsor sédulo et detérreo,
 65 Tamen uix humane pátitur ; uerum si aúgeam 145
 Aut étiam adiutor sim éius iracúndiae,
 Insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus
 Non nállam in hac re nóbis facit iniúriam :
 Quam hic nón amauit méretricem ? aut quoi nón dedit
 70 Aliquíd ? postremo núper (credo iam ónnum 150
 Taedébat) dixit uélle uxorem dúcere.
 Sperábam iam deféruisse adulescéntiam :
 Gaudébam. ecce autem de íntegro ; nisi quídquid est
 Volo scíre atque hominem cónuenire, si ápod forumst.
 (*Exit.*)

ACTVS II.

SANNIO *rushes in from the market-place v. pursuing* BACCHIS, *who is guarded by* AESCHINVS *and his slaves* (STORAX, PARMENO, &c.).

SANNIO (LENO). AESCHINVS (ADVLESCENS). PARMENO (SERVOS).
BACCHIS (MERETRIX).

II 1 SA. (*calls out in distress*) Óbsecro populáres, ferte mísero
atque innocéti auxiliúm : 155

Súbuenite inopi. AE. (*to* BACCHIS) Ótiose ; núnciam
ilico híc consiste.

Quíd respectas ? níl periclist : númquam, dum ego adero,
híc te tanget.

SA. (*threateningly*) Égo istam inuitis ómnibus.

5 AE. (*to* BACCHIS) Quamquam ést scelestus, nón committet
hódie umquam iterum ut uápulet.

SA. Aéschine, audi, né te ignarum fuisse dicas meórum
morum : 160

Léno ego sum. AE. Scio. SA. Át ita, ut usquam fuit
fide quisquam óptuma.

Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
Fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, égo meum
ius pérsequar,

10 Néque tu uerbis sólues umquam, quód mihi re male
féceris.

Nóui ego uostra haec 'nóllem factum ; dábitur ius iurán-
dum indignum 165

Te ésse iniuria hác', indignis quom égomet sim acceptús
modis.

AE. (*to* PARMENO) Ábi prae strenue ác foris aperi. SA. Cé-
terum hoc nílí facis ?

- Æ. (*to BACCHIS*) Í intro iam nunc tú. SA. Enim non
 sinam. Æ. (*to PARMENO*) Áccede
 illuc, Pármeno.
- 15 Nímium istuc abísti ; hic (*pointing to SANNIO*) propter
 hunc adsiste. (*PARMENO takes posi-
 tion by SANNIO.*) em, sic uolo.
 Caue núnciam oculos á meis oculis quóquam demoueás
 tuos, 170
 Ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala
 haéreat.
- SA. Istúc uolo ergo ipsum éxperiri. Æ. (*to PARMENO*) Em,
 sérua : (*to SANNIO*) omitte móluerem.
 (*PARMENO strikes SANNIO.*)
- SA. O indignum facinus ! Æ. Nísi caues, geminábit. (*PAR-
 MENO strikes again.*) SA. Ei miseró
 mihí !
- 20 Æ. Non innueram ; uerum in istam partem pótius peccató
 tamen.
 (*to BACCHIS*) I núnciam. (*BACCHIS and PARMENO go
 into the house.*) SA. Quid hóc reist ?
 regnumne, Aéschine, hic tu pós-
 sides ? 175
- Æ. Si póssiderem, ornátus esses éx tuis uirtútibus.
- SA. Quid tibi rei mecumst ? Æ. Níl. SA. Quid ? nostin
 quí sim ? Æ. Non desídero.
- SA. Tetigin tui quicquam ? Æ. Si áttigisses, férres infor-
 túnium.
- 25 SA. Qui tibi magis licét meam habere, pró qua ego argentúm
 dedi ?
 Respónde. Æ. Ante aedis nón fecisse erit mélius hic
 conúcium ; 180
 Nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere átque
 ibi
 Vsque ad necem operiére loris. SA. Lóris liber ? Æ.
 Síc erit.

- SA. O hóminem inpurum ! hicíne libertatem áiunt esse
aequam ómnibus?
- 30 AE. Si sátis iam debacchátus es, leno, aúdi si uis núnciam.
SA. Egon débacchatus sum aútem an tu in me? AE. Mítte
ista atque ad rém redi. 185
- SA. Quam rém? quo redeam? AE. Iámne me uis dícere
id quod ad te áttinet?
- SA. Cupio, aéqui modo aliquí. AE. (*to spectators*) Vah,
leno iníqua me non uólt loqui.
- SA. Lenó sum, perniciés communis, fáteor, adulescéntium,
35 Periúrus, pestis ; támen tibi a me núlla ortast iniúria.
AE. Nam hercle étiam hoc restat. SA. Ílluc quaeso rédi,
quo coepisti, Aéschine. 190
- AE. Minis uiginti tú illam emisti — quae res tibi uortát
male ! — ;
Argénti tantum dábitur. SA. Quid? si ego tibi illam
nolo uéndere,
Cogés me? AE. Minume. SA. Námque id metui. AE.
Néque uendundam cénseo,
- 40 Quae liberast ; nam ego líberali illam ádsero causá manu.
Nunc uíde utrum uis, argéntum accipere an caúsam
meditari tuam. 195
- Delibera hoc, dum ego rédeo, leno. (*AESCHINVS and
the slaves go into the house.*) SA.
(*soliloquizes*) Pró supreme Iúppiter,
Mínume miror qui ísanire occípiunt ex iniúria.
Dómo me eripuit, uérberauit ; me ínuito abduxít meam ;
45 Hómini misero plús quíngentos cólaphos infregít mihi.
Ób malefacta haec tántidem emptam póstulat sibi trá-
dier. 200
- Vérum enim quando béne promeruit, fiat ; suom ius
póstulat.
Áge iam cupio, sí modo argentum réddat. sed ego hoc
háriolor :
Vbí me dixeró dare tanti, téstis faciet íllico,

SA. Credo istuc melius esse; uerum ego nūquam adeo
astutūs fūi,

Quin quidquid possem mállem auferre pótius in prae-
séntia.

15 SV. Age nóui tuom animúm: quasi iam usquam tibi sint
uigintí minae,

Dum huic † óbsequare. praétereā autem te áiunt pro-
ficiscí Cyprum, SA. Em.

SV. Coemísse hinc quae illuc uéheres multa, náuem con-
ductam; hóc scio, 225

Animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris tamen, hóc
ages.

SA. Nusquám pedem. (*aside*) perii hércle; hac illi spe
hóc inceperunt. SV. (*aside*) Timet;

20 Iniéci scrupulum hómīni. SA. (*aside*) O scelera: illúd
uide,

Vt in ípso articulo opprésit. emptae múlieres
Complúres et item hinc ália quae portó Cyprum. 230

Nisi eo ad mercatum uénio, damnum máximumst.

Nunc si hóc omitto ac túm agam ubi illinc rédiero,

25 Nil ést; refrixerít res: 'nunc demúm uenis?

Quor pássu's? ubi eras?' út sit satius pérdere

Quam aut núnc manere tám diu aut tum pérsequi. 235

SV. Iamne énumerasti id quód ad te ređiturúm putes?

SA. Hocíne illo dignumst? hócíne incipere Aéschinum,

30 Per opprésionem ut hánc mi eripere póstulet?

SV. (*aside*) Labáscit. (*to SANNIO*) unum hoc hábeo; uide
si sátis placet:

Potiús quam uenias in periculum, Sánnio, 240

Seruésne an perdas tótum, diuiduóm face;

Minás decem conrádet alicunde. SA. Eí mihi,

35 Etiám de sorte núnc uenio in dubiúm miser?

Pudét nil? omnis déntis labefecit mihi,

Praétereā colaphis túber est totúm caput; 245

Etiám insuper defraúdat? nusquam abeo. SV. Út lubet:

Numquid uis quin abeam? SA. Immo hercle hoc
quaesó, Syre :

- 40 Vt ut haec sunt acta, potius quam litis sequar,
Meum mihi reddatur, saltem quanti emptast, Syre.
Scio te non usum antehac amicitia mea : 250
Memorem me dices esse et gratum. Sy. Sedulo
Faciám. sed Ctesiphonem uideo ; laetus est
45 De amica. SA. Quid quod te oro? Sy. Paulisper mane.

Enter CTESIPHO from the country. r.

CTESIPHO (ADVLESCENS). SANNIO (LENO). SYRVS (SERVVS).

- II 3 CT. (*soliloquizes, not noticing the others*) Abs quibus homine,
quomst opus, beneficium accipere
gaudeas ;
Verum enim uero id demum iuuat, si quem aequomst
facere is bene facit. 255
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certo scio,
Numquam ita magnifice quicquam dicam, id uirtus quin
superet tua.
5 Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praeci-
pam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis
principem.
SV. O Ctésipho! CT. O Syre, Aeschinus ubist? SV. Ellum,
te expectat domi. CT. Hem. 260
SV. Quid est? CT. Quid sit? illius opera, Syre, nunc uuo :
festiuom caput,
Qui quom omnia sibi post putauit esse prae meo com-
modo,
10 Maledicta, famam, meum laborem et peccatum in se
transtulit.
Nil pote supra. quid nam foris crepuit? SV. Mane,
mane ipse exit foras.

Enter AESCHINVS from the house.

AESCHINVS, CTESIPHO (ADVLESCENTES II). SYRVS (SERVVS).
SANNIO (LENO).

- II 4 AE. (*as he comes out*) Vbist ille sacrilegus? SA. (*aside*)
Me quaerit. numquid nam cefert?
occidi; 265
- Nil uideo. AE. (*to CTESIPHO*) Ehem opportune; te
ipsum quaero. quid fit, Ctésipho?
In tústost omnis res; omitte uero tristitiém tuam.
- CT. Ego illam hércle uero omítto, qui quidem te hábeam
fratrem: o mi Aéschine,
- 5 O mí germane! ah, uéreor coram in ós te laudare
ámplius,
Ne id ádsentandi mágis quam quo habeam grátum
facere existumes. 270
- AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos,
Ctésipho.
Hoc míhi dolet, nos séro rescisse ét *rem* paene in eúm
locum
Redisse, ut si omnes cúperent tibi nil pössent auxiliárier.
- 10 CT. Pudébat. AE. Ah, stultítia istaec, nón pudor. tam ob
páruolam
Rem paéne e patria! túrpe dictu; deós quaeso ut istaec
próhibeant. 275
- CT. Peccáui. AE. (*to SYRVS*) Quid aít tándem nobis Sánnio?
SY. Iam mítis est.
- AE. Ego ád forum ibo, ut húnce absoluam; tu *i* íntro ad illam,
Ctésipho.
- SA. Syre, ínta. SY. Eamus; námque hic properat ín Cy-
prum. SA. *Non* tám quidem,
- 15 Quam uís; etiam maneo ótiosus híc. SY. Reddetur;
né time.
- SA. At ut ómne reddat. SY. Ómne reddet; táce modo ac
sequere hác. SA. Sequor. 280

Ct. Heus heús, Syre. Sy. Quid est? Ct. Óbsecro te hercle,
 hóminem istum inpuríssimum
 Quam príimum absolutóte, ne, si mágis iritatús siet,
 Aliqua ád patrem hoc permánet atque ego túm perpetuo
 périerim.

20 Sy. Non fiet, bono ánimo és; tu cum illa te íntus oblecta
 ínterim

Et léctulos iube stérni nobis ét parari cétera. 285

Ego íám transacta ré conuortam mé domum cum obsónio.

Ct. Ita quaéso. quando hoc béne successit, hilare hunc
 sumamús diem.

(*Exeunt.*)

ACTVS III.

Enter from SOSTRATA'S house SOSTRATA and CANTHARA talking.

SOSTRATA (MVLIER). CANTHARA (ANVS).

III So. Óbsecro, mea nútrix, quid nunc fiet? CA. Quid fiát
1 rogas?

Recte édepol, spero. So. Módo dolores, méa tu, occi-
piunt prímulum.

CA. Iam núnc times, quasi númquam adfuersis, númquam
tute pépereris? 290

So. Miserám me, neminem hábeo, solae súmus; Geta autem
hic nón adest;

5 Néc quem ad obstetrícem mittam, néc qui accersat
Aéschinum.

CA. Pól is quidem iam hic áderit; nam numquam únun
intermittit diem,

Quin sémper ueniat. So. Sólus mearum míseriarumst
rémedium.

CA. É re nata mélius fieri haud pótuit quam factúmst, era, 295
Quándo uitium oblátumst, quod ad illum áttinet potíssu-
mum,

10 Tálem, tali *ingénio* atque animo, nátum ex tanta fámilia.

So. Íta pol est ut dícis: saluos nóbis deos quaeso út siet.

Enter GETA from market-place, r.

GETA (SERVOS). SOSTRATA (MVLIER). CANTHARA (ANVS).

III GE. (*soliloquizes, not seeing the others*) Nunc illud est, quom,
2 si ómnia omnes súa consilia cónferant

Atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nil ádferant, 300

Quod míhique eraeque filiaeque erilist. uae miseró mihi.

- Tot rés repente circumuallant se, únde emergi nón potest :
- 6 Vis egestas iniustitia sólitudo infámia.
Hócine saeculum ! o scélera, o genera sácrilega, o hominem ínpium,
- So. (*aside, seeing GETA, but not hearing what he says*) Me míseram, quid namst quód sic uideo tímídum et properantém Getam ? 305
- GE. (*still soliloquizing*) Quem néque fides neque iús iurandum néque illum misericórdia Représsit neque refléxit neque quod pártus instabát prope,
- 10 Quoi míserae indigne pér uim uitium obtúlerat. So. (*aside*) Non intéllego Satis quae loquitur. CA. (*sotto voce to SOSTRATA*) Própius obsecro áccedamus, Sóstrata. GE. (*still soliloquizes*) Ah Me míserum, uix sum cómpos animi, ita árdeo iracúndia. 310 Nil ést quod malim quam íllam totam fámiliam dari mi óbuíam, Vt ego hánc iram in eos éuomam omnem, dum aégritudo haec ést recens.
- 15 [Satis mihi id habeam supplici, dum illos ulciscar modo.] Seni ánimam primum extínguerem ípsi, qui íllud próduxít scelus ; Tum autém Syrum impulsórem, uah, quibus íllum lace-rarém modis ! 315 Sublímez médium arríperem et capite prómum in terra státuerem, Vt cérebro dispergát uiam.
- 20 Ádulescenti ípsi ériperem oculos, póst haec praecipitém darem. Céteros ruerem ágerem raperem túnderem et prostér-nerem.

- Sed cesso eram hoc malo inperitri prope? (*Moves towards SOSTRATA'S house.*) So. (*to CANTHARA*) Reuocemus. (*calls*) Geta. GE. (*not looking or stopping*) Hem, 320
- Quisquis es, sine me. So. Ego sum Sostrata. GE. (*turning*) Vbi east? (*seeing her*) te ipsam quaerito,
- Te exspecto; oppido oportune te obtulisti mi obuiam. (*goes on, panting for breath*) Era — So. Quid est? quid trepidas? GE. Ei mi! CA. Quid festinas, mi Geta?
- Animam recipe. GE. prorsus — So. Quid istuc 'prorsus' ergost? GE. periiimus.
- Actumst. So. Eloquere, obsecro te, quid fit? GE. Iam — So. Quid 'iam', Geta? 325
- GE. Aeschinus — So. Quid is ergo? GE. alienus est ab nostra familia. So. Hem,
- Perii. qua re? GE. Amare coepit aliam. So. Vae miserae mihi.
- 30 GE. Neque id occulte fert, ab lenone ipsus eripuit palam. So. Satine hoc certumst? GE. Certum. hisce oculis ego met uidi, Sostrata. So. Ah Me miseram. quid iam credas? aut quoi credas? nostrumne Aeschinum! 330
- Nostram uitam omnium in quo nostrae spes opesque omnes sitae Erant! qui sine hac iurabat se unum nunquam uicturum diem!
- 35 Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris! Ita obsecraturum, ut liceret hanc se uxorem ducere!
- GE. Era, lacrimas mitte ac potius quod ad hanc rem opus est porro prospice: 335
- Patiamur an narremus quoipiam? CA. Au au, mi homo, sanum es?

An hoc próferendum tibi uidetur úsquam? GE. Mi quidem nón placet.

40 Iam primum illum alieno ánimo a nobis esse res ipsa indicat.

Nunc si hoc palam próferimus, ille infitias ibit, sát scio :
Tua fama et gnatae uita in dubium ueniet. tum si
máxume 340

Fateatur, quom amet aliam, non est útile hanc illi dari.
Quaprópter quoquo pacto tacitost ópus. So. Ah mi-
nume géntium :

45 Non fáciam. GE. Quid ages? So. Próferam. CA.
Hem, mea Sóstrata, uide quám rem
agas.

So. Peióre res locó non potis est esse quam in quo núnc
sitast.

Primum indotatast ; tím praeterea, quae secunda ei dós
erat, 345

Periit : pro uirginé dari nuptum nón potest. hoc réli-
cuomst :

Si infitias ibit, téstis mecum est ánulus quem amiserat.

50 Postrémo quando ego cónscia mihi sum, á me culpam
esse hánc procul,

Neque prétium neque rem ullam intercessisse illa aut
me indignám, Geta,

Expériar. GE. Quid istic? cédo, ut melius dicis. So.
Tu quantúm potest, 350

Abi atque Hégioni cógnato huius rem énarrato omnem
órdine ;

Nam is nóstro Simuló fuit summus ét nos coluit
máxume.

65 GE. Nam hercle álius nemo respicit nos. (*Exit.*) So. Pró-
pere tu, mea Cánthara,

Curre, óbstericem accérse, ut quom opus sit ne in mora
nobis siet. (*Exeunt.*)

DEMEA (SENEX). SYRVS (SERVOS).

Enter DEMEA from country, r.

III DE. (*soliloquizes*) Dispérii ! Ctesiphónem audiui filium 355

3 Vná fuisse in ráptione cum Aéschino.

Id mísero restat míhi mali, si illúm potest,

Qui aliquoí reist etiam, eum ád nequitiem addúcere.

5 Vbi ego illum quaeram? crédo abductum in gáneum

Aliquó ; persuasit ille inpurus, sát scio. (*Enter SYRVS*

from market-place, r., accompanied

by DROMO and STEPHANIO.) 360

Sed eccúm Syrum ire uídeo ; iam hinc scibo úbi siet.

Atque hércle hic de grege illost : si me sénserit

Eum quaéritare, núnquam dicet cárnufex.

10 Non óstendam id me uélle. SY. (*to his companions, not*

seeing DEMEA) Omnem rem módo

seni

Quo pácto haberet énarramus órdine : 365

Nil quícquam uidi laétius. DE. (*aside*) Pro Iúppiter,

Hominís stultitiam ! SY. (*to his companions*) Cónlau-

dauit filium ;

Míhi, qui id dedissem cónsilium, egit grátias.

15 DE. (*aside*) Disrúmpor. SY. (*still to his companions*) Ar-

gentum ádnumerauit ilico ;

Dedit praeterea in sumpum dimidiúm minae ; 370

Id dístributum sáne est ex senténtia. DE. (*aside*) Hem,

Huic mándes, siquid récte curatúm uelis.

SY. (*sees DEMEA*) Ehem Démea, haud aspéxeram te. quíd

agitur?

20 DE. Quid agátur? uostram néqueo mirari satis

Ratiónem. SY. Est herele inépta, ne dicám dolo, 375

Absúrda. (*to DROMO*) pisces céteros purgá, Dromo ;

Gongrum ístum maxumum in aqua sinito lúdere

Tántisper ; ubi ego rédiero, exossábitur ;

- 25 Prius nolo. DE. (*exclaims indignantly*) Haecine flagitia! Sy. Mi quidem non placent,
Et clamo saepe. (*to STEPHANIO*) salsamenta haec,
Stéphanio, 380
Fac mácerentur púlchre. DE. Di uostrám fidem,
Vtrúm studione id sibi habet an laudí putat.
Fore, sí perdidit gnátum? uae miseró mihi.
- 30 Vidére uideor iám diem illum, quom hinc egens
Profúgiat aliquo militatum. Sy. O Démea, 385
Istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
Vidére, sed etiam illa quae futúra sunt
Prospícere. DE. Quid? istaec iám penes uos psáltríast?
- 35 Sy. Ellam íntus. DE. Eho, an domist habiturus? Sy. Crédo,
ut est
Deméntia. DE. Haecin fieri! Sy. Inepta lénitas 390
Patris ét facilitás práua. DE. Fratris mé quidem
Pudét pigetque. Sy. Nímium inter uos, Démea, —
Non quía ades praesens díco hoc — pernínium ínter est.
- 40 Tu, cuántus quantu's, níl nisi sapiéntia es,
Ille sómniúm. *num* sínereš uero illúm tuom 395
Facere haéc? DE. Sínereš illum? aut nón sex totis
ménsibus
Prius ólfecissem, quám ille quicquam cóeperet?
Sy. Vigilántiam tuam tú mihi narras? DE. Sic siet
- 45 Modo ut núnc est, quaeso. Sy. Vt quisque suom uolt
ésse, itast.
DE. Quid eúm? uidistin hódie? Sy. Tuomne filium? 400
(*aside*) Abigam húnc rus. (*to DEMA*) iam dudum áli-
quid ruri agere árbítror.
- DE. Satin scís ibi esse? Sy. Oh, qui égomet produxi. DE.
Óptumest;
Metuí ne haereret híc. Sy. Atque iratum ádmodum.
- 50 DE. Quid aútem? Sy. Adortust iúrgio fratrem ápuđ forum
De psáltria istac. DE. Aín uero? Sy. Ah, níl réti-
cuit. 405

- Nam ut númerabatur fórte argentum, intéruenit
 Homo de ínprouiso ; coépit clamare ‘ o Aéschine,
 Haecíne flagítia fácere te ! haec te admíttere
 55 Indígna genere nóstro !’ DE. (*joyfully, to himself*) Oh,
 lacrumo gaúdio.
 SY. ‘ Non tu hóc argentum pérdis, sed uitám tuam.’ 410
 DE. Saluós sit. spero, est símilis maiorúm suom. SY. Hui.
 DE. Syre, praéceptorum plénust istòrum ille. SY. Phy.
 Domi hábuit unde dísceret. DE. Fit sédulo :
 60 Nil praétermitto ; cónsuefacio ; déniqúe
 Inspícere tamquam in spéculum in uítas omnium 415
 Iubeo átque ex aliis súmere exemplúm sibi.
 (*as if admonishing his son*) ‘ Hoc fácito.’ SY. Recte
 sáne. DE. (*as before*) ‘ Hoc fugito.’
 SY. Cállide.
 DE. (*as before*) ‘ Hoc laúdist.’ SY. Istaec rés est. DE. (*as
 before*) ‘ Hoc uitió datur.’
 65 SY. Probíssime. DE. Porro autem . . SY. Non hercle ótiumst
 Nunc mi aúscultandi. píscis ex senténtia 420
 Nactús sum ; ei mihi ne córrumpantur caútiost ;
 Nam id nóbis tam flagítiumst quam illa, Démea,
 Non fácere uobis, quae módo dixi ; et quód queo
 70 Conséruis ad eundem ístunc praecipió modum :
 (*imitating DEMEA*) ‘ Hoc sálsustum, hoc adústumst, hoc
 lautúmst parum ; 425
 Illúd recte, iterum síc memento.’ (*resuming the conver-
 sational tone*) sédulo
 Moneó, quae possum pró mea sapiéntia ;
 (*again in DEMEA’S manner*) Postrémo tamquam in spécu-
 lum in patinas, Démea,
 75 Inspícere iubeo et móneo quid factó úsus sit.
 (*resuming natural tone*) Inépta hacc esse, nós quae faci-
 mus, séntio ; 430
 Verúm quid facias ? út homost, ita morém geras.
 Numquid uis ? DE. Mentem uóbis meliorém dari.

- Sv. Tu rús hinc íbis? DE. Récta. Sv. (*sotto voce, as he goes off*) Nam quid tu híc agas,
- 80 Vbi síquid bene praecipias, nemo obtémperet? (*Exit.*)
DE. (*soliloquizes as he begins to move off*) Ego uéro hinc
abeo, quándo is, quam ob rem huc
uénéram, 435
- Rus ábiit. illum cúro unum, ille ad me áttinet ;
Quando íta uolt frater, de ístoc ipse uíderit.
(*seeing HEGIO r. in road from market-place*) Sed quis
illic est, quem uídeo procul? estne
Hégio
- 85 Tribúlis noster? sí satis cerno, is est hércle : uah,
Homo amícus nobis iam índe a puero. dí boni, 440
Ne illíus modi iam mágna nobis cíuium
Penúriast antiqúua uirtute ác fide.
Haud cíto mali quid órtum ex hoc sit públíce.
- 90 Quam gaúdeo ! ubi etiam húius generis réliquías
Restáre uideo, uíuere etiam núnc lubet. 445
Oppériar hominem híc, út salutem et cónloquar.

Enter HEGIO and GETA, talking, without observing DEMEA.

HEGIO, DEMEA (SENES II). GETA (SERVOS).

[PAMPHILA] (VIRGO).

- III HE. Pro di immortales, fácinus indignúm, Geta,
4 Quod nárras ! GE. Sic est fáctum. HE. Ex illan fámilia
Tam inliberale fácinus esse órtum ! o Aéschine,
Pol haúd paternum ístuc dedisti. DE. (*aside*) Vide-
licet 450
- 5 De psáltria hac audíuit ; id illi núnc dolet
Aliéno, pater eius níli pendit. eí mihi,
Vtinam híc prope adsít álicubi atque haec aúdiat.
HE. (*continuing to GETA*) Nisi fácient quae illos aéquomst,
haud sic aúferent.

- GE. In té spes omnis, Hégio, nobis sitast : 455
 10 Te solum habemus, tú es patronus, tú pater ;
 Illé tibi moriens nós commendauit senex ;
 Si déseris tu, périimus. HE. Caue dixeris :
 Neque fáciam neque me sátis pie posse árbitor.
- DE. (*aside*) Adíbo. (*greet*s HEGIO) saluere Hégionem plú-
 rimum 460
- 15 Iubeo. HE. Óh, te quaerebam ípsum ; salue, Démea.
- DE. Quid áútem? HE. Maior filius tuos Aéschinus,
 Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
 Neque liberalis fúnctus officiúmst uiri.
- DE. Quid istúc est? HE. Nostrum amícum noras Símu-
 lum 465
- 20 Aequálem? DE. Quid ní? HE. Filiam eius uírginem
 Vitiáuit. DE. Hem. HE. Mane ; nón dum audisti,
 Démea,
 Quod ést grauissimum. DE. An quicquam est etiam
 ámplius?
- HE. Vero ámplius ; nam hoc quídem ferundum aliquó mo-
 dost :
- Persuásit nox amór uinum adulescéntia : 470
- 25 Humánumst. ubi scit fáctum, ad matrem uírginis
 Venit ípsus ultro lácrumans orans óbsecrans
 Fidém dans, iurans sé illam ducturúm domum.
 Ignótumst, tacitumst, créditoíst. uirgo éx eo
 Compréssu grauida fáctast (*mensis decumus est*) ; 475
- 30 Ille bónus uir nobis psáltriam, si díis placet,
 Paráuít, quicum uíuat ; illam déserit.
- DE. Pro cérton tu istaec dícis? HE. Mater uírginis
 In médiost, ipsa uírgo, res ipsa, (*pointing to GETA*) híc
 Geta
- Praetérea, ut captus ést seruorum, nón malus 480
- 35 Neque inérs ; alit illas, solum omnem fámiliam
 Susténtat. hunc abdúce, uinci, quaére rem.
- GE. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea.

Postremo non negabit : coram ipsúm cedo.

DE. (*aside, troubled*) Pudét ; nec quid agam néque quid huic
respóndeam 485

40 Sció. PA. (*from behind the scenes, in SOSTRATA'S house*)
Miseram me, dífferor dolóribus.

Iunó Lucina, fér opem ; serua me óbsecro. HE. Hem,
Num nam illa quaeso párturit? GE. Certe, Héegio.

DE. Hem.

HE. Illaéc fidem nunc uóstram inplorat, Démea :

Quod uós uis cogit, íd uoluntate ínpetret. 490

45 Haec prínum ut fiant deós quaeso ut uobís decet.

Sin áliter animus uóster est, ego, Démea,

Summá ui defendam hánc atque illum mórtuom.

Cognátus mihi erat ; úna a pueris páruolis

Sumus éducti ; una sémper militiae ét domi 495

50 Fuimús ; paupertatem úna pertulimús grauem.

Quaprópter nitar, fáciam, experiar, déniqúe

Animám relinquam pótius quam illas déseram.

53 Quid míhi respondes? DE. Frátrem conueniam, Héegio.

55 HE. Sed, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites : 500

Quam uós facillume ágitis, quam estis máxume

Poténtes dites fórtunati nóbiles,

Tam máxume uos aéquo animo aequa nóscere

Opórtet, si uos uóltis perhiberí probos.

60 DE. Redíto ; fient quae fieri aequomst ómnia. 505

HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.

(HEGIO *and* GETA *go into* SOSTRATA'S)

DE. (*soliloquizes*) Non me índicente haec fiunt. utinam hic
sít modo

Défunctum ! uerum nímia illaéc licéntia

Profécto euadet ín aliquod magnúm malum.

65 Ibo ác requiram frátrem, ut in eum haec éuomam. 510

(*Exit.*)

HEGIO *comes out of* SOSTRATA'S, *talking to her within.*

HEGIO (SENEX).

III Bono ánimo fac sis, Sóstrata, et istam quód potes
5 Fac cónsolere. ego Micionem, si ápuđ forumst,
Conuéniám atque ut res géstast narrabo órdine :
Si est, *is* facturus út sit officiúm suom,
5 Faciát ; sin aliter de hác re est eius senténtia, 515
Respóndeat mi, ut quíd agam quam primúm sciam.
(*Exit.*)

ACTVS IV.

Enter CTESIPHO and SYRVS from MICIO's house.

CTESIPHO (ADVLESCENS). SYRVS (SERVOS).

IV CT. Ain patrem hinc abisse rus? Sy. Iam dúdum. CT.

1 Dic sodés. Sy. Apud uillamst ;

Núnc quom maxume óperis aliquid fácere credo. CT.

Vtinám quidem !

Quod cúm salute eius fiat, ita se defétigarit uelim,

Vt tríduo hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súr-
gere. 520

5 SY. Ita fiat, et istoc síqui potis est réctius. CT. Ita ; nam
húnc diem

Miseré nimis cupio, ut coépi, perpetuom ín laetitia
dégere.

Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia
propest ;

Quód si abesset lóngius,

Príus nox oppressisset illi eum, quam húc reuorti pósset
iterum. 525

10 Núnc ubi me illic nón uidebit, iam húc recurret, sát
scio ;

Rogitábit me, ubi fúerim : (*imitating his father*) 'ego
hoc te tóto non uidí die.'

Quid dicam? Sy. Nilne in ménstemst? CT. Num-
quam quícquam. Sy. Tanto néquior.

Cliéns amicus hósipes nemost uóbis? CT. Sunt : quid
póstea?

Sy. Hisce ópera ut data sit? CT. Quae non data sit? nón
potest fierí. Sy. Potest. 530

15 CT. Intérdius ; sed si híc pernocto, caúsa quid dicám, Syre?

Sv. Vah, quáam uellem etiam nóctu amicis óperam mos essét dari !

Quin tu ótiosus éstó ; ego illius sénsum pulchre cáleo :
Quom féruit maxumé, tam placidum quási ouem reddo.

Ct. Quó modo ?

Sv. Laudári te lubénter audít : fáció te apud illúm deum ; 535
20 Virtútes narro. Ct. Meás ? Sv. Tuas. homini ílico
lacrumaé cadunt

Quasi píero gaudío. (*seeing DEMEA in the distance*)
ém tibi autem. Ct. Quid namst ?

Sv. Lupus in fábula.

Ct. Pater ést ? Sv. *Is* ipsust. Ct. Síre, quid agimus ?

Sv. Fúge modo intro, ego uídero.

Ct. Siquid rogabit, núsquam tu me. (*moves towards house,*
but does not go in) audístin ? Sv.
Potin ut désinas ?

Enter DEMEA from market-place, r.

DEMEA (SENEX). CTESIPHO (ADVLESCENS). SYRVS (SERVOS).

IV DE. (*soliloquizes, not seeing the others*) Né ego homo sum
2 infélix : fratrem núsquam inuenio
géntium ; 540

Praéterea autem, dum íllum quaero, a uílla mercennárium
Vídí ; is filiúm negat esse rúri ; nec quid agám scio.

Ct. (*calls sotto voce*) Síre. Sv. (*ditto*) Quid est ? Ct.
(*ditto*) Men quaérit ? Sv. (*still sotto*
voce) Verum. Ct. (*ditto*) Périi. Sv.
(*ditto*) Quin tu animó bono es.

5 DE. (*continues soliloquy*) Quid hoc malum infelicitatis ?
néqueo satis decérnere ;

Nísi me credo huic ésse natum reí, ferundis míseriis. 545

Prímus sentió mala nostra, prímus rescisco ómnia.

Prímus porro obnúntio ; agre sólus, siquid fit, fero.

- Sy. (*aside*) Rideo hunc : primum aít se scire ; is sólus nescit ómnia.
- 10 DE. (*continues soliloquy*) Núnc redeo ; si fórtē frater rédierit uisó. Ct. (*calls sotto voce*) Syre, Óbsecro, uide ne ille huc prorsus se ínruat. Sy. (*also sotto voce*) Etiám taces? 550
- Égo cauebo. Ct. (*ditto*) Númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi ;
- Nám me iam in cellam áliquam cum illa cóncludam ; id tutíssimumst.
- Sy. (*ditto*) Áge, tamen ego hunc ámouebo. (CTESIPHO goes into the house.) DE. (*seeing SYRVS*) Séd eccum sceleratúm Syrum.
- 15 Sy. (*grumbling to himself, but so that DEMA shall hear*) Nón hercle hic qui uólt durare quisquam, si sic fit, potest.
- Scíre equidem uoló, quod mihi sint dómīni : quae haec est míseria ! 555
- DE. (*again aside*) Quid ille gannit? quid uolt? (to SYRVS) quid aís, bóne uir? est fratér domi?
- Sy. Quid malum 'bone uír' mihi narras? équidem perii.
- DE. Quid tibist?
- Sy. Rógitas? Ctesiphó me pugnis míserum et istam psáltriam
- 20 V́sque occidit. DE. Hém, quid narras? Sy. Ém, uide ut discidít labrum.
- DE. Quam ób rem? Sy. Me ímpulsóre hanc emptam esse aít.
- DE. Non tu eum rus hinc modo 560
- Próduxe aibas? Sy. Fáctum ; uerum uénit post insániens :
- Níl pepercit. nón puduisse uérberare hominém senem !
- Quem égo modo puerúm tantillum in mánibus gestauí meis.
- 25 DE. Laúdo : (*apostrophizing his son*) Ctesiphó, patrissas : ábi, uirum te iúdico.

SV. Laúdas? ne ille cóntinebit pósthac, si sapiét, manus. 565

DE. Fórtiter. SV. Perquám, quia miseram múlierem et me séruolum,

Quí referire nón audebam, uicít : hui, perfórtiter.

DE. Nón potuit meliús. idem quod ego séntit te esse huic réi caput.

30 Séd estne frater íntus? SV. Non est. DE. V́bi illum inueniam cógito.

SV. Scío ubi sit, uerum hódie numquam mónstrabo. DE.

Hem, quid aís? SV. Ita. 570

DE. Dimminuetur t́ibi quidem iam cérebrum. SV. At nomen néscio

Íllius hominis, séd locum noui úbi sit. DE. Dic ergó locum.

SV. Nóstin porticum ápuđ macellum hac deórsum? DE. Quid ni nóuerim?

35 SV. Praéterito hac récta platea súrsum ; * ubi eo uéneris, Clíuos deorsum uórsus est : hac praécipitato ; póstea 575 Ést ad hanc manúm sacellum : ibi ángipórtum própter est,

DE. Quód nam? SV. Illi ubi etiám caprificus mágna est. DE. Noui. SV. Hac pérgito.

DE. Íd quidem ángipórtum non est péruium. SV. Verum hércle. uah,

40 Cénsen hominem me ésse? erraui : in pórticum rur-súm redi ;

Sáne hac multo própius ibis ét minor est errátio. 580

Scín Cratini huius dítis aedis? DE. Scío. SV. Vbi eas praetérieris,

Ád sinistram hac récta platea ; ubi áđ Dianae uéneris,

Íto ad dextram ; prius quam ad portam uénias, apud ipsúm lacum

45 Ést pistrilla et éxaduorsum fábrica : ibist. DE. Quid íbi facit?

SV. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit. 585

DE. Vbi potetis uos : bene sane. sed cesso ad eum pergere? (*Exit by lane on the left.*)

SY. (*to himself*) I sane : ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.

(*impatiently*) Aeschinus odiose cessat ; prandium corrumpitur ;

50 (*pondering*) Ctésipho autem in amorest totus : ego iam prospiciam mihi :

Nam iam abibo atque unum quicquid, quod quidem erit bellissimum, 590

Carpam et cyathos sorbilans paulatim hunc producam diem. (*Goes into the house.*)

Enter MICIO and HEGIO from the market side, talking.

MICIO, HEGIO (SENES II).

IV MI. Ego in hac re nil reperio, quam ob rem lauder tanto opere, Hégio :

3

Meum officium facio ; quod peccatum a nobis ortumst corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,

Sibi fieri iniuriam ultro, si quam fecere ipsi expostules, 595

5

Et ultro accusant. Id quia non est a me factum, agis gratias ?

HE. Ah, minime : numquam te aliter atque es esse animum induxi meum.

Sed quaeso ut una mecum ad matrem uirginis eas, Micio, Atque istaec eadem quae mihi dixi tute dicas mulieri : Suspicionem hanc propter fratrem eius esse et illam psaltriam 600

* * * * *

10 [MI. Si ita aequom censes aut si ita opus est factu, eamus.

HE. Bene facis :]

Nam et illi *ita* animum iam releuabis, quae dolore ac
miseria

Tabescit, et tuom officium fueris functus. sed si aliter
putas,

Egomét narrabo quae mihi dixti. MI. Immo ego ibo.

HE. Bene facis :

Omnés, quibus res sunt minus secundae, magis sunt
nescio quó modo 605

15 Suspiciosi ; ad contumeliam omnia accipiunt magis ;

Propter suam inpotentiam se semper credunt ludier.

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram placabilius est.

MI. Et recte et uerum dicis. HE. Sequere me ergo hac

intro. MI. Maxime. (*They go into
SOSTRATA'S house.*)

Enter AESCHINVS from market-place.

AESCHINVS (ADVLESCENS).

IV (*soliloquizes*) Discrucior animi : 610 a

4 Hocine de inprovisó mali mihi óbici tantum, 610 b

Ut neque quid me faciam nec quid agam certum sit !

Membra metu debilia sunt ; animus timore

5 Obstipuit ; pectore consistere nil consili quit.

Vah, quó modo hac me expédiam turba? tanta nunc

Suspicio de me incidit ; 615

Néque ea inmerito : Sóstrata

Crédit mihi me psaltriam hanc emisse ; id anus mi
indicium fecit.

10 Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa, ubi eam
uidi, flico

Accedo, rogitó, Pámphila quid agát, iam partus adsiet,

Eon obstetricem accersat. illa exclamat 'abi, abi ; iam,

Aéschine, 620

Satis diu dedisti uerba ; sat adhuc tua nos frustrast
fides.'

“Hem, quid istuc obsecro”, inquam, “est?” ‘ualeas,
hábeas illam quae placet.’

15 Sensi ilico id illas súspicari, séd me reprehendí tamen,
Nequid de fratre gárrulae illi dicerem ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésse hanc? quod minu-
mést opus 625

Úsqvam ecferrí. ac mítto: fieri pótis est ut nequa
éxeat:

Ípsum id metuo ut crédant; tot concúrrunt ueri símilia:
20 Égomet rapui; ipse égomet solui argéntum; ad me
abductást domum.

Haéc adeo mea cúlpa fateor fieri. non me hanc rém
patri,

Út ut erat gesta, índicasse! exórassem ut eam dúce-
rem. 630

Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine,
expergíscere!

Núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me. acce-
dam ád foris (*goes to door of SOS-*
TRATA'S house).

25 Périi; horresco sémpér, (*knocks*) ubi pultáre hasce
occipió miser.

Heús heus: Aeschínús ego sum. aperite áliquis actu-
tum óstium.

(*sees that some one is coming out, and retires*) Pródit
nescio quis: concedam huc.

MICIO (SENEX). AESCHINVS (ADVLESCENS).

Enter MICIO from SOSTRATA'S, talking to her within.

IV Fácite; ego Aeschínúm conueniam, ut quó modo acta
5 haec sínt sciat (*door is closed as he*
turns from the house). 635

- (*to himself*) Séd quis ostium híc pultauit? AE. (*aside*)
 Páter hercle est. perii. MI. (*see-
 ing* AESCHINVS) Aéschine,
- AE. (*aside*) Quid huic híc negotist? MI. túne has pepu-
 listí foris?
- 5 (*aside*) Tacet. quór non ludo hunc áliquantisper?
 mélius est,
 Quandóquidem hoc numquam mi ípse uoluit dicere. 640
 (*to* AESCHINVS) Nil míhi respondes? AE. Nón equi-
 dem istas, quód sciam.
- MI. Ita? nám mirabar, quíd hic negoti essét tibi.
 (*aside*) Erúbuit : salua rés est. AE. Dic sodés, pater,
 10 Tibi uéro quid istic ést reí? MI. Nil míhi quidem.
 Amícus quídam me á foro abduxít modo 645
 Huc áduocatum síbi. AE. Quid? MI. Ego dicám tibi :
 Habitánt hic quaedam múlieres paupérculae :
 Vt opínor eas non nósse te, et certó scio ;
- 15 Neque ením diu huc migráruút. AE. Quid tum póstea?
 MI. Virgo ést cum matre. AE. Pérge. MI. Haec uirgo
 orbást patre ; 650
 Hic méus amícus illi genere est próxumus :
 Huic léges cogunt núbere hanc. AE. Perí. MI. Quid
 est?
- AE. Nil ; récte : perge. MI. Is uénit ut secum áuehat ;
 20 Nam habitát Miletí. AE. Hem, uírginem ut secum
 áuehat?
- MI. Sic ést. AE. Miletum usque óbsecro? MI. Ita. AE.
 (*aside*) Animó malest. 655
 (*aloud*) Quid ipsaé ? quíd aiunt ? MI. Quíd illas
 censes? nil enim.
 Comménta mater ést, esse ex alió uiro
 Nescío quo puerum nátum — neque eum nóminat — ;
 25 Priórem esse illum, nón oportere huic dari.
- AE. Eho, nóne haec iusta tibi uidetur póscere? 660
 MI. Non. AE. Óbsecro, non? án illam hinc abducét, pater?

- MI. Quid illám ni abducat? AE. Fáctum a uobis dúriter
Inmisericorditérque atque etiam, si ést, pater,
30 Dicéndum magis apérte, inliberáliter.
- MI. Quam ob rém? AE. Rogas me? quíd illi tandem cré-
ditis 665
Fore ánimi misero, qui illa consueuít prior,
Qui infélix hauscio án illam misere núnc amet,
Quom hanc síbi uidebit praésens praesenti éripi,
35 Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.
- MI. Qua rátióne istuc? quis despondit? quis dedit? 670
Quoi quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
Quor dúxit alienam? AE. An sedere opórtuit
Domi uírginem tam grándem, dum cognátus huc
40 Illínc ueniret, éxpectantem? haec, mí pater,
Te dícere aequom fúit et id deféndere. 675
- MI. Ridículum : aduórsumne illum causam dicerem,
Quoi uéneram aduocátus? sed quid ista, Aéschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamús. (AESCHI-
nvs *begins to cry*) quid est?
45 Quíd lacrumas? AE. Pater, óbsecro, auscultá. MI.
Aéschine, audiui ómnia
Ét scio ; nam té amo. quo magis quacé agis curae súnť
mihi. 680
- AE. Íta uelim me prómerentem amés, dum uiuas, mí pater,
Úť me hoc delictum ádmisisse in me, íd mihi uehemen-
tér dolet
Éť me tui pudét. MI. Credo hercle ; nam ingenium
nouí tuom
50 Líberale ; séd uereor ne indiligens nimiúm sis.
Ín qua ciuitáte tandem te árbitrare uíuere? 685
Virginem uitiásti, quam te nóń ius fuerat tángere.
Iam íd peccatum ille prímu magnum, *mágnum*, at hu-
manúm tamen ;
Fécere alii saépe ítem boni, at póstquam id euenít, cedo :
55 Númquid circumspéxti? aut numquid túte prospéxti tibi,

Quíd fieret? qua fieret? si te mi ípsum puduit prólo-
qui, 690

Quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abierúnt
decem.

Pródidisti et te ét illam miseram et gnátum, quod qui-
dem in té fuit.

60 Quíd? credebas dórmienti haec tibi confecturós deos?
Ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductám do-
mum?

Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo. 695
Bóno animo es, ducés uxorem. AE. Hem. MI. Bóno
animo es inquám. AE. Pater,

Óbsecro, num lúdis nunc tu me? MI. Égo te? quam
ob rem? AE. Néscio :

65 MI. Quí tam misere hoc ésse cupio uérum, eo uereór magis.
MI. Ábi domum ac deos cónprecere, ut úxorem accersás :
abi.

AE. Quíd? iam uxorem? NI. Iám. AE. Iam? MI. Iam
quantúm potest. AE. Di mé, pa-
ter, 700

Ómnes oderínt, ni magis te quam óculos nunc ego amó
meos.

MI. Quíd? quam illam? AE. Aeque. MI. Pérbenigne.
AE. Quíd? ille ubi est Milésius?

MI. Périit : abiit, náuem ascendit. séd quor cessas? AE.
Ábi, pater :

70 Tú potius deos cónprecare ; nám tibi eos certó scio,
Quó uir melior múlto es quam ego, optémperaturós
magis. 705

MI. Égo eo intro, ut quae opus súnť parentur ; tú fac ut
dixi, si sapis (*goes into the house*).

AE. (*soliloquizes*) Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse
aut hóc est filium esse?

Si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
75 Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinúst? hem.

Itaque ádeo magnam mi ínicit sua cómmoditate cú-
 ram, 710
 Ne imprúdens faciam fórte quod nolít : sciens cauébo.
 Sed céssó ire intro, né morae meis núptiis egométiem?
 (*goes in*).

Enter DEMEA from harbor side, l.

DEMEA (SENEX).

IV DE. (*soliloquizes*) Deféssus sum ambulándo : ut, Syre, te
 6 cúm tua
 Monstrátione mágnus perdat Iúppiter !
 Perréptai usque omne órpidum : ad portam, ád la-
 cum, 715
 Quo nón? neque illi fábrica erat nec frátrem homo
 5 Vidísse se aibat quísqvam. nunc ueró domi
 Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

Enter MICIO from the house.

MICIO, DEMEA (SENES II).

IV MI. (*talking to some one within*) Ibo, illis dicam núllam
 7 esse in nobis moram.
 DE. (*seeing MICIO*) Sed eccum ípsum. (*to MICIO*) te iam
 dúdum quaero, Micio. 720
 MI. Quid nám? DE. Fero alia flágitia ad te ingéntia
 Boni illius adulescéntis. MI. Ecce autém! DE. Noua,
 5 Capitália. MI. Ohe iam! DE. Néscis qui uir sít. MI.
 Scio.
 DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnia
 Agere; hóc peccatum in uírginem est ciuém. MI.
 Scio. 725
 DE. Oho, scís et patere? MI. Quíd ni patiar? DE. Díc mihi :
 Non clámas? non insánis? MI. Non; malím quidem.
 10 DE. Puer nátust. MI. Di bene uórtant. DE. Virgo níl habet.

MI. Audíui. DE. Et ducenda índotatast. MI. Scílicet.

DE. Quid núnc futurumst? MI. Íd enim quod res ípsa
fert : 730

Illínc huc tranferétur uirgo. DE. O Iúppiter,
Ístócine pacto opórtet? MI. Quid faciam ámplius?

15 DE. Quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet,
Simuláre certe est hómínis. MI. Quin iam uírginem
Déspóndi ; res compósitast ; fiunt núptiae ; 735
Dempsí metum omnem : haec mágis sunt homínis. DE.

Céterum

Placét tibi factum, Mício? MI. Non, sí queam
20 Mutáre. nunc quom nónc quo, ánimo aequó fero.
Ita uítast homínium, quási quom ludas tésseris,
Si illúd quod maxume ópus est iactu, nónc cadít, 740
Illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.

DE. Corrécior ! nempe tua árte uigintí minae
25 Pro psáltria periére ; quae quantúm potest
Aliquo ábiciundast, sí non pretio, grátíis.

MI. Neque ést neque illam sáne studeo uéndere. 745

DE. Quid ígitur facies? MI. Dómi erit. DE. Pro diuóm fidem,
Meretríx et mater fámílias una ín domo?

30 DE. Quor nónc? DE. Sanum te crédís esse? MI. Equidem
árbítror.

DE. Ita mé dí ament, ut uídeo ego tuam ínéptiam,
Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites. 750

MI. Quor nónc? DE. Et noua nupta éadem haec discet.
MI. Scílicet.

DE. Tu intércas restím dúctans saltabís. MI. Probe.

35 DE. Probe? MI. Ét tu nobiscum úna, sí opus sit. DE. Eí
míhi.

Non te haéc pudént? MI. Iam uéro omítte, Démea,
Tuam ístanc iracúndiam, atque ita utí decet 755
Hílarum ác lubentem fác te gnati ín núptíis.

Ego hós conuenio ; póst huc redeo. (*Exit.*) DE. (*so-
liloquizes*) O Iúppiter,

40 Hancine uitam ! hoscin móres ! hanc deméntiam !
 Vxór sine dote uéniet ; intus psáltríast :
 Domus sumpuosa ; aduléscens luxu pérditus ; 760
 Senéx delirans. ípsa si cupiát Salus,
 Seruáre prorsus nón potest hanc fámiliam.

Enter SYRVS from MICIO's house, under the influence of liquor.

SYRVS (SERVOS). DEMEA (SENEX).

V SY. (*soliloquizes, not seeing DEMEA*) Edepól, Syrisce, té
 I curasti mólliter

Lautéque munus áministrastí tuom :

Abi. séd postquam intus sum ómnium rerúm satur, 765
 Prodeámbulare huc lúbuit. DE. (*exclaims indignantly,*
pointing to SYRVS) Illud síis uide :

5 Exémplum disciplínae ! SY. (*seeing DEMEA*) Ecce
 autem híc adest

Senex nóster. (*to DEMEA*) quid fit? quid tu es tristis?
 DE. (*with righteous indignation*) Óh
 scelus.

SY. Ohe íám ! tu uerba fúndis híc sapiéntia?

DE. Tu sí meus esses. SY. Dís quidem esses, Démea, 770
 Ac tuám rem constabilíesses. DE. Exémpló ómnibus

10 Curárem ut esses. SY. Quam ób rem? quid fecí?
 DE. Rogas?

In ípsa turba atque ín peccato máxumo,
 Quod uíx sedatum sátís est, potastí, scelus,

Quasi ré bene gesta. SY. (*aside*) Sáne nollem húc
 éxítum. 775

DROMO *opens door of MICIO'S house and appears on the threshold.*

DROMO (PVER). DEMEIA (SENEA). SYRVS (SERVVS).

V DR. (*calls*) Heus Síre, rogat te Ctésipho ut redeás. Sy.
2 (*sotto voce*) Abi (DROMO *disappears and shuts the door*).

DE. Quid Ctésiphonem hic nárrat? Sy. Nil. DE. Eho, cárnufex,
Est Ctésipho intus? Sy. Nón est. DE. Quor hic nóminat?

Sy. Est álius quidam, párasitaster paúlulus :
5 Nostín? DE. Iam scibo (*moves towards door of MICIO'S house*). Sy. Quíd agis? quo abis? (*tries to stop him*). DE. Mitte me. 780

Sy. (*keeping hold of DEMEIA*) Noli inquam. DE. Non manum ábstines, mastígia?
An tibi iam maus cérebrum dispergam híc? (*rushes into the house*). Sy. (*soliloquizes*) Abit. Edepól comissatórem haud sane cómmodum, Praesértim Ctesiphóni. quid ego núnc agam?
10 Nisi, dum haé silescent túbæ, interea in ángulum 785 Aliquo ábeam atque edormiscam hoc villi. sic agam (*goes into MICIO'S by the side door*).

Enter MICIO from SOSTRATA'S, talking to her within.

MICIO, DEMEIA (SENEA II).

V MI. Paráta a nobis súnt, ita ut dixi, Sóstrata :
3 Vbi úis . . . (*door of M'S house opens violently, and DE. rushes out*) quis nam a me pépult tam grauitér foris?

DE. (*not seeing MICIO*) Ei míhi, quid faciam? quíd agam? quid clamem aút querar?

O caelum, o terra, o maria Neptuni. MI. (*aside*) Ém
tibi : 790

5 Resciuit omnem rem ; id nunc clamat scilicet.
Paratae lites ; succurrendumst. DE. (*seeing* Micio)
Éccum adest

Communis corruptela nostrum liberum.

MI. (*to* Demea) Tandem reprime iracundiam atque ad te
redi.

DE. Représsi, redii, mitto maledicta omnia ; 795
10 Rem ipsam putemus : dictum hoc inter nos fuit —
Ex te adeo est ortum —, ne tu curares meum
Neue ego tuom? responde. MI. Factumst, non nego.

DE. Quor nunc apud te potat? quor recipis meum?
Quor emis amicam, Micio? numqui minus 800
15 Mihi idem ius aequomst esse quod mecumst tibi?
Quando ego tuom non curo, ne cura meum.

MI. Non aequom dicis. DE. Non? MI. Nam uetus uer-
bum hoc quidemst,
Communia esse amicorum inter se omnia.

DE. Facete ! nunc demum istaec nata oratios. 805

20 MI. Ausculta paucis, nisi molestumst, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quaeso hoc facito tecum cogites :

Tu illós duo olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore, 810
25 Et me tum uxorem credidisti scilicet

Ducturum. eandem illam rationem antiquam optine :

Conserva, quaere, parce, fac quam plurimum

Illis relinquo ; gloriam tu istam optine.

Mea, quae praeter spem euenero, utantur sine. 815

30 De summa nil decedet ; quod hinc accesserit,

Id de lucro putato esse omne. haec si uoles

In animo uere cogitare, Demea,

Et mi et tibi et illis dempseris molestiam.

DE. Mittó rem : consuetudinem ipsorum . . . MI. Mane : 820

- 35 Scio ; istuc ibam. mólta in homine, Démea,
 Signa însunt, ex quibus cóniectura fáçile fit,
 Duo quóm idem faciunt, saépe ut possis dicere
 ‘Hoc licet impune fáçere huic, illi nón licet’,
 Non quó dissimilis rés sit, sed quo is qui facit. 825
- 40 Quae ego inesse in illis uideo, ut confidám fore
 Ita ut uólumus. uideo eos sápere, intellegere, in loco
 Veréri, inter se amáre. seirís líberum
 Ingénium atque animum : quó uis illos tú die
 Reddúcas. at enim métuas, ne ab re sint tamen 830
- 45 Omíssiore paúlo. o noster Démea,
 Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius ;
 Solum únun hoc uitium adfért senectus hómimbus :
 Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est ;
 Quod illós sat aetas ácuét. DE. Ne nímíum modo 835
- 50 Bonaé tuae istae nós rationes, Mício,
 Et túos iste animus aéquos subuortát. MI. Tace ;
 Non fiet. mitte iam istaec ; da te hodié mihi ;
 Expórge frontem. DE. Scílicet ita témpus fert ;
 Faciúndumst. ceterum égo rus cras cum filio 840
- 55 Cum prímo luci ibo hinc. MI. De nocte cénseo :
 Hodié modo hilarum fáç te. DE. Et istam psáltriam
 Vna illuc mecum hinc ábstraham. MI. Pugnáuertis.
 Eo pácto prorsum illi ádligaris filium.
 Modo fáçito ut illam sérues. DE. Ego istuc uídero 845
- 60 Atque íbi fauillae pléna, fumi ac póllinis
 Coquéndó sit faxo ét molendo ; praéter haec
 Merídie ipso fáçiam ut stipulam cólligat ;
 Tam excóctam reddam atque átram quam carbóst. MI.
 Placet ;
 Nunc míhi uidere sápere. atque equidem filium 850
- 65 Tum etiám si nolít cógam ut eum illa uná cubet.
 DE. Derídes? fortunátu’s, qui isto animó sies :
 Ego séntio. MI. Ah, pergísne? DE. Iam iam désino.
 MI. I ergo, íntro, et quoi rei est, cí rei hunc sumamús diem.

(Exeunt.)

ACTVS V.

Enter DEMEA from MICIO'S house.

DEMEA (SENEX).

- V (*soliloquizes*) Númquam ita quisquam béne subducta rá-
 4 tione ad uitám fuit, 855
 Quín res aetas úsus semper áliquíd adportét noui,
 Áliquíd moneat ; út illa quae te scísse credas néscias,
 Ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies.
 5 Quód nunc mi euenít ; nam ego uitam dúram, quam
 uixi úsque adhuc,
 Própe iam excursó spátio mitto. id quam ób rem? re
 ipsa répperi 860
 Fácilítate níl esse homini mélius neque cleméntia.
 Íd esse uerum ex me átque ex fratre quóuis fácilest
 nóscere.
 Ílle suam egit sémper uitam in ótio, in conuúuiis ;
 10 Clémens, placidus, núllo laedere ós, adridere ómnibus ;
 Sibi uixit, sibi sumpsum fecit : ómnes bene dicunt,
 amant. 865
 Égo ille agrestis, saeuos, tristis, párcus, truculentús,
 tenax
 Dúxi uxorem : quam íbi miseriam uídi ! nati filii :
 Ália cura. heia autem, dum studeo illis ut quam plú-
 rimum
 15 Fácerem, contriui in quaerundo uítam atque aetatém
 meam :
 Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero, 870
 Ódium ; ille alter sine labore pátria potitur cómmoda :
 Íllum amant, me fúgitant ; illi crédunt consilia ómnia,
 Íllum diligunt, apud illum súnit ambo, ego desértus sum ;

20 Íllum ut uiuat óptant, meam autem mórtem expectant
scilicet.

Íta eos meo labóre eductos máximo hic fecit suos 875

Paúlo sumptu : míseriam omnem ego cápío, hic potitur
gaúdia,

Áge age nunciam éxperiamur cóntra, ecquid ego pós-
siam

Blánde dicere aút benigne fácere, quando hoc prouocat.

25 Égo quoque a meis me amari et mágni fieri póstulo.

Si id fit dando atque óbsequendo, nón posteriorís fe-
ram. 880

Déerit : id mea mínime re fert, qui sum natu máximus.

Enter SYRVS from MICIO's house.

SYRVS (SERVOS): DEMEA (SENEX).

V SY. Heus Démea, orat fráter ne abeas lóngius.

5 DE. (*turns to see who calls*) Quis homo? (*blandly*) ó
Syre noster, sálue : quid fit? quid
agitur?

SY. Recte. DE. Óptumest. (*aside*) iam núnc haec tria
primum áddidi

Praetér naturam : 'o nóster, quid fit? quid agitur?' 885

6 (*to SYRVS*) Seruom haúd inliberálem praebes te, ét tibi
Lubéns bene faxim. SY. Grátiam habeo. DE. Atquí,
Syre,

Hoc uérumst et ipsa re éxperiere própédium.

Enter GETA from SOSTRATA's, talking to her within.

GETA (SERVOS). DEMEA (SENEX). SYRVS (SERVOS).

V GE. Era, ego húc ad hos prouíso, quam mox uírginem

6 Accérsant. (*seeing DEMEA*) sed eccum Démeam . . .
(*to him*) saluós sies.

- DE. O quí uocare? GE. Géta. DE. Geta, hominem máximi
 Pretí te esse hodie iúdicauí animó meo :
 5 Nam is míhi profecto est séruos spectatús satis,
 Quoi dóminus curaest, íta uti tibi sensí, Geta,
 Et tibi ob eam rem, síquid usus uénerit, 895
 Lubéns bene faxim. (*aside*) méditor esse adfábilis,
 Et béne procedit. GE. Bónus es, quom haec exístumas.
 10 DE. (*aside, to spectators*) Paulátim plebem prímulum fació
 meam.

Enter AESCHINVS from his father's house.

AESCHINVS (ADVLESCENS). DEMA (SENEX).
 SYRVS, GETA (SERVI II).

- V AE. (*impatently, as he comes out*) Occídunt me quidem, dúm
 7 nimis sanctas nuptias
 Student fácere : in adparándo consumúnt diem. 900
 DE. Quid ágitur, Aeschine? AE. Éhem, pater mi, tu híc
 eras?
 DE. Tuos hércle uero et ánimo et naturá pater,
 5 Qui té amat plus quam hosce óculos. sed quor nón
 donum
 Vxórem accersis? AE. Cúpio ; uerum hoc míhi moraest,
 Tibícina et hymenaéum qui cantént. DE. Eho, 905
 Vin tu huíc seni auscultáre? AE. Quid? DE. Missa
 haéc face,
 Hymenaéum turbas lámpadas tibícinas,
 10 Atque hánc in horto máceriam iube díruí
 Quantúm potest ; hac transfér ; unam fác domum ;
 Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. AE.
 Placet, 910
 Patér lepidissime. DE. (*aside*) Eúge, iam lepidús uocor.
 Fratri aédes fient pérniæ, turbám donum
 15 Addúcet, sumptu amíttet multa : quíd mea?

Ego lépidus in eo grátiam. iube núnciam

Dinúmeret ille Bábylo uigintí minas. 915

(*calls to SYRVS*) Syre, céssas ire ac fácere? SY. Quid
ego? DE. Dírue. (*SYRVS goes into
the house.*)

(*to GETA*) Tu illás abi et tradúce. GE. Di tibi, Démea,

20 Bene fáciant, quom te uideo nostrae fámiliae

Tam ex ánimo factum uélle. DE. Dignos árbitror.

(*to AESCHINVS*) Quid tú ais? AE. Sic opínor. DE. Multo
réctiust (*GETA goes into SOSTRATA'S
house*) 920

Quam illám puerperam húc nunc duci pér uiam

Aegrótam. AE. Nil enim uídi melius, mí pater.

25 DE. Sic sóleo. (*sees MICIO coming out*) sed eccum Micio
egreditúr foras.

Enter MICIO from the house.

MICIO, DEMEA (SENES II). AESCHINVS (ADVLESCENS).

V MI. (*in surprise as he comes out*) Iubet fráter? ubi is est?
8 (*seeing DEMEA*) tún iubes hoc, Dé-
mea?

DE. Ego uéro iubeo et hác re et aliis ómnibus 925

Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,

Colere ádiuuare adiúngere. AE. Ita quaesó, pater.

5 MI. Haud áliter censeo. DE. Ímmo hercle ita nobís decet:
Primum huius uxoris máter. MI. Est. quid póstea?

DE. Proba ét modesta. MI. Ita áiunt. DE. Natu grán-
dior. 930

MI. Scio. DE. Párere iam diu haéc per annos nón potest,
Nec qui eám respiciat quisquam est; solast. MI. (*aside*)
Quam híc rem agit?

10 DE. Hanc te aéquomst ducere, ét (*turning to AESCHINVS*) te
operam ut fiát dare.

- MI. Me dúcere autem? DE. Té. MI. Me? DE. Te inquam. MI. Inéptis. DE. (*to* AESCHINVS) Si tu sis homo,
 Hic fáciat. AE. Mi patér. MI. Quid tu autem huic, ásine, auscultas? DE. Nil agis : 935
 Fieri áliter non potést. MI. Deliras. AE. Sine te exorem, mí pater.
- MI. Insánis : aufer. DE. Áge, da ueniam filio. MI. Satin sánus es?
- 15 Ego nóuos maritus áno demum quánto et sexagénsumo Fiam átque anum decrépítam ducam? idne éstis auctóres mihi?
- AE. Fac ; prómisi ego illis. MI. Prómisti autem? dé te largitór, puer. 940
- DE. Age, quíd siquid te máius oret? MI. Quási non hoc sit máximum.
- DE. Da uéniam. AE. Ne grauére. DE. Fac, promítte. MI. Non omíttitis?
- 20 AE. Non, nísi te exorem. MI. Vís est haec quidem. DE. Áge prolixé, Mício.
- MI. Etsi hóc mihi prauom inéptum absurdum atque álienum a uitá mea
 Vidétur ; si uos tánto opere istuc uóltis, fiat. AE. Béne facis. 945
- DE. Meritó te amo. uerúm . . . MI. Quid? DE. Ego dicam, hóc quom confit quód uolo.
- MI. Quid núnc quod restat? DE. Hégio cognátus his est próximus,
 Adfinis nobis, paúper : bene nos áliquid facere illí decet.
- 25 MI. Quid fácere? DE. Agellist híc sub urbe paúlum quod locitás foras :
 Huic démus qui fruátur. MI. Paulum id aútemst? DE. Si multúmst, tamen 950
 Faciúndumst ; pro patre huíc est, bonus est, nóster est, recté datur.

Postrémo non meum illud uerbum fácio, quod tu, Mício,
Bene ét sapienter díxí dudum : 'úitium commune óm-
niumst,

30 Quod nímium ad rem in senécta attenti súmus'. hanc .
maculam nós decet

Ecfúgere ; et dictumst uére et re ipsa fieri oportet.

Æ. Mí pater. 955

Mí. Quid ístic? dabitur quádoquidem hic uolt. Æ.

Gáudeo — — — .

DE. — — — nunc tu mi és germanus páriter animo et córpore.

V 35 (aside) Suó sibi gladio hunc iúgulo. — Sv. (*entering*
9 *from MÍCIO'S house*) Factumst quód
iússisti, Démea.

DE. Frúgi homo es. ergo édepol hodie meá quidem senténtia
Iúdico Syrum fieri esse aequom líberum. Mí. Istunc
líberum? 960

Quód nam ob factum? DE. Múlta. Sv. O noster
Démea, edepol uír bonu's.

5 Égo istos uobis úsque a pueris cúraui ambos sédulo :
Dócuí, monuí, béne praecepi sémper quae potui ómnia.

DE. Rés apparet. ét quidem porro haec, óbsonare cúm fide,
Scórtum adducere, álparare dé die conúuium : 965
Nón mediocris hómínis haec sunt ófficia. Sv. (*aside*)

O lepidúm caput.

10 DE. Póstrémo hodie in psáltria hac emúnda hic adiutór fuit,
Híc curauit : pródesse aequomst ; álii meliórés erunt.

Dénique (*pointing to AESCHINVS*) hic uolt fieri. Mí.
Vin tu hoc fieri? Æ. Cupio. Mí.
Sí quidem

Tú uis, (*turns to SYRVS*) Syre, eho accéde huc ad me :
(*SYRVS obeys, and a ceremony of manu-
mission is performed, ending with the
words*) líber esto. Sv. Béne facis. 970

Ómnibus gratiam hábeo, et seorsum tíbi praeterea,
Démea.

- 15 DE. Gaúdeo. AE. Et ego. SV. Crédo. utinam hoc per-
pétuom fiat gaúdiom,
Phrýgiam ut uxorém meam una mécum uideam líberam.
DE. Óptumam quidem múlierem. SV. Et quidem tuó ne-
poti huius filio
Hódie prima mámmam dedit haec. DE. Hércle uero
sério, 975
Siquidem prima dédit, hand dubiumst quín emitti ae-
quóm siet.
- 20 MI. Ób eam rem? DE. Ob eam. póstre mo a me argéntum
quantist súmito.
SV. Dí tibi, Demea, ómnes semper ómnia optata ófferant.
MI. Síre, processisti hódie pulchre. DE. Siquidem porro
Mício,
Tú tuom officium fácies, atque huic áliquíd paulum
praé manu 980
Déderis, unde utátur: reddet tibi cito. MI. (*with a
snap of the finger*) Istoc uílius.
- 25 AD. Frúgi homost. SV. Reddam hércle, da modo. AE. Áge,
pater. MI. Post cónsulam.
DE. Fáciet. SV. (*to DEMA*) O uir óptume. AE. (*to DE-
MEA*) O patér mi festiuíssume.
MI. (*in bewilderment*) Quíd istuc? (*to DEMA*) quae res
tám repente móres mutauit tuos?
Quód prolubium? quae istaec subitast lárgitas? DE. Di-
cám tibi: 985
Út id ostenderém, quod te isti fácilem et festiuóm pu-
tant,
- 30 Íd non fieri ex uéra uita néque adeo ex aequo ét bono,
Séd ex adsentando, indulgendo et lárgiendo, Mício.
(*to AESCHINVS*) Núnc adeo si ob eám rem uobis méa
uita inuisa, Aéschine, est,
Quía non iusta iniústa prorsus ómnia ómnino óbse-
quor, 990
Míssa facio: ecfúndite, emite, fácite quod uobís lubet.

- 35 Séd si id uoltis pótius, quae uos própter adulescéntiam
Mínus uidetis, mágis inpense cúpitis, consulitis parum,
Haéc reprehendere ét corrigere me ét secundare in
loco :
Écce me, qui id fáciam uobis. AÆ. Tibi, pater, per-
míttimus : 995
Plús scis quòd opus fáctost. sed de frátre quid fiét?
DE. Sino :
40 Hadeat ; in istac finem faciat. MI. Ístuc recte.
CANTOR. Plaúдите.

TABLE OF METRES.

V.	1—154	iambic Senarius;	Prol. Act I, Sc. 1 and 2
	155—157	trochaic Octonarius;	}
	158	trochaic Semiseptenarius;	
	159	iambic Octonarius;	
	160	trochaic Octonarius;	
	161	trochaic Septenarius;	
	162	trochaic Octonarius;	
	163 and 164	trochaic Septenarius;	
	165	trochaic Octonarius;	
	166—169	trochaic Septenarius;	
	170—196	iambic Octonarius;	
	197—208	trochaic Septenarius;	}
	209	iambic Septenarius;	
	210—227	iambic Octonarius;	}
	228—253	iambic Senarius;	
	254—287	iambic Octonarius;	}
	288	trochaic Septenarius;	
	289—291	iambic Octonarius;	}
	292 and 293	trochaic Septenarius;	
	294	iambic Octonarius;	
	295—298	trochaic Septenarius;	
	299—302	iambic Octonarius;	
	303 and 304	trochaic Septenarius;	}
	305—316	iambic Octonarius;	
	317	iambic Semioctonarius;	
	318 and 319	trochaic Septenarius;	
	320	iambic Octonarius;	
	321—329	trochaic Septenarius;	
	330—354	iambic Octonarius;	
	355—516	iambic Senarius;	}
	517	trochaic Octonarius;	
	518	trochaic Septenarius;	}
	519—522	iambic Octonarius;	
	523	trochaic Octonarius;	
	524	trochaic Semiseptenarius;	
	525	trochaic Octonarius;	
	526	trochaic Septenarius;	
	527—539	iambic Octonarius;	

UNIVERSITY OF CALIFORNIA AT LOS ANGELES

THE UNIVERSITY LIBRARY

This book is **DUE** on the last date stamped below

JUN 5 - 1944

APR 22 1950

LD
URC

REC'D LD-URC
JUN 14 72

MUN 14 1972

APR 11 1983
REC'D LD-URC

APR 12 1983

Form L-9
200-1, '42 (8510)

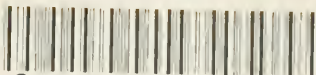
LOS ANGELES
LIBRARY

PA

6755 Terentius Afer -

A4 Phormio

h

3 1158 00856 1242

UCLA-Young Research Library

PA6755 .A4 1900

yr

L 009 607 098 2

